

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

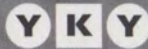
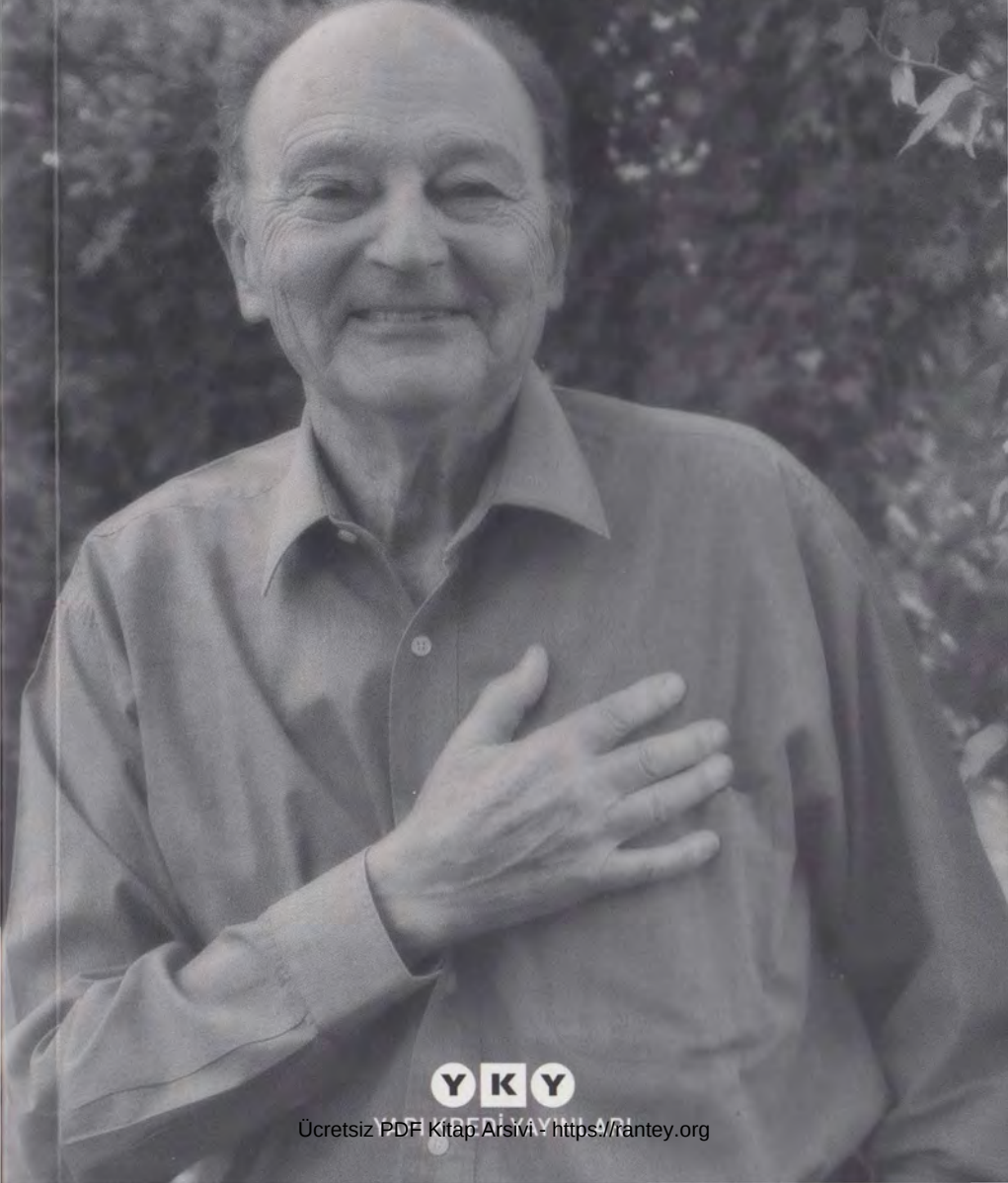
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Michel Tournier

Dışsal Günlük

Çeviren: Simlâ Ongan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rante.org>

DIŞSAL GUNLÜK

Michel Tournier (19 Aralık 1924 - 18 Ocak 2016). 20. yüzyılın en etkili Fransız yazarlarından biri olan Tournier erken yaşlarda Almanca öğrendi, Sorbonne ve Tübingen üniversitelerinde felsefe eğitimi aldı. İlk romanı *Vendredi ou les Limbes du Pacifique*'i (1967; *Cuma ya da Pasifik Arafı*) 43 yaşında yazdı. Uzunca bir süre çeviriler yaptı ve seyahat etti. 91 yaşında ölen Tournier romanlarında ve denemelerinde felsefe tarihine, mitolojiye ve Hristiyan kültürüne yoğun göndermelerle örülü bir dil kullanmıştır.

Başlıca Yapıtları: *Le Roi des Aulnes* (1970; *Kızılağaçlar Kralı*, 1996), *Les météores* (1975; *Meteorlar*, 2001), *Le Coq de bruyère* (1978; *Çalı Horozu*, 1990), *Gaspard, Melchior et Balthazar* (1980, *Müneccim Krallar*, 2005), *Le Medianoche amoureux* (1985; *Veda Yemeği*, 1992), *La Goutte d'or* (1985; *Altın Damla*, 1998), *Gilles et Jeanne* (1983; *Gilles ile Jeanne*, 1989), *Le Vent Paraclet* (1977; *Kutsal Ruh*, 2003), *Éléazar ou la Source et le Buisson* (1996; *Kaynak ve Çalı ya da Éléazar*, 2000), *Journal extime* (2002).

Simlâ Ogan 1972'de Ankara'da doğdu. Charles de Gaulle Lisesi'nden Bakalorya, Bilkent Üniversitesi UY.D.Y.O.'dan Bankacılık-Finans dalında lisans derecesi aldı. Müzik ve yabancı dil atölyeleri koordinatörlüğü, yabancı dil öğretmenliği ve serbest çevirmenlik yapıyor.

***Michel Tournier'in
YKY'deki kitapları***

***Düşüncelerin Aynası (2017)
Dışsal Günlük (2017)***

MICHEL TOURNIER

Dışsal Günlük

Çeviren
Simlâ Ongan

Günlük

Y K Y
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5004
Edebiyat - 1432

Dışsal Günlük / Michel Tournier
Özgün adı: Journal extime
Çeviren: Simlâ Ongan

Kitap editörü: Korkut Erdur
Düzeltili: Cennet Türker

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıoğlu

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

Çeviriye temel alınan baskı: Gallimard, Paris, 2004
1. baskı: İstanbul, Aralık 2017
ISBN 978-975-08-4129-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015
Sertifika No: 12334
© Editions Gallimard, 2004

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Serge Koster için

Uzun zaman önce, sadece seyahatlerimde yaşadıklarımı değil, günlük hayatımın küçüklü büyüklü olaylarını, havanın nasıl olduğunu, bahçemin dönüşümlerini, ziyarete gelenleri, kaderin acı ve tatlı sillelerini de not alma alışkanlığı edindim. “Günlük” (*journal*) denilebilir elbet ama “içsel/mahrem günlüğün” (*journal intime*) tersi gibi daha ziyade. Tanımlayabilmek için “extime” (dışsal) kelimesini uydurdum. Neredeyse yarım asırdır köyde yerleşik biri olarak, ruh hallerine pek dikkat etmeyen zanaatkâr ve köylülerden oluşan bir toplulukta yaşıyorum. Bu “dışsal günlük” eskiden mahsulü, doğumları, evlilikleri, ölümleri ve meteorolojik değişiklikleri not eden küçük asilzadelerin “hesap defteri”ne benziyor. Bu arada benim “extime”den daha iyisini “bulgu” (*exploration*) ile “yakarı”yı (*imploration*) karşı karşıya getirerek yapan Michel Butor’a selam olsun. İlki keşif ve fikirlerden oluşan bir merkezkaç hareket. İkinci ise aksine içe, Andre Malraux’nun sözünü ettiği “zavallı sırlar yığını”na dönük bir ağlaşma.

Tüm bu seyahatler, gökyüzü incelemeleri, yapılan ziyaretler ve ağırlanan ziyaretçiler, yazılı izler, küçük notlar, yorumlar ve ekler olmasa yayımlanmaya değer olmazdı. Dışarıdaki şeyler, hayvanlar ve insanlar bana her zaman kendi aynamdan daha ilginç gelmiştir esasen. Sokrates’in meşhur “Kendini bil” sözü hep anlamsız gelmiştir. Ben penceremi ya da kapımı açarak ilham alıyorum. Gerçek, hayal gücümün kaynaklarından çok daha ileride ve bende durmadan şaşkınlık ve hayranlık yaratmaya devam ediyor.

Keşfetmek (*découvrir*), icat etmek (*inventer*), yaratmak (*créer*). Bu üçü arasında derin bağlar var. İcat etmek etimolojik olarak *invenire*’den geliyor: -e gitmek, yani keşfedip yaratmak. Bu arada hazine “keşfeden”e yasal terminolojide o hazinenin “mucidi” (*inventeur*) dendiğini de hatırlatalım. Ve o kişinin müdahalesinden önce hazinenin var olmadığı doğru. Keşfi sağlıyor varoluşunu, üstelik geçmişe dönük olarak da.

Ülke ve manzaralarda da durum aynı. Bakan göz olmasa var olurlar mıydı? Kristof Kolomb'dan önce ne yapıyordu Amerika? Yeni topraklar, yüzlerini “kâşiflerinin” zihin ve ruhuna borçlu değiller mi? Sorun ne küçük ne de yeni, sorun bilme sorunu.

Dışsal günlüğü”mü ele alıp, adımlarım altında doğan keşif, gözlem ve anekdotların oluşturduğu yılın on iki ayını süsledim. Ortaçağ çizer ve hakkaklarının resmettiği popüler sahnelerdeki gibi, okuyucu, ilerleyişimizin kaçınılmaz eşlikçisi Bayan Ölüm’ün başlıklı gölgesiyle birden çok kez karşılaşacak. Bu küçük kitabın sunduğu gülme fırsatlarına da daha derin bir akis kazandıracağını düşünüyorum kendisinin.

Ocak

Her sene ocak ayının başında, Neu-Isenburg'un doğusunda, Frankfurt'a yakın Heusenstamm'da, kolejin spor salonunda tuhaf bir kutlama yapılıyor: Lufthansa yolcularının kaybedip talep etmedikleri valizlerin açık artırmayla satışı. İçlerinde silah, uyuşturucu veya ceset olmadığından emin olmak için açıp bakan polis daha sonra mühürlüyor valizleri. Olası alıcılar ise içeriklerini bilmiyor. Nesne gösteriliyor ve ağırlığı açıklanıyor. Biri satın aldığı anda ise valiz hemen açılıp içindekiler sergileniyor neşeli topluluğa. Sürpriz-poşet yani. Özel bir hayata dalış ve az veya çok özel, ele verici, karman çorman nesnelerle baştan oluşturulan bir kaderin keşfi aynı zamanda.

Heykel-mimari. Sıkı sıkıya bağlı. Her tür mimariyi bir tür heykelle olan ilişkisi ya da herhangi bir heykelle uyumsuzluğu itibariyle tanımlamak mümkün. Örnek olarak, Seine kenarında Chaillot Sarayı ve Eiffel Kulesi'nce oluşturulan bütünlüğe baktığımızda, kule her tür heykelle uyumsuzken Chaillot neoklasisizmiyle net bir heykeller grubu getiriyor aklımıza. Aynı şekilde Etoile'deki Zafer Takı dört sütunundaki kabartmalar, Carousel Takı da *quadriga*'sı (dört atlı araba) olmadan olmaz. Oysa La Defense'teki tak tamamen anti-heykelvaridir.

Bligny Hastahanesi'nde kalp ekografisi. Aletin sinir bir sifon sesini kalbimin sesi olarak duyurduğu ağrısız bir tetkik. Tetkik sonucu net bir hipertrofi.

Bunun gurur okşayıcı olduğunu düşünüyorum. Böyle kocaman bir kalp! Bir de, iki tür ölüm var değil mi: kanserden pis ölüm ve kalpten temiz ölüm. Olasılığı yüksek temiz ölüm vaadi hoşuma gidiyor.

Az rastlanır şiddette bir fırtına. Evlerin çatıları uçuyor. Ağaçlar yollara yatıyor. Elektrikimiz yok. Sokak duvarının kenarındaki üç sahil çamının durumu fena. Kestirmem gerekecek. Yerlerine kayın ağaçları koyacağım. Kuyu bileziğinin dibinde büyüyen çok yaşlı kuşburnu ağacı da söküldü. Sonuncusuydu bahçemdeki. Vahşi haline geri dönmüş bir gül ağacı. Bu kokulu, müthiş zarif çiçekleri olan ve meyvelerine *cynorrhodon* (köpek gülü) veya çıkartılan kaşıntı verici kısımları nedeniyle halk ağzında kıç-kaşıntısı* (Almancası *Hagebutte*) denen ağaççık için üzülüyorum. Çorbası ve reçeli yapılıyor. İncelediğim çatıda ise bir yaralanma yok.

Hemen ertesi gün bir budama ekibi, sokağı ve telefon tellerini tehdit eden çarpık dallı çamlarımdan birini kesiyor. Pembemsi, parfümlü, mükemmel yoğunluktaki, demek istediğim ne çok ağır –aynı boyutta taş veya metal bir nesnenin olacağı gibi– ne de çok hafif –ölü ve kuru tahta gibi– odunların güzelliği! Nitelikle niceliği birleştiren *mükemmel ağırlık* tuhaf bir kavram.

Tavan arası penceresine yakın yerleri soluklaşan halımı bir halıcıya gösterdim. “Ay çarpmasından bunlar” dedi ve dolunay ışığının halıları kapalı televizyon ekranı rengine benzeyen bir griye çevirdiğini anlattı. Bunun gerçek olamayacak kadar güzel olduğu kanısındayım.

Faşlı genç bir kadın henüz bitirdiği tezi ile İsmail ve Mohcine Essaouri isimli iki bebeğin resmini getirdi. Tez konusu: Michel Tournier eserlerinde ikizlik sorunu. “Tezi yazarken hamile kaldım” diye anlattı. “Metni bitirdim ve bu ikiz bebekleri doğurdum.”

Bu çifte doğumda hiçbir dahlim olmadığı konusunda yemin ettim kendisine.

Kadınların gelenek nedeniyle eve kapandığı Fas’ın güneyindeki kentlerde, birbirleriyle pencere ve balkonlara astıkları çamaşırların türü ve rengi aracılığıyla iletişime geçtiklerini de anlattı. Erkeklerin hiç anlamadığı gizli bir şifre.

Roman fikri. Başlık: *Ah Anne!* Ölen annesinin ardından ağlayan ve ortak yaşamlarından söz eden bir ergen. Ancak yavaş yavaş ve tuhaf ayrıntılarla bu annenin bir erkek olduğu anlaşılıyor. Aslında gerçek anne çocuğunu bıraktığı sevgilisini terk etmiştir. Sevgili —oğul-babaya dönüşen— çocuğun annesi rolünü üstlenmiştir. Çocuk ona üstlendiği role göre anne veya baba demektedir. Böylece Philippe de Mones'in *Kızılağaçlar Kralı* kitabıma yazdığı sonsöz temasını işlemiş olurum: "Erkeğin annelik uğraşı."

Kasabanın çocukları için bir "havyar-partisi" düzenledim. Meşhur olduğu kadar fiyatı nedeniyle nadir bu "yiyecek" hakkında bir fikirleri olsun istedim. Midesi bulanana bazı çocuklar gidip evyeye tükürdüler havyarı. Diğerleri ziyafet çekti.

Hayatının sonuna doğru annem hiçbir şey yemez olmuştu. Arada küçük bir kavanoz alıyordum ona. Bir gün dalgın dalgın çevirdi kavanozu ve yazılı fiyatı gördü. Tutumlu bir tabiatı olduğundan bağırmaya başlayacağını düşündüm. Hiç de değil: "Daha pahalı olduğunu sanıyordum" dedi. Sonradan, eski franktan yeni franka geçişi hiç algılayamamış olduğunu hatırladım. İki sıfır silince pek tuzlu olmuyordu tabii.

Otuz yıl önce birkaç metre arayla iki çam ağacı dikmiştim. Erişkinliğe ulaştıklarında henüz birbirlerine temas etmiyorlar ama komşuluklarını sürekli hissedip bundan rahatsızlık duyuyorlardı sanki. Ters yönde boş alana sahip olan ağaç giderek eğildi. Bir Batı rüzgârı yere devirdi onu sonunda.

Ağaçların birbirlerinden nefret ettikleri, alanın ve ışığın tamamını kendilerine istedikleri doğru. Ormanlardaki toplama kampı nefretinin nedeni de bu. Seneler içinde bahçemin çehresi değişiyor. Bazı ağaçlar yok olurken, bazıları heybetli hale geliyor.

Zaman her şeyi yok ediyor. Sevdığımız her şeyi. Ama hakkını teslim edelim, nefret ettiğimiz ve bizden nefret eden herkesi, acıyı, hatta ölümü de yok ediyor. Sonuçta bizi de yok ederek, tüm yas ve acılarımıza son veriyor. Zaman.

Artık konuşmayı düşünmediğim bazı arkadaşlara yeni yıl gerekçe-
siyle kendimi hatırlatıyorum. Bir arkadaşı kaybetmenin en kesin
yolu iletişime geçme girişimini ona bırakmaktır. Er ya da geç ha-
rekete geçmeyeceği an gelecektir.

Saint-Remy-les-Chevreuse Garı'na, portremi çekmek isteyen bir fo-
toğrafçıyı almaya gidiyorum. Kendisine genç bir kadın eşlik ediyor.
Yolda, fotoğrafçının kendisine henüz evlenme teklif ettiğini anlatı-
yor. Şahit olmak ve törenin benim kilisemde yapılması konusunda
ısrar ediyorum hemen. Yapılması gereken asgari şey bu.

Oturma odama boyalı alçıdan, Aziz Yusuf'un sol kolunda bebek
İsa'yı taşıdığı son derece Sülpiyen bir heykel yerleştirdim. Sa-
int-Jacut Manastırı rahibelerinin, *Kızılağaçlar Kralı* ana teması
olan taşıyıcı'ya (*phorie*) atıfta bulunan hediyesi. Bu "haç taşıyan
Yusuf"un kucağındaki çocuk kendisinin değildir. Sadece "varsayı-
lan babasıdır" Ona benziyorum çünkü benim taşıdığım çocuklar
için de aynı şey geçerli oldu hep.

Nemli ve mevsime göre olağanüstü yumuşak bir rüzgâr. Böyle
devam ederse bazı ağaçlar tomurcuklanacak ve Şubat'ta kıyım ya-
şanacak şüphesiz. Daha önce oldu.

İşitmem zayıfladığından, cihaz kullanmak için bir kulak uzmanıyla
randevum var. Her gün erteliyorum. Kendi kendime: "Nihayetinde
başkalarının söylediklerini duymak o kadar önemli mi?" diyorum.

Sözlü ve yazılı. Günümüzde insanların çoğu okur-yazar değil. Kül-
türsüz oldukları sonucu çıkmıyor bundan elbette. Radyo, televizyon
ve sinemanın inanılmaz şekilde geliştirdiği sözle aktarılıyor kültür.

Kalküta'da hayranlık verici bir âdet öğrendim. Hindistan'ın ülke sınırları içinde kalan fakat kayda değer bir sinema üretimi olduğunu hatırlatmakta fayda var. Hintliler bayılıyorlar. Sokakları dolduran gruplar halindeki çocukların bilet için parası yok. Paralarını birleştirip içlerinden birini gönderiyorlar filmi izlemeye. En uyanık, en güzel konuşanı seçiyorlar. İş kolay değil çünkü sonradan filmi tüm ayrıntılarıyla arkadaşlarına anlatması ve sordukları sorulara cevap vermesi gerekiyor. Sinemanın hikâye anlatıcılarının kadim sanatıyla fevkalade şekilde geri kazanılması.

Bu sabah Avusturya televizyonunda Viyana valsleri çalan bir orkestranın şefi çekti dikkatimi. Uzun süre orkestra şefinin ne işe yaradığını sormuşumdur kendime. Orkestradaki müzisyenlerin hiçbirinin bakmaya bile yeltenmediği, gereksiz hareketlere girişen gülünç bir kukla olduğu sonucuna varmıştım. Bu sabah ise, sadece seyirciye yönelik koreografisini icra etmekte olan bir dansçı olduğu kesinleşti. Benim için zıplayıp kollarını sallıyor, müzisyenler için değil. Görevi müziği tüm vücuduyla canlandırmak.

P.L. ailesi ve arkadaşlarının gözünde olumlu, sadece tekniğe ilgi duyan ve tek bir kitap bile okumayan bir çocuktur. Kısa zaman önce bilgisayara merak saldı. Genel afallama. Aşk acısıyla kıvrınarak odasına kapanıyor ve kimseyi görmek istemiyor. Aniden Tristan'a, Romeo'ya, Werther'e dönüştü. Yalnız dikkat! Âşık olduğu kıza hiç karşılaşmadı. Fransa'nın öteki ucunda oturuyor kız. İnternet üstünden tanıyor kızı. Sanal bir aşk. Tamamen elektronik bir aşk acısı.

Radyoda kasaplık atlarla ilgili bir program dinledim. Elli sene önce Fransa'da milyonlarca at vardı hâlâ. Koşum hayvanı olarak kariyerlerinin sonuna geldiklerinde kesime yollanıyorlar ve düşük kaliteli bir ete dönüşüyorlardı. Fakat kasaplık olarak seçilip beslenen atlar da vardı. Sütten henüz kesilmemiş olanına "süt", sadece yulaflla beslenene "tohum tayı" deniyordu.

Cocteau: *Bir şair uyandığı anda salak olur. Yani akıllı demek istiyorum.*

Paul Valery'nin taban tabana zıt estetiğini tercih ederim. Ona göre şiir çetin bir akıl çalışmasının meyvesidir.

Televizyonda “ilk bakışta aşk”la ilgili verdiğim bir röportajın ardından Guy Beart şöyle yazdı bana: *Büyük aşk daha önce hiç görmediğimiz birini tanımaktır. Şarkılar için de aynısı geçerli: içimize dokunduklarında, ortada bir yeniden kavuşma var demektir.*

Seyahatleyken bazı bilinmedik evleri hayranlıkla gözlemlerim hep. Çünkü evler hep –mutlu ya da mutsuz– bir yaşam programı barındırır. Bir olasılık, dolayısıyla da bir davettir. Neden orada yaşanmasın ki? Her eve karanlık bir geçmiş ve ışıltılı bir gelecek –ya da tam tersi– dadanmıştır.

Goethe, Mignon’a şarkı söyletiyor: *Portakal ağacının çiçeklendiği ülkeyi biliyor musun? Oysa Almanca metin portakal değil limon ağacından söz ediyor (Kennst du das Land wo die Zitronen blühen?).* Tuhaf bir şekilde limon ağacının Fransızcada Almanların bilmediği sıkıntılı çağrışımları var. Eskiden gazeteciler ünlülere tanışmaktan duydukları memnuniyet ya da memnuniyetsizliğe göre “Portakal” ya da “Limon” ödülü verirlerdi.

Cennetle ilgili bir fikir: ölümümünden sonra, tüm hayatımın en ufak bölümlerine kadar gözler önüne serildiği bir panoramanın önündeyim. O ya da bu bölümü seçebileceğim tekrar yaşamak için ama ikincil derecede, yani araya belli bir mesafe koyarak, aynı anda hem aktör, hem seyirci gibi. Hayatımın hak ettikleri dikkati göstermediğim sahnelerini hatırladıkça özlem ve pişmanlığın içimi kemirmesi aslında. O ya da bu sahneyi “baştan almayı” sağlayan teatral takıntı.

Soru: Edebi uğraşınızın kaynağı nedir? Buyurun! 14 Ekim 1924, Salı günü, tören ve edebiyat tutkunu gencecik annem, Anatole France'ın ulusal cenaze törenine katıldı. 19 Aralık'ta da ben doğacağım. Oradaydım yani, eksi iki aylıktım. Hiçbir şey görmedim ama ne bir konuşmayı kaçırdım ne de bir marşı, dahası yumuşak fetus tenime işledi her şey.

Seyahate dürbünsüz çıktığım nadirdir. Röntgencilik ve romancılıktan gelen profesyonel merakı içeren bir takıntı. Yalnız ne zaman yanımdakilere versem, kullanabilmek için iki yuvarlağı birbirine yaklaştırmaları gerektiğini fark ediyorum her seferinde. Dolayısıyla gözlerimin birbirinden istisnai şekilde uzak olduğu sonucunu çıkarıyorum. Şüphesiz, çirkinliğimin bir kısmını borçlu olduğum hayvani bir ayrıntı.

Courbet'nin Orsay Müzesi'nde sergilenen *Dünyanın Kökeni* tablosu büyük gürültü kopardı. Kalçaların önce görüldüğü nadir bir bakış. Önden görülen kalçalar. Aynı şeyden –ama çok daha ihtiyatlı şekilde– Caravaggio'nun *Aşk Meleği*'nde de var.

24 Ocak 2002, Melbourne. Dünya Tenis Şampiyonası. Televizyonda Fransız tenisçi Michael Llodra'yı kortta dizüstü çökmüş, uçarken topuyla henüz öldürmüş olduğu kırlangıcın cesedi önünde ellerini birleştirmiş olarak görüyoruz.

Melbourne anısı. İspanyol çingenesi şarkıcı ve gitarist Manitas de Plata, buz kesmiş geniş bir seyirci kitlesi önünde çalışıyor. Manitas bu paylaşım eksikliğine tahammül edemiyor ve gece aniden sona erme riskiyle karşı karşıya. Fakat salonun orta bölümünde tekerlekli sandalyesine büzülmüş genç bir kız iliştiriyor gözüne. Sahneyi terk edip salona iniyor ve sandalyeye yaklaşıyor. Ayağını tekerlekli sandalyenin basamağına koyup kıza doğru eğilerek sadece onun için çalıp söylemeye başlıyor. Seyirciler çılgınca alkışlıyor.

İki sahne de incelik dolu. Melbourne'ün ruhundan mıdır?

Monaco. Paris Oteli giriş kısmında, döner kapının karşısında, Versailles'lı XIV. Louis'nin at üstünde minyatür bronz bir heykeli var. Atın havadaki dizi, hareketin kendilerine şans getireceğini düşünen casino oyuncuları tarafından okşandığından parlak ve eskimiş görünüyor.

Aynı yerde bir pankart görüyorum: “Salon 4, Tüy ve Kuştüyü Kongresi.”

Monaco Hikâyesi

Bir oyuncu casinoda bütün servetini riske atar ve kaybeder. İntihara kalkışır. Kurtarılır. Prens huzuruna çıkmak ister ve kabul edilir. Şöyle der: Bütün servetimi casinonuza bıraktım. Kendimi öldürmek istedim. Engel oldunuz. Artık yaşamım sizindir. Onunla ne yapmayı düşünüyorsunuz acaba?”

Aydın hükümdar muhakemenin doğruluğundan etkilenir. Eski zenginlere bir çeşit sığınak olacak bir “Kumar Müflisleri Derneği” kurma kararı alır.

Eski süvari subayı Pierre Chabert'in *Fetişist* adlı oyunumla ilgili eleştirisi beni tüm edebi çözümlemelerden daha fazla etkiledi. Süvarilerin “antrenmana” değil “işe” gittiğini, “askeri” olmayan “palto” giydiğini ve rulo halindeki söz konusu paltonun eyerin ön hanesinin önünde değil –orası yulaf torbalarının yeri–, arka hanenin gerisinde durduğunu anlamamı sağladı.

Yves Navarre'a ev hayvanlarımın ürünü küçük bir kedi götürmüştüm. *Kızılağaçlar Kralı*'nın kahramanı Tiffauges'un ismini verdi kediye. Altı ay sonra tekrar görmeye gittim ve sonra şöyle yazdım kendisine: Tiffauges'dan çok etkilendim. Sana getirdiğimde kesinlikle sıradan olan kedi, ona gösterdiğin yoğun ilgiyle alışılmışın dışında bir kediye, özetle özel bir adama dönüşmüş. Daha önce hiçbir hayvanda görmediğim bir canlılık, gençlik, ısıltı ve güvene

sahip. Arada bir müthiş tahammül edilmez olması da, bazı boşlukları telafi etmek üzere, ondan tam olarak bunu bekliyor olmandan.” Bu durum bir arkadaşımın bahçemde devasa boyutlara ulaşan Tavşancılotu hakkında söylediklerini hatırlattı bana: “Onu sevdiğiniz ve o da bunu bildiği için.”

Daha sonra Yves Navarre: “Tiffauges’u bana vererek büyük bir iyilik yaptın bana ama Goncourt’u aldırarak da derinden yaraladın” diyecekti bana. Yine de kendimi intiharında payım olmadığına inanmaya zorluyorum.

İki bin yıl önce köylerin, şehirlerin, hatta kıyıların nasıl olduğunu hayal etmek kesinlikle zor. Antik Yunan’ın sık ormanlarla kaplı olduğu, denizcilik yapıları (Venedik) ve keçi besiciliğinin ortak sonucu olarak bugünkü soyulmuş görüntüsüne kavuştuğu söylenmiyor mu?

Binlerce yıldır değişmeyen bir gösteri var en azından: gökyüzü. Gözlerimizi kaldırdığımızda, bulutları, en uzak atalarımızla tam olarak aynı şekilde gördüğümüzden eminiz. Gerçekten bu kadar kesin mi peki? Binlerce yıldır bulutların değişmemiş olması mümkün elbette. Peki ya insanın bakışı? Özellikle de dini ve mitolojik yaratı konusunda bu denli verimli gökyüzü ve hayal gücü açısından son derece plastik olan bulutlar söz konusuysen, iki bin yıl önceki insanların kafalarını kaldırdıklarında ne gördüğünü nereden bilebiliriz ki?

M.L.’e gittim, köpeği havlayarak üstüme atladı. Geriledim. M.L.: “Neden korkuyorsun? Biliyorsun ki havlayan köpek ısırılmaz.” Ben: “Evet ama ya o, o da biliyor mu?”

Çocukken annemin Burgonyalı kökenlerine ne kadar yakın yaşadıysam –Bligny-sur-Ouche, Côte-d’Or’da Fournier olarak doğmuş– babaminkileri de o kadar az biliyorum. Ailesi Lalinde’li (Dordogne’da, üç bin nüfuslu). Belediyeden bilgi alıyorum. Babası gibi cam işçisi olan dedem Ambroise Tournier, 26 Ocak 1861’de

doğmuş. Babası Joseph Tournier, 28 yaşında, annesi Marguerite Feytaux, 22 yaşında, mesleksiz, Rottesack'ta yerleşik. Ambroise, 1905'te tüberkülozdan ölen Emilie Renoulet'yle evlenmiş. Ambroise –iş nedeniyle olmalı– Douai yakınlarındaki Dorigny'ye göçmüş ama Emilie 1890'da Cognac'a, ailesinin yanına gitmiş babam Alphonse'u dünyaya getirmek için. Babam Dorigny'de büyümüş. 14-18 arası askermiş ve Dorigny Alman ordusunun işgali altındaymış. Dedem Ambroise, cam üfleyicilerinin yanağında lezyona neden olan profesyonel sakatlığın –“kırık yanak”– kafelerde yanda oturana nasıl bira fişkırtmayı sağladığını anlatırdı.

Gallimard'ın okuma komitesi sırasında tuhaf meyveler verebilecek bir tohum ektim. Michel Mohrt'dan Fransız Akademisi'ndeki meslektaşlarına, Akademi ödüllерinin verilmesi sırasında geleneksel olarak yapılan “Erdem konuşması”nı yapmak üzere beni davet etmelerini önermesini istedim. Bunu duyan Philippe Sollers “Ooo! Kötülük erdeme saygılarını sunacak desene!” dedi. Çok uzun zaman önce Kardinal Feltin'e yazmış, Notre-Dame'daki oruç vaazlarını bana emanet etmesini istemiştim. Metinleri kendisine önceden gösterme şartıyla tabii. Hiçbir cevap alamadım.

Arap atasözü: *Her şeyi anlıyor gibi yapan öfkeden ölmeye teşnedir.*

Şu pis Ocak ayının nihayet bitmiş olması ne mutluluk. Tüm Avrupa'da benzeri görülmemiş aşırı yağışlarla geçti son haftası. Şimdi çekiliyor sular. Victor Hugo'nun şiirini tekrar okuyorum:

*İnsan dolanıyor çadırın altında
Endişeli gördüğü devasa ayak izlerinden
Toprak halen ıslak ve gevşek Kıyametten.*

Bahçenin ıslak ve gevşek toprağında, ilk çiğdemler mor yapraklarını açıyorlar. Ağaçların çıplak dallarında çalikuşunun çığlığını duydum.

Şubat

Küçük aile tablosu. Genç baba kızını –üç yaşında– sol kolunda taşıyor. Yanlarından geçmekte olan anneyi sağ koluyla kendine çekiyor. Küçük kızın tepkisi: tepinip annesini tekmelerle uzaklaştırmaya koyuluyor. Babası sadece kendisinin olsun istiyor!

Bizim yaşımızda geçmiş, kayıp gidişi ölümcül tatlılıkta, ağzı açık bir uçurum.

P.K.'nın kızlarıyla markette dolanırken, Eau de Cologne'umu, 4711'i görüp şaşıyorum. Kızlara bir şişe hediye edip : “Bu benim parfümüm. Sıkıtığınızda, o ben olacağım.”

Jacques Prévert: *İsmi bir balık koymuş olsa toprağa deniz denirdi.*

H.C. haftada bir gün bir hanımın Champs-Elysees'deki lüks daire-sine gittiğini ve hanımın prezervatif dahil bin beş yüz frank ücretle kendisine bir saat ayırdığını anlattı. Peki. Yalnız gereğini yerine getirmek için birkaç dakika önce Viagra (reçete gerekiyor alabilmesi için) alması gerektiğini belirttiğinde şaşıyorum.

Madem canı istemiyor neden gidiyor? İstedığinin kadın değil, kadını istemek olduğunu söylüyor. Yani sonuçta, isteği istiyor...

Yaşlı Madam D.'nin ihtiyarlığa bağlı demansı. Endişe içinde, şu ya da bu akraba veya arkadaşını –genellikle seneler önce ölmüş olan– bekliyor durmadan. İçi içini yiyor: “Normal değil. Burada olması gerekirdi.” Sonunda gidip yola bakmaya karar veriyor geliyorlar mı

diye. Saçını tarayıp, giyinip çantasını ve şemsiyesini alıyor. Arkasından koşmak gerekiyor. Geline: “En iyisi öleyim ben. Umarım cenazeme de gelmezsiniz. — Hiç hoş değil bunu söylemek!”

Yan yan bakıp kabul ediyor, uzlaşmacı tavrıla: “İyi peki. Gelirsiniz cenazeme.”

Sözü varlıklara, şeylere, kavramlara bırakan filozofun tavrı ontolojik argümana mükemmel bir örnek (en iyi örnek). Tanrıyı kurcalamayın, bırakın konuşsun bizimle. Ne diyerek başlıyor peki? *Varım*. Bu hem Sokrates mayotığı, hem de Husserl fenomenolojisi. Fenomenoloji: fenomenler konuşur. Aynı zamanda Ortaçağ’ın “söz”ü. Tanrı’nın “sözü” *“Varım, olan benim.”*

Edebiyat ve fotoğraf. Diyaframın açılışı. Diyafram ne kadar kapalıysa, alan derinliği o kadar büyük, yani manzaranın derinliği o oranda net. Aksine, açık diyafram odaklanılan nesneyi çevreleyip geriye kalan her şeyi flu bırakıyor. Stendhal: 3,5. Balzac: 16. Çünkü Balzac’ın karakterleri karmaşık ortamın, dekorun, önceki olayların vb. ayrılmaz bir parçası olarak verilir bize (yani, kapalı diyafram gerektiren büyük bir alan derinliğiyle). Oysa Stendhal’inkiler flu bir fon üstünde, hiçlik içinde, bağlantısızdırlar (alan derinliği yoktur, açık diyafram).

Engelli çocuklarla ilgilenen Madam C. ile röportaj. Henüz anlamışamayan nedenlerden ötürü, doğuştan hem sağır, hem kör olan çocukların ergenlik çağını nadiren aşabildiklerini anlattı! Zavallıların hayal bile edilemeyecek yalnızlıkları! Ölüyor olmaları fazlasıyla açıklanabilir bir şey bence. Görsel ve işitsel bilgilerden yoksun beyinleri organizmanın hayatta kalmasıyla uyumsuz derecede köreliyor. Tek bir şey duymayan ve görmeyen çocuk, gecesi ve kati sessizliği içinde sıkıntıdan ölüyor.

Kayak tutkunu baldızım Muriel, Val-d’Isere’de çığ düşmesi sonucu öldü. Elbette hayat gibisi yok fakat yine de ne güzel bir ölüm!

Soljenitsin'in sözü geliyor aklıma: “Çığa neden olan çığlık olmak istiyorum!” “Proust Anketi”ni cevaplariken, Jüpiter’in kılıcı misali yıldırım çarpmasıyla ölmek istediğimi söylemiştim. Hayranlık duymama neden olmuş bir spor haberiyle karşılık vermiştim: Güzel bir Pazar günü, bir futbol maçı sırasında, oyuncularından birini yıldırım çarpmıştı seyircilerin gözü önünde. Kar ve buzdan bir çığ ise tam tersi ama, belki de bir o kadar güzel.

Maurice M.: “Güzelliğin tanımı basit: Umutsuzluğa neden olan şey” dedi bana. Birçok görüşün aksine son derece sık rastlanır bir fenomen olduğunu da eklemek gerekir. Sokağa çıkıp da denk gelmemek mümkün değil. Alışverişe her gittiğimde, Aziz Sebastien gibi aşk oklarıyla kirpiye dönmüş olarak geri geliyorum. Bundan böyle alışverişe gittiğinde ona eşlik edeceğime söz veriyorum.

Aziz Yuhanna. Havarilerin en genci ve en yakışıklısıydı. “İsa’nın sevdiği” diye tanımlıyor kendisini. Ölmeden önce İsa ona dünyanın sonunu göreceği sözünü veriyor. Patmos’ta sürgündeyken son şahidi olarak kaldığı şahane macerayı düşünüp duruyor. Hiçbir şey olmadığından Kıyameti kâğıt üstünde koparmaya karar veriyor. Edebi yaratı telafi rolünü nadiren bu büyüklükte oynamıştır.

Senlis’te hoca G.T., sene başında öğrencilerine her zamanki formu doldurttuğunu anlattı. Abanoz gibi siyah ve sessiz Afrikalı bir çocuk *Baba mesleği’ne kral* yazmış.

Televizyonda F.O.G. programına çıkacağım. Uzun süre düşündükten sonra ‘güven veren’ şekilde giyinmeye karar veriyorum: Fitilli bej kadife ceket, yeşil kıvrık yakalı, kahverengi pantolon, yani tahta, humus ve klorofil.

Sonrasında tanımadığım bir kadın seyirciden mektup geliyor: “Kötü kalplisiniz! Bütün program boyunca bir kez bile bakmadınız bana!”

İşin doğrusu... Üç yüz kişi önünde konuşurken, o topluluktan, bana yönelmiş tüm o bakış ve kulaklardan etkileniyorum. Televizyonda ise beş ila on milyon kişi görüyor ve duyuyor beni. Tahayyül gücü, hayal etmesi imkânsız bir topluluk. Hayal meyal şekilde bile görüyor olsaydım yıkılır, bin bir parçaya ayrılırdım.

Jouy-en-Josas papazı Peder Lionel Thueux’nün ziyareti. Ben 1936, 37 ve 38’de orada öğrenciyken Saint-Germain-en-Laye’deki Saint-Erembert Koleji idaresinde disiplin sorumlusuydu. Etrafına bakıp benim papaz evimin kendisininkinden daha rahat olduğunu, Choisel Bölgesi’ni isteyeceğini ve gelip yanıma yerleşeceğini söyledi. Akşam yemeğinde şükran duası etmemesi şaşırttı beni. Ev sahibi olarak görevin bana düştüğünü söyledi.

“Bir ayağı çukurda olmak”, hasta olmak değil, sevdiklerimizin yarısını gömmüş olmak anlamına geliyor.

İki gündür kuru, güneşli bir soğuk. Her sabah bej ve beyaz bir baykuş büyük çamın dallarından birine –hep aynısına– görünecek şekilde tünüyor ve tüylerini kabartarak güneş banyosu yapıyor. Olabildiğine endişesiz. Teleobjektifle yaklaşıyorum fotoğrafını çekmek için. Bana doğru dönüyor, tüylü bir disk misali basık ve yuvarlak suratıyla, sonra çeviriyor yavaşça başını tekrar, hak ettiğim tüm ilgiyi göstermişçesine.

Lanza del Vasto’nun kapandığı banliyö kilisesine gidiyorum. Yakınlardaki bir bistroya gidiyoruz öğle yemeğine. Vahşi bir vejetaryen kendisi. Tabagımdaki bifteğe dehşet içinde bakıyor ve: “Ceset yiyorsunuz” diyor.

Avrupa dünya fethi için iki göçmen dalgası başlatmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda, iki Amerikan kıtası ve Avustralya'ya doğru; 19. yüzyılda ise Afrika ve Asya'ya. İlk dalga yerleşip kök salmayı başardı. Neden? Çünkü yeni gelenler yerli halkı –Kızılderililer, Aborjinler vb.– silahlar ve savunmasız oldukları hastalıklarla kırıp geçirdiler. İkinci dalga başarısız oldu ve “dekolonizasyon” ile geri çekilmek zorunda kaldı. Neden? Çünkü yerli halka gelişme ve çoğalma sağlayan teknik ve tıbbi ilerlemeleri getirdi.

Tamamı ahlaktan bütünüyle uzak işler.

Kıskançlık. Kantçı kati bir zorunluluk gibi hareket eden öz-sevgi ve onur hissinden oluşan entelektüel bir tür kıskançlık var. Spinoza buna karşıt olarak derin, bilinçdışı bir kıskançlık tanımlıyor. Ona göre bu, sevdiği kadının bedeninin görüntüsünü başka bir adamın erojen bölgeleriyle birleştirmek zorunda olan adamın acısı. Güvercinlerin kıskançlığından da söz ederek hissin hayvani yanının altını çiziyor. Colette sevgilisi tarafından henüz terk edilmiş arkadaşısı Polaire'in* yakarışını anlatır: “Ah pislik herif! Nasıl da güzel kokuyordu!”

Eugène Labiche: *Ben beni düşünmeyene egoist derim.*

Bernard Shaw: *Başkalarına size yapılmasını istediğiniz şeyleri yapmayın çünkü sizinle aynı zevklere sahip olduklarına dair hiçbir kanıtınız yok.*

İki kişilik bir yaşam için birlikte iyi sevişmektense iyi uyumak daha önemli.

* Gerçek adı Emilie Marie Dorval (1834-1919) olan Fransız aktris. (ç. n.)

“Küsen” çocuk. Bildiğim kadarıyla psikologların ilgilenmediği bir fenomen. Oysa! Bir çeşit genel dış dünya reddi. Küsen ne bir şey görmek ne de duymak ister. Donakalır, başı elleri arasında veya duvara dönük, hiçbir söze cevap vermez. Ansızın gizemli bir işaretle içinden çıktığı bir çeşit yalancı katalepsi. Ardından da amneziye maruz kalmış görünür. Komedi kısmı ise küsmenin değerini düşürmek bir yana, karmaşıklığını artırır.

H.P. ile Zürih Storchen Otel’de akşam yemeği. Bir kadın hızla yaklaşıyor yanına, belli ki biriyle karıştırmış. “Başladık yine!” diye sızlanıyor H.P. Bu tip yanılgıların başına giderek daha çok geldiğini söylüyor. Başkalarının kendisine yansıttığı görüntü-anıları ters karşılayıp uzaklaştırmaktansa buyur edip tanıma mekanizmasını destekliyor. Kendisini “tanıyan” kişilere sorduğu takdirde, çevrelerinde bulunan birçok arkadaş arasında tereddüt ettikleri ortaya çıkıyor. Aslında kimseye benzemiyor, ancak insanlarda yanına gelinmesine neden olan bir “deja vu” hissi yaratıyor hemen. Sadece birkaç yıldır oluyormuş bu.

Bir Amerikalının dediği “En iyi Kızılderili ölü kızılderilidir” lafı gibi, birçokları için en “normal” cinsellik iffetlilik.

Manchester’da oturan biri: “Bu şehirde hava o kadar kötü ki sabahları kuşların öksürük seslerini duyarak uyanıyoruz.”

Önceki gün geline yabancı bir şehirde bir otel odasında açmak gözlerini. İnsanın kendisini toparlayarak nerede uyandığıyla ilgili sersemlikten çıkması için geçmesi gereken salise –ve hatta kim bilir– saniye sayısı. Bu kısa zaman diliminin (*laps*, Latince *lapsus* kökenli bu kelime en uygunu) yaşla beraber arttığına eminim. Hayatımın iplerini bir araya getirebilmek için otuz yıl öncesine göre daha fazla zaman gerekiyor artık bana. Peki ya söz konusu zaman dilimi uzasaydı? Başbayağı delilik olurdu. Otel koridorlarına çırılçıplak çıkmak

ve personel ve müşterileri şu sancılı soruyla şaşırtmak: “Bana nerede olduğumu ve burada ne yaptığımı söyler misiniz!”

Dillerin coğrafyası. Alman dilinin durumu olağanüstü. Avrupa’nın en kalabalık ve güçlü ülkesinin yüz milyon kişi tarafından konuşulan (Federal Alman Cumhuriyeti, Avusturya, İsviçre’nin Alman bölümü) dili. Fakat bu sınırların dışında, sıfır. Afrika’da Goethe enstitülerinde Alman edebiyatıyla ilgili konferans vermişliğim var. Seyirci daha kalabalık olsun diye konferansları Fransızca yapmamı istiyorlardı. Nitekim Federal Alman Cumhuriyeti yetkilileri ilgi eksikliği nedeniyle bir sürü Goethe Enstitüsü’nü kapatıyor (Marsilya’daki dahil).

Fransızca ise inandırmaya çalıştığımız gibi kendi haline bırakılmış, terk edilmiş bir durumda değil pek. Tüm dünyada Fransızca konferanslar veriyorum –yakın geçmişte ABD’de de– tamamen dolu salonlarda. İngilizcenin giderek yaygınlaştığını da gözden kaçırmamak lazım elbette (Amerika’da İspanyolcanın yaygınlaşmasının gerisinde kalıyor. Yalnız ABD’de, ülkelerin çoğunda olduğu gibi “resmi dil” olmadığını da hatırlatmış olalım). Fakat hangi bedelle? İngilizlerin dillerinin kendi Commonwealth’leri nedeniyle ellerinden alındığı söylenebilir. ABD, Hindistan, Afrika’nın İngilizce konuşulan bölümü ve Avustralya toplandığında İngiltere nüfusundan yüz katı bir nüfusa ulaşılıyor ve bu bölgesel diller Cambridge ve Oxford’u çaresizliğe sürükleyecek bir tür İngilizcemi volapükü andırıyor. İngilizce, köklerinden kopmuş bir dil. Dil köklerini umursamayabilir mi?

İngilizce aslında bir Fransız Kreolü. 15. yüzyıldan itibaren, telaffuz ve anlamlarının niteliği değiştirilmiş kelimeleri olan bir Fransızca. Tüm melezler gibi, hiçbir Fransızın hayal edemeyeceği ve şapka çıkarmak gereken çok tatlı buluşlarda bulunduğu oluyor. Radarlardan kaçan (*échapper*) “kaçak uçaklar” (*avions furtifs*) örneğinde olduğu gibi. Başka örnekler de bulunabilir. Yuva-dilin aptalca terk etmiş olduğu yeri doldurulmaz eski Fransızca kelimelerin kurtarılışı konusu da var. Mesela “Visiter un château sous la guidance de son propriétaire” (“Şatoyu sahibinin rehberliğinde gezmek”) deyiminde kullanılan “guidance” (“rehberlik”) gibi.

Bununla beraber İngilizcede kalıcı olmadıkları bahanesiyle bazı Fransızca kelimeleri terk etmek de salakça. İngilizce, Fransızcadan “futura” kelimesini alıp komşusu “avenir” kelimesini yok saydı. Bu yüzden “avenir”i kurban etmenin ve “Futura d’un enfant” demeye başlamanın âlemi yok.*

İki kelime de Türkçeye “gelecek” olarak tercüme ediliyor. Fransızcada “Çocuğun geleceği” demek için “avenir” kelimesi kullanılıyor, normalde (ç. n.)

Mart

Kuru ve güneşli soğuk. Bahçe epür bir çizim gibi net ve hareketsiz.

Le Crépuscule des masques kitabım için Bernard Pivot'nun "Bouillon de Culture" programının konuğuydum. Program biraz cansızca devam ederken seyirciler arasından çıkan genç bir adam çektiği bıçakla sahneyi bastı. Kameralar önünde gırtlığımı kesecek ve kitabım için müthiş bir reklam olacak diye düşündüm. Maalesef zerrece umurunda değildim. Sadece kendisine söz verilmesini istiyor ve konuşmasına izin verilmezse gırtlığını kesmekle tehdit ediyor. Pivot güvenliğin müdahale etmesini engelliyor ve adama üç dakika veriyor. Bunun üzerine hararetli ve karışık bir konuşma yapıyor ve bıçağını masanın üstüne atıp kaçıyor. Gösterisi altı dakika kadar sürüyor yine de.

Olağanüstü tesadüf. Birkaç hafta arayla Louvre ve Klassisches Museum bana aynı teklifi yaptı: Başımın üstünde seçeceğim tablo asılı duracak ve ben kırk beş dakika boyunca tablodan ve bana düşündürüp hissettirdiği her şeyden söz edeceğim. Paris'te, Georges de la Tour'un *Azize Irene Aziz Sebastianus'u tedavi ediyor*'unu, Frankfurt'ta ise Tiziano'nun *Aziz Sebastianus'unu* istedim.

İki konuşmama da şu kıtını yerleştirdim: İmparator Diocletianus kölesi Sebastianus'a tutkulu bir arkadaşlık rolü biçmiş ve Antonius'un selefi Hadrianus'a karşı rolünü üstlenmesini istemişti. Maceralarını başucu kitabından, Hadrianus'un sırdaşı Margarita Yourcenaria'nın anılarından biliyordu. Paris'te hikâyem birkaç gülümsemeyle karşılandı. Frankfurt'ta kimsenin gıkı çıkmadı.

Victor Hugo: "Müzik, düşünen bir gürültüdür." Bu parlak dehayla katışıksız salaklığın kanşımı tam Victor Hugo işte. Bunun bilincin-

deydi ve Leconte de Lisle'in (*Choses vues* içinde) şu değerlendirmesini de bir çeşit hoşnutsulukla karşılıyordu: biri V.H.'nın aptal olduğunu söylemişti Leconte de Lisle düzeltti: "Evet, aptal ama Himalaya gibi."

Doktor V. *jogging*'e alışanların kelimenin tam anlamıyla madde bağımlısı olduğunu söylüyor. Kas eforu hipotalamüslerden morfinle benzerlikler gösteren bir hormon olan endorfinin salgılanmasına neden oluyor. Bu hormon vazgeçemedikleri bir rahatlık hissi yaratıyor.

Büyük amcam Rahip Gustave Fournier'nin, yeğeni Marie-Madeleine eşliğinde 1910 yılında Fribourg-en Brisgau'da Albertus Burse öğrenci yurdundaki görüntüsü aklımdan çıkmıyor. Müstakbel annem on dört yaşında. Almanya'ya ilk seyahati. Her şey masumiyet içinde dalgalanıyor henüz – bizim için tahayyül edilir şey değil. 14-18'deki büyük suç son verecek o masumiyete. Burgonya aksanıyla konuşan küçük köylü kızı her şey büyülüyor. Yılları katedip Rahip Fournier ve gelecekte Ralphine olacak yeğeniyle bir sabah kahvaltısı paylaşmak... Elbette kim olduğumu söylemezdim onları korkutmamak için...

Pascal Maréchaux'nun ziyareti. On beş yıl önce, *Altın Damla*'yı yazdığım sıralar Sahara'yı motorla geçmiştik beraber. Tesadüfen isiminden söz ettim geçenlerde ona ve annemin soyadının Fournier olduğunu söyledim. Rastlantı sonucu bir Tournier'yle evlenmişti. Onun annesinin soyadı ise Maréchal'mış fakat bir Maréchaux'yla evlenmiş olması tesadüf değilmiş. Okulundaki çocuklar sınıflarda alfabetik olarak yerleştiriliyormuş. Maréchal soyadlı annesi Maréchaux'ların küçük kızının yanında oturuyormuş. Evine gittiğinde ağabeyiyle tanışmış ve sonuç itibariyle evlenmiş. Böylece soyadı tekilden çoğula geçmiş.*

Quimper ziyareti. Şehirden geçen Odet Nehri'nin seviyesinin komşu denizin gelgitine göre değiştiğini öğrendim. Okyanusun devasa nefesinin aksini ayaklarımda hissetmeyi isterim.

Her sene 1 Mart'ta, on kadar yeşilbaş ördek yerleşiyor bahçeme. Onlar açısından bir çiftleşme yeri. Tohum, kuru ekmek, kabuk, balık artıkları vb. ne versem oburca yiyorlar. Hiçbir şeyi reddetmiyorlar. Victor Hugo'nun tanımını düşünüyorum: "Ördek tüylü domuzdur." Tam olarak doğru söyleyememiş. Zira cinsel oyunları en az sıkılğan tanığın bile yüzünü kızartabilecek türden. Priapizmlerinin benzeri yok. Düzenli olarak iki erkeğin bir dişi ördeğin peşinden duyulmamış bir kudurmuşlukla koştuğunu görüyorsunuz. İlk yakalayan ensesini ısıyor ve sağrısını vahşice sarsıyor. Diğer erkek kendini yenilmiş saymıyor. Erkeğin sırtına tünüyor ve kudurmuş gibi giriyor içine. Tüm bunlar eski kilisemin gölgesinde, bir papaz bahçesinde oluyor!

Dişiler sağa sola yumurtluyorlar. İlginç olan şey, yumurtaların yerini düzenli olarak neye göre değiştirdiklerini anlamam. Yavru-rular Mayıs sonu çıkıyorlar ortaya ve Haziran başında herkes bir yıllığına yok oluyor. Herhangi bir yiyecekla zapt etmek mümkün değil. Biyotopları birkaç metre ötede yer alan Breteuil Şatosu'nun parkındaki iki gölcük olmalı. Geçen sene bir leğen su koymuştum onlar için. Bir akşam boğulmuş bir yavru buldum içinde. Annesi çıkmasını sağlayacak olan gaga hareketini yapmayı başaramamıştı. Fakat televizyonda nehir geçen bir fil sürüsü izledim. Karşı yaka çocuklar için aşılması zor bir meyil oluşturunuyordu. Yetişkinler onları bekleyip yardım ediyordu.

On yaşındaki Cyril "tırtılı" olmadan uyuyamıyor. Pati desenlerinin işlenmiş olduğu bir kumaş topağı. Cyril yattığında yüzüne yapıştırıyor onu. Annesinin sorunu nesneyi yıkamakla ilgili. Aynı akşam kuru ve kullanılabilir olması gerekiyor zira. "Tatil kampına gidiyor. Arkadaşları alay etmiyor mu?" diye soruyorum. Cevap: "Hayır, çünkü çoğunun durumu aynı."

Radyoda Romain Gary'nin eski bir röportajını dinledim. Yetenek ile eğilim arasında son derece yerinde bir ayrım yaptı. Gençken resme ateşli bir eğilimi olduğunu anlattı. Yıllar boyunca tutkuyla vermiş kendini. Sonuçta yaptığı her şeyin vasat altı olduğunu kabul etmiş. Bunun üstüne edebiyata dönmüş. Başarısı ortada. Ancak en ufak bir heyecan hissetmeden.

Hepimiz, zorlayıcı edebi eğilimleri en iyi ihtimalle eleştirmen ve okuyucuların kayıtsızlığına, en kötü ihtimalle ise yayınevlerinin toplu reddine tosladığı için tatsız ve acı bir yaşlılık geçiren adamlar tanıyoruz. Acılarını, sözü edilen veya ödüllü kitapların sayfalarını tiksintiyle çevirerek canlı tutuyorlar. Nasıl oluyor da bu kadar vasat altı eserler kabul görürken kendilerinininkiler –gerçek sanat şaheserleri– çekmecelerinde uyuyabiliyor?

Camille Flammarion *Ay Işıkları* kitabında cırcırböceği sesinin zamanımızın fosil sesi olduğunu çünkü cırcırböceğinin dünyanın en eski canlısı olduğunu belirtiyor. Bu tiz gıcırtının karşıtı ise bülbül ötüşü – bahara özgü ve âşık, geleceğe dönük. Fakat gizemli şekilde her ikisi de gececi.

Pierre Bouttier'nin, Paris VII Üniversitesi'nde "M.T'de Metinler ve Sahiplenme" başlıklı tez savunması. Jüri başkanı, Charles Perrault ve Jules Verne'le ilgili kitaplarıyla tanınan Marc Soriano. Soriano'nun açık tükenişiyle inanılmaz hale gelen son derece parlak iki saat. Olduğu yere yığılacağı korkusu peşimizi bırakmadı.

Ertesi gün Soriano telefon etti. New York'a tedaviye gidecekmış ama hiç umudu yokmuş. "Sana sen diyorum" dedi, "çünkü bu seninle son konuşmam. Ölüyorum ama müsterih ol, mutlu mesut bir şekilde."

Kocaman iki tahtalı güvercinim ilkbahar randevularına hep sadıklar. Gagalarında dalcıklarla ıhlamlara uçtuklarını görüyorum. Kuğurmalarıyla uyanıyorum artık.

Sözlük: “Dölyatağı (veya rahim): gebeliğin gerçekleştiği iç organ.”
Bu tanımın beyne de uyduğunu belirtelim.*

İsa kambur kadınları seven tek adam olduğu için küçük kamburun rahibe olma hikâyesi.

Konferansın orta yerinde burnum kanadı. Gisèle balesinin (sevgili Théophile Gautier tarafından yazılan) orta yerinde regl olan Carlotta Grisi anısı. Sıkça burun kanamalarına maruz kalan ve bunları vajinal kanamalara yönelik pamuklarla durduran T.H. geldi aklıma.

Marcel Jouhandeau radyoda Hristiyanlık inancının, İsa'ya bedensel –dolayısıyla eşcinsel– aşkından ayrılamaz olduğunu açıkladı. Genç erkekleri zihinsel budamaya maruz bırakarak kati heteroseksüeller haline getiren toplum Hristiyanlığın temel boyutlarından birini yok ediyor şüphesiz (ki bu kadınlar için geçerli değil elbette). Batı nü sanatının en sık ilgilendiği konulardan biridir İsa'nın çok uzaktan görünen bedeni. Mistik kadınların mistik erkeklere karşı üstünlüğü başka türlü açıklanamaz.

Rembrandt (1606-1669) ve Spinoza (1632-1677) bir dönem Amsterdam gettosunda yaşadılar. Kesin karşılaşmışlar... ve büyük olasılıkla ikisi de diğerinin parlak ışığına kör, birbirlerini tanımadılar.

Bir halkın fakirliği kutlamalarının ihtişamıyla ölçülür. Tersine, hayat standartlarının giderek artması kutlamaların giderek azalmasını getiriyor.

Proust Anketi: Mutluluk idealiniz nedir? Dâhi bir çocuğu küçüklüğünden yetiştirmek. Hangi alanda olursa olsun, parlak yeteneklerin doğumunu görmek ve serpilmesine yardım etmek. Aynı varlıkta şefkat ve hayranlığı birleştirmek.

Claude Gallimard *Anahtarlar ve Kilitler*'i Chene Yayınevi'ne verdiğim için acı acı eleştirdi. Şöyle cevap verdim: "Sevgili dostum, yayımcıların şu Kore atasözünü her daim akıllarında tutması gerekir (dava gereği o an uydurduğum): Küçük ihanetler büyük evliliklere yol açar."

Alphonse Allais: *Evet Beyefendi, mektubunuzu aldım. Hatta dalgın bir kışla okudum bile.*

19. yüzyıl yazarlarının –Flaubert, Baudelaire, Maupassant– yaygın kederleri şaşkınlık yarattığında, onları yapmacıklıkla suçlamadan önce o zamanlar toplum içindeki yalnızlıklarını hayal etmeye çalışmak gerekir. Aptallık ve alçaklık naif bir hadsizlikle yayılıyordu toplumda. Yüz elli sene içinde muhatap sayısı şüphesiz arttı. Söyleyecek kimseniz yoksa söyleyecek bir şeyiniz de yoktur. Balzac, Dumas, Wagner, vb. adamların kendilerini ihtişamla çevrelemeyi illa istemeleri sadece onları boğan dar kafalı insanlığa bir karşılıklı şüphesiz. "Madem eserlerim beynine ulaşamıyor, yaşam şeklim saygı dayatsın en azından."

Robert (yedi yaşında) bana masalların, sinemanın, televizyonun vb. tekrar ede ede usandırdığı şeylerle ilgili doğrudan ya da dolaylı hiçbir deneyimi olmadığını itiraf etti: Aşk, arzu, kıskançlık, acı ve tüm Sevgi mönüsü. Bu duygusal bekâreti kabullenmekte zorlanıyorum. Belki de hissettiği duygular ile duyduğu bu kelimeler arasındaki bağı algılamamıştır henüz, kim bilir? Aşk lakırdıları kurgu yoluyla her tür deneyimden önce öğretiliyor çocuklara. Zamanı geldiğinde içine duygularını akıtmakla yetinecekleri boş

bir kalıp. Çocuğun yaşadığı duyguları tanımlayamadığı ve kalıbı doldurmakta geciktiği bir ara dönem var şüphesiz. Ergenin aydınlanıp kendi kendine: “Aa! Demek aşk buymuş! Hiçbir fikrim yoktu” dediği güne kadar.

Tanımadığım biri yazdıklarını yolladı bana. Açıklamış kız: “Yazıyorum çünkü konuştuğumda kimse dinlemiyor.” Kim okuyacak peki?

Yamyam aşk. Hollandalı bir öğrenciyi öldürüp yiyen Japon Issei Sagawa yargılanmayacak. Deli olduğu ve Ceza Kanunu’nun 64. Maddesi’ne göre sorumlu tutulamayacağından, serbest bırakılarak Japonya’ya gönderildi. Genç kızı öldürdüğüne kani polis memuru stüdyo dairesini ararken: “Öldürdün kızı, değil mi? İtiraf edecek misin?”* demiş. Sonra buzdolabında özenle kesilen kurbandan kalanları bularak bayılmış. I.S.’nin açıklaması: “Onu öldürmek istemiyordum. Seviyordum ben onu. Sadece yemek istiyordum!” Yamyamın babasının açıklaması: “Bizim hatamız. Annesi ve ben onu çok şımarttık!”

İçe göçme (*implosion*), içe patlamak (*imploser*). Giderek daha sık kullanılıyor. Bir çeşit hortum düşünüyor insan. Hortum, rüzgârların hortumun gözü etrafında çembersel harekete kapıldıkları için karşı duramadıkları sınırları kesin bir alçak basınçtır. Coşkun bir arzu tarafından ele geçirilen insan için güzel bir imge. Arzu kendini kayıtsız şartsız tatmin edeceğine, tatmin olmamış olarak kalıyor ve insanın, insanın kendi etrafındaki şeylerin hareketinin motoru haline geliyor.

L.D.’nin inanılmaz şanssızlığı. Bu Carmague’lı asla Paris’e gitmiyor. Bir kez gitmiş ve Pyramides Sokağı’nın Opéra Caddesi’yle birleştiği yerde karşıdan karşıya geçiyor. Arabanın biri bütün yayaları biçiyor

çünkü şoförü kalp krizi geçirip ölmüş. L.D.'nin iki bacağı un ufak oluyor. O zamandan beri koltuk değnekleriyle dolaşıyor.

Radyoda duydum: “Psikanalizin bir bilinçaltı var, o da Musevilik. Freud rüyaları, kutsal metinleri çözer gibi yorumlamak gerektiğini yazmış.”

François Mitterrand papaz evine öğle yemeğine geleceğini bildirdiğinde orada olan annem şaşkınlığını dile getiriyor: “Cumhurbaşkanı neden sana öyle yemeğine gelsin ki? — Çünkü ünlü biriyim.” Bir süre sessizlikten sonra: “Böyle bir şeye asla inandıramazsın beni!”

Sanırım kaotik okul hayatımın anısı annemi başarısızlığa mahkûm olduğuma inandırmış. Bir Pazar sabahı televizyondan ayini izliyor. 6 Ocak Yortusu olduğundan vaiz vaazında: “Üç müneccim kralın maceralarının ilgimi hiçbir zaman çok çekmediğini itiraf edeyim. Buna karşın yazar Michel Tournier'nin hayal ettiği dördüncü müneccim krala hayran kaldım.”

Bir şey demedim ama televizyondaki ayin bitince vaaz konusuna döndüm. “Gördün mü, tanınmayan biri değilim. Pazar ayininde benden bahsediliyor!” Annem: “Aman! Dikkat yazar Michel Tournier dedi.” Ben: “Ee, n'olmuş? Doğru, değil mi?” Annem: “Evet ama yazar Goethe veya yazar Victor Hugo demezdi, değil mi?”

Elbette. O “yazar” her şeyi mahvetmişti!

Afrika'nın Ekvator bölgesinden dönüşte, tamamen kör olmuş olan ressam Jean Hélion'u ziyaret ettim. Homurdanan bir tonda sordu: “Ee, nasıldı Gabon?” Ben: “Çok Douanier Rousseau.” Hélion: “Tam düşündüğüm gibi.”

Simone Weil: *İnsan aşkının en nefis zevklerinden biri: Sevilene bilgisi haricinde hizmet etmek.*

Simone Weil: Asılma. Kendi ağırlığıyla ölen insan. Bir sembol müdür? Aşağı doğru karşı konmaz eğilimi öldürüyor onu.

“Karanlık olduğunu” diyor kör, “bana artık dokunmadığın zaman anlıyorum.”

Spielberg’in *E.T.* filmi güzel bir sevgi-acıma festivali. E.T. bir fetüs. Çocuklar onu öldürmek isteyen beyaz gömlekli adamlardan (kürtajcılar) koruyorlar.

Arles’da bir çiftin şu diyalogunu duydum. Adam: “Ben asla gecede dört saatten fazla uyumam!” Kadın: “E ne yapıyorsun kalan zamanda?” Adam: “E dinleniyoruz herhalde!”

Pencerenin dışına kuşların durmadan gelip tohum gagaladığı bir yemlik astım. Kedi içeride sandalye üstünde yer buldu kendine, tutkuyla izliyor kuşları. Azgın ve doyması imkânsız bir açlıkla beslenen acı bir hayranlık, umutsuz bir zevk.

J.F. kanserden öldü. Telefonda konuşmuştuk: “Ölüm karşısında daha güçlü olacağımı sanırdım” demişti. Ona kendisini zayıflatanın ölüm tehdidi değil hastalık olduğunu söylemiştim. P.D.R.’i hatırlamıştım: “Kanser ölmekle yetinmez. Öldürmeden çökertir. Oysa tüberküloz erotizmi harekete geçirir, multipl skleroz öforiye neden olur vb.”

Edebiyat konusunda amatörle profesyonel ayrımı için kıtas şu olabilir: kişisel olarak nefret edilen bir kitabın yüksek değerinin farkına varabilmek, profesyonelin ayrıcalığıdır. Amatör ise, bir kitap eğer zevkine aykırıysa, iyi özellikleri ayan beyan ortadayken bile **körleşir**. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1932 Académie Goncourt'u düşünerek soruyorum kendime. En büyük hatasını yapmıştı Akademi, L.-F. Céline'in *Gecenin Sonuna Yolculuk*'una vermeyerek ödülü. Céline'i ve tarzını hiç sevmiyorum. Yine de oyumu gerekliliği açıkça ortadayken ona verebilir miydim? Maalesef sanmıyorum!

İntihara meyilli birinin annesine mektubu: "Bir tanem, intiharım zavallı suratına öyle şiddetli, öyle aşağılayıcı, öyle yaralayıcı bir tokat indirir ki, sen de o an ölürsün. O yüzden rahat ol, senden önce gitmeyeceğim ve ölümün benim için düşen bir sürgü, açılan bir kapı, öte dünyaya vize olacak. Yine de çok geciktirme anne çünkü bazen sabırsızlık, şevk, başıboş ruh halleri alıyor beni. Her zaman direnebilir miyim, kim bilir? Yüz yaş şakası yapma bana çünkü isteyerek gitmek için genç olmak gerekiyor ve ölümü kucaklamak için biraz yaşlı hissetmeye başladım bile. Yaşlı birinin intiharı çirkin ve gülünç."

On dört yaşındaki Henri'ye: "Başına geleceği biliyor musun? Annen seni mutfakta bir sandalyeye oturtacak, alacak bahçıvan makasını eline ve yine kılıçtan geçirecek saçlarını. Benimle kuaföre gel!" Tersleniyor, rahatsız ve doğal olarak asi, ama haklı olduğumu hissediyor. Sonunda teslim oluyor ve onu makineli saç kesimi için *Chez Jean-Louis*'ye götürüyorum. Apışıp kalmış halde çıkıyor. Arkadaşlarının tepkisinden çok endişeli. Konuya giriş. "Arkadaşların seninle dalga geçecek ama içten içe kıskanacaklar!"

Metro Belleville. Tuhaf Denoyez Sokağı'nın sonunda bir vücut geliştirme salonu var. Birinci katta erkekler. İkincide kadınlar. Çoğunluğu Afrika kökenli. Vücut Geliştiren Kişinin psikolojisi: Bir çeşit yalnızlık sıkıntısına merhem olan kendi kaslarının kültürü ve nihayetinde kültü.* Narsisizmle kurtuluş. Buna tekrar eden çabanın çileciliği benzetilebilecek yorgunluğu da ekleniyor.

Bir gazetede konuyla ilgili bir gözlem hatırlıyorum. Fena halde yapmacık bir pozda çıplak bir adamın fotoğrafı altında şöyle yazıyordu: “Karısı zihnini seviyor.”

1885'te Sigmund Freud Salpetriere'de Charcot'nun derslerine katılmak için Paris'e geliyor. Charcot'nun kızıyla genç Viyanalı doktor arasında naif bir aşk filizlendiğinden bile söz ediliyor. Charcot'dan Freud'a geçerken, *bakış* tıbbından *dinleyiş* tıbbına geçmiş oluyoruz. Charcot hastasını muayene ve teşhir ediyor, sonunda da hipnoza başvuruyor. Freud ise bakmıyor hastaya. Meşhur divanda konuşmasını dinliyor. İki akım doğuyor bunlardan, biri psikoza yönelik: hastanın dediklerinin önemi yok çünkü deli; öteki ise nevroza: hastanın söyledikleri her şeyi ihtiva ediyor.

Hindu Alain Danielou'nun ziyareti. Hindistan ve Hintlilerle ilişkiler hakkında tavsiyelerde bulunuyor bana. Çifte dokunulmazlığım var. Birincisi yarımada dışında doğduğum için, bir de tesisatçı, marangoz ya da berber gibi zanaatkarlara benzer şekilde yazar olduğum için. Bir Brahman'a dokunursam bir şey demeyecek, ancak bu ona sekiz günlük arınma ve çileye mal olacak. Mutfağına girersem orada bulunan tüm yiyeceklerin atılması gerekir. Çiçeklerini koklarsam onları kesip atmak zorunda kalır. Her dilde var olan örtük anlamdan da söz ediyor. “Dul bir kadının kendisini kocası için feda ettiğini Fransızca ya da İngilizce düşünürsem bu insanların barbarlığına öfkelenirim. Aynı şeyi Hintçe düşünürsem kadının azizliğine hayranlık duyarım.” Daha önce tanıştığım Madras ve Pondişeri'dekiler yerine Kerala'daki Tamilleri tavsiye etti bana.

Zigon yaşamlar.

Fazla ciddiye almamak gereken fakat zihne hoşça heyecan yatan küçük bir oyun bu. Aynı alanda –politika, edebiyat, resim, müzik vb– ünlenmiş ve yaşamları tarihleri itibariyle iç içe geçmiş birçok adamı bir araya koymak.

Mesela:

Talleyrand (1754-1848) Barras (1755-1829) Napoléon (1769-1824).

Chateaubriand (1768-1848) - Stendhal (1783-1842) - Byron (1788-1824).

Goethe (1749-1832) - Schiller (1759-1805) - Novalis (1772-1801).

Ingres (1780-1867) - Delacroix (1798-1863) ya da Géricault (1791-1824).

Cézanne (1839-1906) - Gauguin (1848-1903) Van Gogh (1853-1890).

Victor Hugo (1802-1885) - Gautier (1811-1872) - Baudelaire (1821-1867).

Vb.

Sanki kendilerinden daha genç ve daha az avantajlı meslektaşlarına hükmeder gibi uzun hayat verilmiş olan bazılarının ayrıcalıklarını ölçmek daha kolay bu şekilde. Fakat yaşlılığın çirkinliklerinden muaf tutulmuş kısa hayatların prestiji var öte yandan. Bu triolar arasında oluşan ilişkilerin doğasını incelemek de eğlenceli. Örneğin Stendhal hem fiziksel hem de edebi olarak olmak isteyeceği her şeyin vücut bulmuş hali olan Byron'a büyük bir hayranlık beslerken Chateaubriand'ın "cümlesini" hor görüyordu. Chateaubriand Byron'a tepeden bakıyor, René'yi yazarak Byron'ın önüne geçtiğini ve eserlerini gereksizleştirdiğini düşünüyordu. Chateaubriand'ın Stendhal'le ilgili düşüncelerini biliyorum.

Bu arada Nicolas Malebranche'ın tarihlerinin, kralı XIV. Louis (1638-1715) ile aynı olduğunu belirtelim.

Paul Valéry'nin Hugo ve Baudelaire'le ilgili şu değerlendirmesini de hatırlatmak isterim: *Hugo kesinlikle Baudelaire'den daha büyük bir şairdir ama Baudelaire de Hugo'dan daha önemli bir şairdir.*

Fantastik masal: *Bronz Göz*. Anlatıcı çevresindeki filanca kişinin anüsüne hayrandır. Titrek dudaklı bu nemli yara çekmektedir onu. Bilmediği, büyü kurbanı olduğudur. En büyük düşmanı eczacıdır ve ona uygun fitiller yapmaktadır. Sonra da onları ona buna satar. Anlatıcının takıntılı bir hayali vardır: bütünüyle o anüse girip ora-

da zevkten erimek. Bu aşamada sodomi çoktan aşılmış durumda. Sadece küçücük bir başlangıç.

On gündür olağanüstü istikrarlı bir antisiklon istisnai yüksek basınç seviyesini (1045 milibar) koruyor.

Alman *Stern* dergisinin *Die Unbesiegbaren* ("Yenilmezler") başlıklı makalesinde yapılan araştırma sonucuna göre hastalıklara karşı en dirençli yetişkinlerin hastalıklı bir çocukluk geçirdikleri anlatılıyor. Nietzsche'nin "Beni öldürmeyen darbeler güçlendirir" sözünün örneği. Bağışıklık biliminin ilkesi: aşı beni öldürmeden güçlendiren bir darbedir. Bundan, aynı zamanda, "çocuk hastalıklarının" (kabakulak, suçiçeği, boğmaca, apandisit vb.) yakın geçmişte yok olmasının daha az dirençli yetişkinler yaratacağı sonucu çıkıyor.

Monaco Edebiyat Ödülü sayesinde yönetim kurulunda yer alan François Valéry'ye takdim edildim. Collège de France'ta derslerini takip etmek haricinde asla yaklaşımadığım babasına beslediğim coşkun hayranlıktan söz ettim hemen kendisine. Fiziksel olarak babasına benzerliğinin beni duygulandırdığını da ekledim. Sözlerimin canını sıktığı hissine kapıldım. Şüphesiz bir süre sonra "biri'nin oğlu" olmaktan bıkiyordur insan.

"Paul Valéry"ye olan benzerliğim tamamen tesadüf sonucu çünkü kendisinin doğumumla alakası yok dedi. Bakınız nasıl gelişti olaylar. Annemin iki çocuğu olmuştu. Doktor bir daha çocuk sahibi olamayacağını söylemiş. Çok üzölmüş çünkü üçüncüyü de yapmak istiyormuş. Seneler geçmiş. Umutsuzluk içinde ve çok da dindar olduğundan Lourdes'a hacca gitmiş. Mucizeler nehrine girmiş ve bana hamile olarak çıkmış nehirden. Gördüğünüz gibi Paul Valéry'nin bir dahli yok."

Paul Valéry'nin hayatının sonlarında, ona belli dozlarda kan vermek için gelen genç bir itfaiyeciden de söz etti. İkisini bir araya getiren bu yakın –ve vampirvari– ilişki hakkında ne düşüneceğini şaşıırıyormuş Paul Valéry.

Çözülme. Bazen büyük bir gümbürtüyle bir buz bloğu düşüyor çatıdan. Şehirlerde göçen arabalar, bayılan yayalar oluyor. Bahçe yabanıl ve adeta bir batıkmışçasına çıkıyor kıştan. Toprak gevşek. İskete kuşunun ilk bahar çağrısını duyuyorum. Meteorolojinin gökyüzünde yazdığı büyük hikâye haricinde hiçbir şey olmuyor.

Drouant'da öğle yemeği. Metrdotel Jacques Trépardoux 20 Aralık 1924'te benden birkaç saat sonra doğduğunu söylüyor.

Angus'u yazarken "crocheter"* kelimesini "sertçe çevirmek" (söz konusu bir maral) anlamında kullanmak konusunda tereddüt ettim. *Grand Robert*'e baktım. "Crocheter"nin istediğim anlamını son sırada (nadir!) buldum. Örnek olarak *Kızılağaçlar Kralı* kitabımdan uzun bir alıntı yapılmış (orada söz konusu bir tavşandı).

Valery Larbaud hayatının son yirmi senesinde afaziye maruz kalmış. Sadece şu üç kelimeyi söyleyebildiği anlatılıyor: "Merhaba hayatın şeyleri!" Neşeli basitliğiyle etkileyen bir selamlama. *Kutlamalar* kitabımın başına koymak isterdim.

Bilmem neden şu Victor Segalen tanımına –kimin yaptığı?– takılıyor aklım bir yandan: "Akı başka yerde bir Mösyö Teste."**

Soğuk düşüyor aniden. Şimşekli ve gök gürültülü şiddetli bir fırtına patlıyor ve tuhaf bir şekilde kar fırtınası eşliğinde. Kırmızı şimşekler ve beyaz bir kar doğuran kara bulutlar.

Maymuncukla, kancayla açmak, çevirmek. (ç. n.)

Fr. *Tête* (akıl, baş) ile *Teste* (aynı kelime, Latince kökenli ve eski Fransızcadaki yazılışı). (ç. n.) Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Londra seyahati. İlk kez Eurostar'a biniyorum. Manş'ın altından geçmenin pek kayda değer bir tarafı yok. Bazı Alp tünellerine gayet benzeyen uzun bir tünel (yirmi dakika). Bu kısa seyahatin önemli anı görkemli ve eski bir kuruluş olan *Reform Club*'daki öğle yemeği oldu. Jules Vernes'e göre Phileas Fogg'un seksen günde dünya turu bahsine tuttuğu ve zaferini kutlamaya geldiği yer. Kulübün ünlü simaları arasına portresini koymak için gereken mizah duygusuna sahip değil yöneticisi. Portreler arasında Earl Grey'inki var. Çayına bergamot koyduğu için değil de 1830-1834 arası Başbakan olduğu için portresinin orada bulunduğunu anlatarak hayal kırıklığına uğrattıyorlar beni.

Kapı çalındığında döneli bir saat olmuştu. Bana kukla satmak isteyen on beş - on yedi yaşlarında cılız bir ergen. Fleury-Merogis'te tutulduğunu ve seropozitif olduğunu anlatıyor. Bu kuklaları atölyede yapıyor ve satmak için çıkmasına izin veriyorlar. Gözetmeni kasabanın meydanında bekliyor ve ona yirmi dakika veriyor. Adı Small. Cezayirli bir Berberi. Bunların gerçek olamayacak kadar karanlık olup olmadığını soruyorum kendime.

Pléiade'ın Paul Valéry eserleri dizisinin 1. cildinde "Suya Övgüler" başlıklı muhteşem bir metne rastlıyorum. Edebi zirve. Fakat nottan öğreniyoruz ki aslında Perrier tarafından Valéry'ye ısmarlanan bir reklam metniymiş. Valéry'nin dehasını tamamen ticari bir duruma kullanış şeklini kayda değer buluyorum. J.S. Bach da bir sonat ya da kantat siparişine sanat şaheseriyle karşılık verirken farklı davranmıyordu. "Deha", hatta "Yetenek" kelimeleri lügatında yoktu. En mütevazı zanaatkârlığın usulünü biliyordu yalnızca.

Bu arada, aslında André Gide'e ithaf edilmiş olan bildiğim en kasti eşcinsel şiir "Dost Orman"ın ithaf kısmı yok burada. Birkaç sene sonra Valéry'nin *Jeune Parque*'ını yine André Gide'e ithaf edeceği doğrudur.

42 Michel Tournier

Vaftizci Yahya şöyle dedi: “Benim küçülmem lazım ki o uzasın” “O” Güneş-İsa. Aziz Yahya Günü günlerin en uzun olduğu ve azalmaya başladığı 26 Haziran’da, İsa’nın doğum günü ise 25 Aralık’ta, yani sene içinde günlerin en kısa olduğu ve uzamaya başladığı zaman.

Nisan

Tunus'a arabamla gittiğim zamanlardı. Öyle kolay bir iş değildi. Marsilya'ya inmek, arabalı-feribota binmek gerekiyordu. Yirmi beş saat sonra La Goulette'e varıyorduk.

Bir gün otostop yapan bir çocuk aldım. Düşese sevinen çocuk koltuğa yayılıp bacaklarını kaldırdı ve çıplak ayağını ön cama dayadı. On beş gün sonra, yine feribota binip Marsilya'ya geldim ve Paris yoluna çıktım. Kasım ayında bir sabah ani ısı değişikliği araba camlarının iç kısmının buğuyla kaplanmasına neden oldu. Ön camda Tunuslu çocuğun ayak izi belirdi.

Nisan 1992. Hem Fransız besteci Olivier Messiaen'nın hem de İngiliz ressam Francis Bacon'ın hemen hemen aynı yaşta (sırasıyla 1908 ve 1909'da doğmuşlardı) öldüğü açıklandı. Daha naif ve kati bir tezat hayal etmek zor: Göklerin müzisyeniyle Cehennemin ressamı. Anlaşmak için yaratılmışlar aslında.

İlkbahar bana takıntıya dönüşebilecek yeni bir uğraş keşfettiriyor: pencere camlarını ovalayıp parlatmak. Büyük bir manevi doyum sağlıyor bana. Pencere camları evin vicdanı elbet. Berrak camlar, saf vicdan...

K.F. gelip epey tuhaf bir hikâye anlattı. Kırk yıl önce genç ve çok zengin Sophie'yle nişanlanmış. Sonra tekrar maceraya dalmış ve nişan bozulmuş. Bağlantıları kopmuş ve K. hem özel hem de mesleki hayatında epey hareketli bir kariyere yönelmiş.

Ve işte kırk yıl sonra tesadüfen karşılaşmışlar. Sophie evlenmemiş ve gayet güzel yaşlanmış. Eski nişanlısını hafta sonunu geçirmek üzere davet etmiş. Şato, hizmetçiler, büyük şömine ateş-

leri. K. nın odası, masası, terlikli ve bornozlu hususi banyosu var. Hatta tam uyan botlar da bulunuyor ve Sophie'yle uzun yürüyüşler yapıyor doğada. Kendisine sunulan o konforlu kalıba aktığını hissediyor. Bir süre sonra sanki kırk yıl önce Sophie'yle evlenmiş ve bir daha da ayrılmamışlar gibi geliyor. Şüphesiz hayali fakat tamamen tutarlı ve gerçeğine göre –yalnız, kozmopolit, düzensiz– kesinlikle daha sakın, daha “mutlu” sahte geçmişi geçiriyor sırtına. Dönüşümün gerçekleşmesi için tek söz söylemesine bile gerek yok. Aksine bozulması için bir kelime söylemesi gerek.

Gece yarısı gelen ikinci boşalma çatımda çıtırdayan yağmuru başlatıyor. Bütün Mart ayı boyunca tek bir damla düşmedi. Ilık ve nemli genç Batı rüzgârı hoş geldi.

İstanbul. Yaşar Kemal'deyiz akşam. Şefkatli, yüksek sesli koca bir köylü. Durmadan konuşuyor ama sadece Türkçe ya da Kürtçe. Hapş yattı ve komünist diye işkence gördü. Sabit fikri Nobel Ödülü. Bu amaçla uzun soluklu bir Stockholm seyahati yapmış. Kraliyet Akademisi üyelerine iletilmek üzere kitaplarından birini İsveççeye çevirtmiş kendi cebinden. Fakat özenle paketlenen o on sekiz nüshanın karşısında bir eksiklik hissetmiş. Bir şey eklemek gerektiği kesinmiş ama ne? Uzun uzun düşündükten sonra on sekiz paket lokum eklemiş. Ben o lokumlar için verirdim Nobel'i ona!

Alıntı: “İyi golf oynamak için aptal olmak zorunlu değil ama faydalı.

Alphonse Allais: *Piramitlerin şekli bize, İlkçağ'da bile işçilerin giderek daha azını yapma eğiliminde olduğunu gösteriyor.*

Gisèle bana: “Evini seviyorum” diyor. Ben: “Evim, benim.”

Kırk beş yıllık yakınlığın bir çifti ayrılmaz hale getirdiği doğru.

O nemli ilkbahar akşamı mezarlığın duvarı, mezarcının kulübesiyle beraber bahçe meyve ağaçları

1957'de geldiğimde kasabanın önemli hanımefendisi Ingrid Bergman'dı. Resepsiyon verdiğinde, konuklarının karanlıkta yolu şaşırdığı oluyordu. Bir akşam kapım çaldı. Açıyor ve Jean Renoir'ı tanıyorum hemen. Böylece bir sinema hikâyesinde mütevazı bir yerim oluyor Jean Renoir'ı Ingrid Bergman'a götürerek. Alt soru: Beraber çevirdikleri film hangisi? Cevap: *Helena ve Erkekler*. Sonraları garajımın tepesine, resepsiyon geceleri işaret noktası görevi gören Kilise çanını aydınlatacak bir projektör koymak için izin istedi. Hâlâ duruyor.

François Mitterand'ın ziyaretleri oldu. Her şey, Alman fotoğrafçı Konrad Müller'in Fransız cumhurbaşkanını konu alan kitabıyla başladı. Önsözü ben yazmıştım ve Mitterand'ı Élysée'de ilk kez Müller'le beraber görmüştüm. Vedalaşırken bana "Bir papazevinde oturduğunuzu duydum. Davet ederseniz gelirim" demişti. Başka ne cevap verilir? "Sayın Cumhurbaşkanı, davetlimsiniz. Üç ay geçti aradan ve bir Ağustos günü telefon çaldı. Élysée sekreterliği. Cumhurbaşkanı üç gün sonra öğle yemeğine geleceğini bildiriyor. Az şey değil. Bütün tabakların gedikli olduğunu ve bardak olarak dönüştürülmüş hardal kaplarını kullandığımızı fark ettim. Chevreuse çarşısından donattım baştan aşağıya. Yerin sahibi: "Gerçekten cumhurbaşkanını ağırlayacaksınız sanır gören!" dedi. Yalnız sabah itibarıyla polis geldi yatakların altına, dolaplara bakmak için. Tatlı komşum Madam Le Bacquer ev sahibi rolünü üstlendi. Ağırlama beğenilmiş olmalı çünkü FM. seneler boyunca gelmeye devam etti.

Başka bir devlet başkanı da ziyarete geldi papazevine fakat o en utangaç, en silik olanıydı: Lothar de Maizières. Huguenot asıllı bu Prusyalı, 1990'da Erich Honecker'den sonra bir nevi batıricısı olduğu Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin başındaydı. Paris'teydi ve papazevini ziyaret etmek gelmişti aklına.

Bir gün ergenler geldi ellerinde metal detektörüyle. "Bahçende hazine var mı diye bakacağız" dediler. Sonra tuhaf aletleriyle işe koyuldular. Akşamüstü hazine bulamamışlardı ama hatırı sayılır miktarda savaş fişegi kovarı bulmuşlardı. 1940 veya 1945'te Fransızlar ile Almanlar çatışmışlar mıydı burada? Soruyu sorduğum az sayıda tanık cevap veremedi.

Yüz, buzdağının görünen kısmı: Konuşuyor ve yalan söylüyor. Organlarıyla giysiler içinde saklı büyük beden kütlesi ise buzdağının görünmeyen kısmı. Yalan söylemiyor ama konuşmadığından.

Aynalarla işim bitmiyor bir türlü. İşte hikâyesini bitiremeden yıllardır yanımda taşıdığım bir tane daha.

Öncelikle aynaların hayatımıza çok geç girdiğini hatırlatalım. Cam aynalar 15. yüzyılda Venedik'te icat edildi. Servet değerindeydiler. Öyle ki insanların çoğunun bir ayna görmüşlüğü bile yoktu.

Günün birinde zengin bir yolcunun ziyaret ettiği köylü çift için de geçerliydi bu durum. Yolcuyu evin en güzel odasına yerleştirirler. Ertesi gün adam gittikten sonra koca küçük bir çanta bırakmış olduğunu fark eder. Merakından biraz utanarak, açar ve bir ayna çıkartır içinden. Bakar aynaya. Gördüğü şey altüst eder adamı: on sene önce ölmüş olan babasının yüzü. Yüz ona bakmaktadır ve göz kapaklarının kenarlarında açıkça görünen yaşlar vardır. Oğluyla arası çok bozukken, üzüntüden ölmüştür adam. Acı dolu bir aile hikâyesi. Adam aynayı bir çekmeceye saklar ve alelacele çıkar.

Karısı altüst olduğunu fark eder. “Neyin var?” diye sorar. Adam omuzlarını kaldırmakla yetinir ve işe gider.

Kadın düşünceli ve endişelidir. Daha sonra odaya girer ve gizemi aydınlatmak için araştırmaya başlar. Sonunda çekmeceyi açar ve aynayı çıkarır. Bakar aynaya. Soğuk bir çaresizliğe kapılır: “Korktuğum oldu. Aldatıyor beni. Üstelik kadın yaşlı ve çirkin!”

Çiftin iki çocuğu vardır. Küçük bir oğlan ve ergenlik çağında bir kız. İkisi de sırayla keşfeder aynayı. Ne görür her biri? Bana sormayın. Bilmiyorum henüz. Ama öğreneceğim bir gün, eminim!

Bir ilkokul öğretmeni öğrencilerinden birinin okul formunu gönderdi bana. *Gelecekte* başlığının altına: “Yazar olmak ve Académie Goncourt’un parçası olmak istiyorum” yazmış oğlan. Drouant’a götürdüm formu. Bir menünün üstüne “Eser yazma konusunda acele et, Gaillon Meydanı’nda bekliyoruz seni” yazdık Académie’nin on üyesinin imzasıyla rolladık çocuğa.

Yüzyıllık iki armut ağacını kesme işine girişir iki oduncu. Gövdenin etrafını kazıp büyük köklerini keserek –pikadorun boğayı mızrağıyla zayıflattığı gibi– zayıflatırlar ağacı. Sonra çelik bir kablo vasıtasıyla yakındaki sağlam bir ağaca bağlarlar. Kablo levye aracılığıyla kısalan ve altı ton çekebilen bir el vincine bağlıdır. Kablo koparsa kamçı ve ya orak misali biçip bacakları kesebilir. Çıkartılıp temizlenen kütükler hırpalanmış, tahta ahtapotlar gibi pençeli ve surat ekşiten soyut heykeller oluşturuyor.

A.F. ABD'ye göç eden bir arkadaşının orada evlendiğini anlattı. Kocasıyla ilgili sadece Aziz Sebastien'e benzediğini yazmış. Yıllar sonra A.F. ABD'ye gidip arkadaşının verdiği bir “party”ye katılmış. Bir süre aramış kadını. “Gel seni kocamla tanıştırayım” demiş kadın. “Gerek yok. Senden önce onu buldum ve kendimi tanıttım. — Tamam da nasıl anladın o olduğunu? — Bana Aziz Sebastien'e benzediğini söylemiştin, hemen seçtim kalabalığın arasından.”

Poterne-des-Peupliers'de psikosomatik klinikte (Ipso) doktor P.M. ve K. ile öğle yemeği. “Geviş getiren bebeklerden” söz ediyorlar. Altı ila on iki aylıklar. Sütü kusmadan geri çıkarıp tekrar dolandırıyorlarmış yutmadan önce. Ve sonra yine. Öyle ki hazmedemiyor ve yetersiz beslenmeye maruz kalıyorlarmış. Doktorlar bu geviş getirmeyi hayatı tehlikeye atabilen bir çeşit mastürbasyon ve erotizmin beslenmeye karşı zaferi olarak yorumluyorlar.

Yirmi beş yıldır çalışan mazot teknem boştu ve bir uzman geldi temizlemeye. Bunun için bu –ne genç, ne ince– adam çapı kırk beş santimetre olan ve üstünde de tavana ancak kırk santimlik mesafe olan “insan deliğinden” içeri giriyor. En tuhafı adamın bunu seviyor gibi görünmesi. Teknenin kokuşmuş havasından fenalaşırsa nasıl çıkarırız içinden diye merak ediyorum. Parça parça kesmek mi gerekir yoksa sezaryende olduğu gibi kesmek mi?

Mareşal Lyautey: *Önümde topuk şaklatıldığında beyne kapanan kapağın sesini duyuyorum açıkça.*

İki gündür elektronik satranç oyunum var. Olabilecek en aşağılayıcı şekilde pestilimi çıkarıyor ve ben de en ufak bir gücenme hissi yok. Oysa beni böylesine yenen rakip bir insan olsaydı fena halde nefret ederdim ondan. Ondaki duygu yoksunluğunun –beni küçük düşürmekten hiçbir memnuniyet hissetmiyor elbette– hayırlı bir bulaşıcılığı var mutlaka. Şahane olduğundan değil aslında ama şaşırmak nedir bilmiyor ve benim şaşkınlıklarımından birini bile kaçırmıyor. Vasat altı ama hata yapmaz bir oyuncu. Bir de kör kendisi, tahtayı görmüyor. Piyonların yerlerini tüm elin tarihçesine bakarak belirliyor ancak. İkincil karakter. Oysa şimdiye hapsolmuş insan oyuncu satranç tahtasının sadece o anki durumunu biliyor ve o ana nasıl geldiğini bilmek gibi bir endişesi yok. Birincil karakter.

Ortodoks Paskalyası. Julian Negulesco telefon etti: “Sana verecek büyük bir haberim var. İsa dirildi!”

Colette: “Anlatsan ne olacak? Adam için birbirine sarılmış kadınlar ancak haylaz bir ikilidir, birbirlerinin kollarına belki de uyumak, ağlamak, çoğunlukla kötü kalpli adamdan kaçmak ve tüm zevklerden öte kendilerini aynı, sonsuz, unutulmuş hissetmeye dair acı mutluluğu tatmak için sığınan iki zaafın melankolik ve etkileyici imgesi değil...”

F. Mitterand Bonn da yapacağı, yirmi yıllık Fransız-Alman arkadaşlığıyla ilgili konuşmayı hazırlarken kendisine ulaştırdığım Fransız yazarların Almanya’yla ilgili sözleri (mesela Giraudoux) için teşekkür ediyor bana.

Başbakan Edith Cresson Fransa'nın "Japonya gibi bir karınca topluluğu" haline gelmemesi gerektiğini açıklayarak epey şaşkınlık yarattı. Nobel ödüllü Japon romancı Kenzaburo Oe ile karşılaşınca bu açıklamayla ilgili düşüncesini sordum. Çok ilgisini çektiğini ve hemen karıncalarla ilgili bilimsel incelemelere daldığını söyledi. Karıncalarda Japon topluluğunda da gerçekten bulunan bir özellik keşfetmiş: Böcekbilimci yüzeysel gözlemciyi yanılsamaya karşı uyarıyormuş. Bir karınca yuvasının karmaşık didinişi her bir karıncanın ateşli şekilde çalıştığı bir gösteri sunar. Oysa gerçek öyle değil. Çoğunluğu belirli bir amacı olmadan hareket ediyor. İşte tipik Japon hareketi, dedi Oe, ortada bir şey yokken yoğun bir faaliyet yanılsaması yaratma çabası.

Rolls-Royce'un adından da anlaşıldığı üzere Rolls ve Royce adında iki yaratıcısı vardı. İki harf de kırmızı yazılıyordu. 1910'da Rolls ölünce onunki siyah yazılmaya başlamış. 1933'te Royce da ölünce her iki isim de siyah yazılmaya başlamış. Böylelikle arabaların tarihlerini belirlemek mümkün. İki R de kırmızıysa 1910 öncesi. Bir R kırmızı öteki siyah: 1910-1933 arası. 1933'ten beri iki R de siyah.

L.P. epey özel bir kleptomani türüne bağlı olarak sık sık bazı nesneler çaldığını –restoran ve uçaklardan çatal bıçak – anlattı. Göze alınan risk ve gizli eylemin yarattığı his değil peşinden gittiği. Hiç öyle bir şey değil. Onun ilgisini çeken, *çalınan nesnenin* kendi nezdinde, özel ve yeri doldurulmaz değeri. Çalınmış olması açık bir saygınlık kazandırıyor nesneye. Biraz da rezilce bir saygınlık. Eskiden bir senyörün evlilik dışı çocuklarına meşru çocuklarından daha büyük ve özellikle de daha tatlı bir şefkat beslemesi gibi.

Zoolog Boris Cyrulnik şempanzelerin özgürken sırt-karın, tutsakken karın-karın pozisyonunda çiftleştiklerini belirtiyor. Bu farklılığı, özgür hayvanlarda kaç-yakala pozisyonu hâkimken, tutsak hayvanların yüz-yüze yaşama zorunluluğuyla açıklıyor.

Birleşme ve sempati. “Sade insanlara” dikkat etmek lazım. Bazen en zarif ve rafine davranışlar onlardan çıkıyor. Simeon baba çok güzel bir örnek verdi yakın zamanda.

Kasabanın marangozu, eski tarz bir zanaatkâr. Aynı mobilyada soylu ağaçlar –meşe, maun, abanoz– ile hafif olanları –kızılağaç, kayın, kestane– bir arada kullanmaz hayatta. Bölümleri, parçaları, neredeyse âşıkane bir dikkatle birleştirmiş, zarif bir kırlangıç kuyruğu şekli vermiş olduğu zıvana dilini deliğe yavaşça geçirini görmek lazım.

Her biri yuvadan uçmuş olan üç çocuk yapmış kırk yıldır beraber yaşadığı Eugenie’siyle. Yalnız en küçük kızları tuhaf bir şey takmış aklına. Evlenmeye karar verdiğinde fark etmiş ki –şüphesiz uzun zamandır biliyordu zaten– anne-babasının ne belediye görevlisinin ne de papazın –hele ki– karşısına geçmişliği vardı. Kimilerine göre özgür, bağımsız, modern, kimilerine göre ise “birlikte yaşayan”* bir çifttiler yani.

Küçük hanım Bernard’ıyla evlenirken, aynı gün anne-babasını da evlendirme planı yapmış fakat Simeon babanın tepkisini öngörememişti. Evlenmek mi? O mu? Asla! İlkeleri olan, onlardan vazgeçmeyecek bir adamdı.

Hayır efendim, konu başkaydı ve itiraf edeyim duyduğumda şaşkınlıktan ağzım açık kaldı.

Simeon’a giden eski belediye başkanına eşlik ediyordum. Simeon’un arkadaşı, okuldan. Kızının ricasıyla son bir denemeye girişmiştik. Bodoslama dalmamak gerekiyordu yaşlı keçiye. Havadan sudan konuştuk. Lafı dolandırdık yani. Sonunda eski başkan koydu elini taşın altına. “İlke sahibi olmak da, onlara olan bağlılık da güzel. Ama bazen başkalarını, özellikle de çocukları memnun etmeyi de bilmek gerek. Evliliğe gıcık olduğun ortada, ama kırk yıldır Eugenie’yle beraber yaşıyorsun. Konu formaliteden ibaret. Ne değişebilir ki senin açısından?”

Simeon’un bakışları ayakkabılarının ucuna sabitlenmiş, yüzü sertleşmişti.

“Benim evliliğe karşı hiçbir şeyim yok. Konu aslında Eugénie.

“Eugénie mi? Sorunu ne Eugénie’nin? O da kızıyla aynı fikirde, öyle değil mi?”

Siméon aniden bize döndü, yüzü allak bullak olmuş, yaralanmış gibi neredeyse.

“Sorunu kendisini sempatik bulmuyor oluşum” dedi.

Mayıs

Rüzgâr ve yağmur. Fakat son üç ayın büyük eksikliğini kapatmak konusunda çok yetersiz kaldı yağmur. Köylüler, tarlalar için çok daha fazlasının gerektiğini ima ederek bu yağış için “bahçeleri suluyor” diyorlar.

Ralphine geliyor sürekli aklıma. Yakılmayı ve bu bahçeye serilmeyi istedi. İnsanın annesini yakması, kendisine ait bir parçayı, çocukluğunu yakması demek. Annenin ölümünün acısının altında öz-sevgi yatar. Kendin için ağlamayı bırak! Narcissus’un gözyaşları.

Papazevinin etkisiyle belki, dindar çocukluğuma ait eski sorunlar yüzeye çıkıyor. Örneğin günahların bağışlanması için bir tövbe eylemi gerekiyor, yani pişmanlık. Fakat pişmanlık duymanın imkânsız olduğu bir günah var. Aşkla işleneni. Bunu İsa’nın düzeltmesi gerekiyor çünkü kaynak O.

Dedem “Bir tek iffetliler ve oturanlar prostat sorunu yaşamaz” derdi. İffetini bilemeyeceğim ama eczacı olarak bütün gün ayakta çalıştığını biliyorum. Sonuçta prostat ameliyatı olmadan doksan üç yaşında öldü.

Mektuplaştığım ve noktalı virgülden pek hoşlanmadığımı ifade ettiğimde şaşırان birine: “Ben her şeyden önce bir anlatıcıyım ve kendimi topluluk önünde kanlı canlı ifade ettiğimde, kalemle yalnız olduğumdan daha iyiyim. Yazdığım zaman yazışımı dinliyorum ve sonrasında yine yüksek sesle deniyorum metnimi (bakınız Flaubert ve “bağırty yeri”). Dolayısıyla benim açımdan noktalamanın asıl işlevi sesli. Soru ve ünlem işaretlerine, üç noktaya ve tirelere (kısa çizgi) gönülden bağlıyım ama noktalı virgülü duymuyorum.”

Genç bir adamın bahçeme girip rahat rahat dolanmasından rahatsız oluyorum. Yanına gidiyor ve epey sertçe ne aradığını soruyorum. Adını ve okurlarımdan biri olduğunu söylüyor. Sonra da hem kitaplarım hem de makalelerim, radyo, televizyon söyleşilerim vb. ile ilgili bilgisiyle beni benden alıyor. Dolayısıyla da burada evinde hissediyor kendini. Övünme manyağı olmasa da, bu tip gerekçeler silahsız bırakıyor insanı...

Bahçede oturan Amerikalı ziyaretçim etrafına bakıp: “Hayır, burası Amerika’da olmaz. Neden bilemiyorum ama bu ağaçlar, bu duvar, bu evler, hayır, ABD’de olması imkânsız.” Dünyada hemen her yerde bu hisse kapıldım. Bütün “tipik” ayrıntılardan yoksun Bir Japon ya da Bavyera manzarası, belki de belli bir havadan ötürü –ne demekse bu?– Fransız benzerinden tamamen farklı oluyor.

Paris’te çok yorucu geçen bir günün ardından bahçeme kavuşuyorum sakince. Ey çiçeklenmiş Meksika limon ağaçlarının ihtişamı! Batan güneşle görkemi artan bitkisel aileme karşı yeşillik ve beyaz şaraptan oluşan yalnız akşam yemeği. Her yeri kapatmadan önce, bir çocuğu yatırmadan önce besleyip yıkar gibi suluyorum o bahçeyi, çünkü bu erken gelen aşırı sıcaklarda inatçı bir kuruluk var

Edebi eser başlıkları. Görünen o ki bazı yazarlar umursamazken bazıları için büyük önem taşıyor. Balzac romanlarına *Eugenie Grandet*, *Le Pere Goriot*, *Ursule Mirouet*, *Köy Papazı* vb. gibi başlıklar veriyordu. Numaralandırabilirdi de: Opus 11, Opus 14 vb. Stendhal ise aksine şaşırtmak ve cezbetmek istiyordu ve halen *Kırmızı ve Siyah*’ın, *Parma Manastırı*’nın tam olarak ne anlama geldiğini düşünüyoruz. İyi kitap isimleri bulmak için çok zorlanıyorum. Üstelik kitap üstünde ancak güzel bir isim bulunduysa çalışabiliyorum. En iyi başlığım kesinlikle *Altın Damla* ve neredeyse çalınıyordu benden. Romain Gary *Onca Yoksulluk Varken* kitabını kimliğini giz-

leyerek yayımlamak için yeğeni Pavlowitch'i aracı olarak kullandı. Sözü geçen Pavlowitch *Sandığımız* kitabında, Ajar takma ismiyle metni Mercure de France'a bıraktıktan bir süre sonra Gary telefon eder: "Daha iyi bir isim var elimde, *Altın Damla*, hemen Mercure'e telefon et" Pavlowitch harekete geçer ve "Çok geç. Kitap basıldı" cevabını alır. Gary "Napalım, başka zaman kullanırım bu ismi" sonucuna varır. Başka zaman, bendim, dört yıl sonra.

Bakalorya (Baccalaureat)* hakkında soru soruyorlar. Bak'a *bac*'tan (nehir geçmeye yarayan düz su aracı) yaklaşıyorum. Villers-sur-Mer'de oturduğum için Bak sınavına Havre'da girmem gerektiğini, Seine'i Berville *bac*'ıyla (Tancarville Köprüsü yapıldıktan sonra kaldırıldı) geçmem gerektiğini uydurdum. Aslında ilk bak'ıma Saint-Germain en Laye'de girdim.

Bakalorya kaldırılıp, sene sonuna herhangi bir sınav konmazsınız, her sene alınan ve karneye işlenen notlarla devamlılığı sağlanacak bir okul kariyeri düşünülebilir kolaylıkla. Böyle bir sistem benim sonum olurdu. Vasatın epey altı bir öğrenci olarak tüm umudumu sınavların, kazançlı çıkmayı iyi bildiğim dramatik havasına ve blöfe bağlamıştım. Öğrenci sicili: Adli sicil.

Kara gökyüzü. Ateşli bir biçimde biçiyorum çimlerimi yağmurdan önce. Tarla işlerinin karşı durulmaz meteorolojik boyutu. Kuraklık, dolu, don, fırtına köylülerin gayretini yönetiyor. Zanaatkarlar ve işçiler –şanslı ve şanssızlar– bu yükü, bu yüceltmeyi bilmedikleri için. Gökyüzü ilgilendirmiyor onları.

Gece fırtınası. Boğucu bir hava. Sabahleyin bahçemin beyaz mobilyaları kırmızımsı bir çamura bulanmış durumda. Meteorolojinin dediğine göre Sahra tozundan kaynaklı bir sirokoya maruz kalıyormuşuz. Kestanenin çiçekleri şaraplı ekmek yortusu halısı gibi kaplamış toprağı.

Bir gazetecinin karşısında, dörtlü sağlık teorisini geliştiriyorum: Beden, ev, bahçe, para sağlığı. Ruh merkezinin çevresinde eşmerkezli daireler oluşturunlar. Pek incelikli değil ama düşünmek ve sonuç çıkarmak için kullanışlı bir şema.

Saint-Remy Anaokulu'nu ziyaret. Otuz kadar dört-beş yaşlarında kız ve oğlan çocuğuyla karşı karşıyayım. Hayvanlardan söz ediyorum. Kimin köpeği var? Kimin kedisi var? Parmaklar kalkıyor. Köpek ile kedi arasında nasıl farklar var. Cevaplar köpekten duyulan korkuya işaret ediyor: “Kedi iyi kalpli, köpek kötü.” Fakat ardından gözleme dayalı cevaplar geliyor: kedinin tırmıkları var, köpek şeker seviyor (kedi sevmiyor), kedi mırlıyor vs... Öğretmen neredeyse yarım saat –rekormuş gerçekten– oturmalarını sağladığım için hayran, öyle diyor.

İki gün sonra Notre-Dame-de-Chartres'daki ayine katılacak olan ve Paris'ten yürüyerek gelen on bin kadar hacının arasına karışıyorum. Bacaklarında kırk kilometrenin ağırlığıyla bir kısmı zorlanıyor. Geceyi evime iki adım uzaklıkta kurulan çok büyük bir kampta geçirecekler. Bir sürü sevimli insan, saf ve naif yüzler görülüyor ama kıvrımlar arasında ne karanlık, uğursuz suratlar da var! Bu grup ortak inançla bir araya geldiği için şüphesiz, rastgele bir araya gelen bir kalabalığa nazaran daha aynı kalıptan çıkmış ve bir örnek görünüyor. Resimlik, karikatürlük veya etkileyici güzelliğe sahip bir sürü insan.

François Giroud N.O.'da şöyle yazıyor: “Tamamı muğlak, sapkın, neşeli, parlak Michel Tournier'ye ayrılan güzel bir programda, Michel Polac Hüronyalı* oynayarak sorar: ‘Felsefe ne işe yarar? – Hiçbir işe yaramaz’ der Tournier. ‘Müzik gibidir. İlginizi ya çeker, ya çekmez.’”

Bana atfettiği dört nitelemeye takıldım. Muğlak, sapkın, neşeli ve parlak görünüyorum demek. Güvenilir ve mert değil yani kesinlikle. Programın “güzel” olarak değerlendirildiği de bir gerçek. Oysa program *benim* programım. Yani güzel program yapmayı biliyorum ama kendimle ilgili istediğim izlenimi vermeyi bilmiyorum.

Gözyaşı kanallarım tıkalı olmalı, ağlayıp duruyorum zira. İşin tuhafı duygusal *rührseelig* olmama neden oluyor bu durum. Duygu ifadesi duygunun nedeni oluyor. Descartes *Ruhun Tutkuları*’nda söz ediyordu bundan sanırım. Karısından kurtulduğu için memnun fakat cenaze töreniyle yıkılan dul adamdan bahsederken.

Balzac’ı kurguya sıkıştırıp, ona özellikle de Restorasyon toplumuyla ilgili düşünce ve teorilerini yasaklamayı istemekle hata ediyoruz bence. *Bir Bohem Prens*’te bohemliğin Restorasyona bağlı bir olgu olduğunu açıklar. Gerçekten de elit gençlik (yirmi-otuz yaş) Eski Regim ve İmparatorluk’ta kendilerine yer bulurken, Restorasyon bir ihtiyarlar rejimi olduğundan, bu gençler kendilerini sistemin dışına itilmiş ve aylaklık ile sefaletle mahkûm edilmiş bulurlar. Şu fikri koyar ortaya Balzac: “Rusya İmparatoru bohemyayı yirmi milyon karşılığında satın alsın –bulvar kaldırımlarını terk etmeyi kabul edeceğini varsayarak– ve Odessa’ya taşısa, bir sene sonra Odessa Paris olurdu...”

Günah çıkarma. Saint-Sulpice Kilisesi ziyareti. Günah çıkarma bölmeleri yok artık. Sessiz ve fûme camdan bir kafeste kostümlü bir rahip pişman kişinin karşısında oturuyor. Kefaretçinin tepesine dikilmiş lamba sinemaya özgü sorgu sahnelerini hatırlatıyor fena halde. Pişman kadın. Günah çıkaran kaç erkek var merak ediyorum.

Palermo’da bambaşka bir şey görmüştüm. Geniş bir koltuğa büyük bir ihtişam içinde oturmuş rahip başının üstüne yerleştirilmiş avizeyle vahşice aydınlatılmıştı. Sağda ve solda iki kadının diz çökmüş durduğu mütevazı dua kürsüleri. Rahip bir birine bir ötekine

doğru eğiliyor. Bağışlanmaya mazhar olan kalkıyor ve anında bir başkası geliyor yerine. İnsanın aklına solgun ve gri, sonu gelmez yavrular doğuran yaldızlı bir bok böceği geliyor.

Zürih'te Weinplatz Köprüsü üstü. Siyah giysiler içinde sarışın bir oğlan, elinde bir kasetçalar, patenleriyle ilerliyor, dönüyor. Müzik aletini koyup bir yere, dans ediyor, dans ediyor, dans ediyor. Sonra geçerken alıyor aleti, uçup gidiyor, büyük ve kırılgan bir gece kuşu gibi gözden kayboluyor. Delilikle iyileşmiş mutlu bir yalnızlık duygusu.

Alıntılar:

A. Gide: *Halen şehvetin sıcaklığıyla inmek istiyorum mezara (Mısır Defterleri).*

Leautaud hakkında: *Uzağı görmüyor ama şu netliğe bakınız!*

Voltaire: *Küçük derelere* benziyorum, berrağım, çünkü derin değilim.*

Okul ziyareti. Bu ağırbaşlı yerin, henüz yazın boyanmış olan beyaz duvarlarında küçük pis ellerin bıraktığı izler, hayat ve şefkat işareti.

Anatole France: *Tepecikleri sayesinde Roma Roma'dan görünüyor. Ve ölüm döşeginde: Demek buymuş, ölmek.*

Bir okulda çocuklara: 'Kalın bir deftere her gün birkaç satır yazın. Ruh halinize ayrılmış bir günlük değil de aksine dış dünyaya, insanlarına, hayvanlarına, şeylerine yönelik bir günlük. Göreceksiniz, her geçen gün daha iyi ve daha kolay yazmakla kalmayacak, kaydedilecek daha zengin bir malzemeye de sahip olacaksınız. Çünkü gözünüz ve kulağınız, günlük algıların biçimsiz ve devasa

magmasından yazınıza geçebilecek olanları kesip biçmeyi ve ayırmayı öğrenecek. Tıpkı büyük bir fotoğrafçının bakışının, resme dönüşebilecek bir sahneyi çevreleyip kadraja alması gibi.

Françoise Sagan (Madelaine Chapsal “Yollayın Küçük Müziği”): *Yaşlandığımda genç insanlara ödeme yapacağım beni sevmeleri için. Çünkü sevgi en yumuşak, en canlı, en mantıklı şey. Fiyatı pek önemli değil.*

Fikir, satın alınabilirliğin sevgiye kattığı özel, şüphesiz biraz acı tattan değil, yeri doldurulmaz arzuyu maruz bıraktığı sadeleştirme ve yoksunluktan çıkıyor belli ki.

Hapishane sürgünden ibaret değildir, çatısı da vardır. Çatılara dikkat edin.

Politika. Henri Queuille (radikal-sosyalist ataletin tecessümü): *Ne kadar karmaşık olursa olsun, karar yokluğunun çözemeyeceği bir sorun yoktur.*

Laure Murat'nın *La Maison du docteur Blanche* (Lattès) kitabını okudum. 1821 yılında, Esprit Blanche aile pansiyonu görünümünde bir “hafif” deliler tımarhanesi kurar. Esprit Blanche ve oğlu Émile orada psikanaliz öncülü bir tedaviyle Gérard de Nerval, Marie d'Agoult, Theo Van Gogh, Charles Gounod, Guy de Maupassant'ı vb. ağırlar ve tedavi ederler.

Acayıplığı çok hoşuma giden bir “deli hikâye” aklımda kaldı: Söz konusu bir kadın doğumcu. Postanede ve bir gişenin önünde duruyor bir süre. Sonunda gişe görevlisi merak ederek başını uzatıyor gişe aralığından ne istediğini anlamak için. Doktor alelacele başı tutup iki eliyle çekiyor bağırarak: “İtin hanımefendi, itin, bebeğin başını tuttum!”

15 Mayıs Cuma. Cuma haftanın en sevdiğim günü. Haftanın sonu ve bir nevi sonucu. Bir cuma günü doğmuşum. İlk basın tanıtımını 9 Mart 1967'de Cuma günü yaptım. *Cuma* adlı romanım için.

Nisan ayı dondurucuydu. O uzun soğuklardan sonra fırtınayla ser-pilen boğucu havayla yerleşti yaz aniden. Kestane çiçekleri yerleri kaplıyor. Dışarısı içeriden hissedilir şekilde daha sıcak. Hava ılık bir pusla çöküyor.

Musevi hikâyesi. Mesih gelir nihayet. Musevi cemaati kutlama yapmaktadır. Yaşlı bir haham endişelidir sadece. Mesih'i bir kenara çeker ve: "Daha önce dünyaya gelip gelmediğinizi soran olursa cevap vermeyin" der.

Joseph von Eichendorff'un *Bir Haylazın Hayatı*'nı (1826) okuyorum tekrar. Büyük bir kitap değil şüphesiz –uzun bir öykü sadece– ancak hem harika hem örnek bir kitap. Okurken, sürekli Alain-Fournier'nin *Adsız Köşk*'ünün başının olağanüstü sihrini düşünüyor insan. Masum ve şiirsel bir romantizm. Tiyatro sahnesi bir an terk edilmiyor. Genç kahraman –haylaz– valizinde sadece kemanıyla dünyayı dolaşıyor rastgele. Fakat istediği kadar seyahat etsin –rüyalar ülkesi İtalya'yı keşfediyor– gerçekte hareket etmiyor ve görünüp kaybolan kişiler hep aynı, kişi sayısı mecburen sınırlı bir tiyatro topluluğunda olduğu gibi. Dekor yüzyıllık ağaç blokları içinde boğulmuş soylu evleri ve şatolardan oluşuyor. Havuzlar, gül bahçeleri, heykeller var. Şarkılar söyleniyor, danslar ediliyor. Esas konu genç serserimizin yanından ayırmadığı büyülü kemanı. Müziği sayesinde ağırlanıyor, kutlama yapılıyor. Bütün masalarda yeri, evlerde odası var; çocuksu, karşı konmaz bir çekiciliği. Hatta bir adam yalvar yakar oluyor önünde. Uyuyup rüya görüyor ve gözünü tekrar açtığında etrafındaki her şey değişmiş oluyor her seferinde.

Bu harika ya da yavan ve tutarsız bulunabilir. 19. yüzyıl başında önemli olan bir duygunun resmedilmesi olduğunu düşünüyorum

bunun: her şeyin geri dönülmez şekilde değiştiği ve Eski Rejim altında yaşamının yumuşaklığının ancak canhıraş bir özlemle anılabilir olduğu hissi. Kazanova olduğu gibi orada işte.

RER* hattının *Eole* denen Kuzey-doğu hattının şantiyesine ziyaret. Gare de l'Est'e gidiyoruz. Bir tulum, kauçuk botlar giyiyor ve kask takıyoruz. Teçhizatlarımızla Verdun Sokağı'nda hiç de şaşırması görünmeyen yayaların arasında dolanıyoruz. Sonra bir asansör yerin otuz metre altına indiriyor sizi. Gürültü korkunç, devasa havalandırmanın horultusundan. Beni en çok tünelcilerin koca tekerlek testerelerini gömdükleri lüleci çamuru, granit, şist, ve kumların arılığı şaşırttı. 20. Yüzyılda Paris başlıklı öngörölü kitabında Jules Verne Paris'in yeraltı karışıklığı nedeniyle metronun yer üstünde olması gerektiğini açıklıyor. Eksi yirmi metreye kadar muhtemelen doğru bu. Fakat otuz metreden itibaren Paris, lağımı, temelleri, çukurları yok artık. Toprak elementinin bakir ormanın kalbinde ya da çölde rastlanan türde bir arılığı var. Medeniyet ince bir pislik katmanı gibi görünüyor. Hatta Sahra'da görülen bir çöl gülü bile topladım yerden.

Kardeşimin Boston'da yaşayan çocukları Emilie ile Edouard'ı öğle yemeğine götürdüm Paris'te.

Vedalaşırken şöyle dedim: "Kuzularım bilin ki her Tournier'nin kafasında birkaç tahta eksiktir. Siz de Tournier'siniz, yani delisiniz. Bana gelince, ailenin şüphesiz en sakiniyim çünkü deliliğimi kitaplara boşaltıyorum."

Yirmi yaşındaki genç Nicolas'nın ziyareti. Bana yeni kredi kartını göstermek istediğinden cüzdanını açıp içindekileri masaya yaydı. Tek bir fotoğraf olduğunu görüyorum, bir köpeğe ait. Şaşkınlığımı belirtmeden edemiyorum. Yirmi yaşında, kalbinde tek bir fotoğraf var, o da bir köpeğe ait öyle mi? Biraz üzücü değil

mi? “Aa! Hiç de değil!” diyor. “O erkek değil dişi!” Ha tamam o zaman sorun yok!

Anka Mühlstein’in *Astolphe de Custine*’ini (Grasset) okuyorum. Astolphe ile annesi Doris’in ilişkilerine hayran kalıyorum. Hiçbir zorbalık izi taşımayan katıksız şefkat ve dayanışma dolu bir ilişki. Proust ile annesini ve Gide’le kendisinininkini ortak mutsuzluklarında birleştiren ilişkilerin ne kadar uzağındayız! Doris genç, güzel ve erkeklerden hoşlanıyor. Oğul annesinin odasına gelen sevgililerden rahatsız olmuyor. Astolphe genç, yakışıklı ve erkeklerden hoşlanıyor. Anne oğlunun odasına gelen sevgililerden rahatsız olmuyor.

Yayvan kafatasları, uzun kafatasları

Artık sağ-sol ayrımı kadük ve politik faunadan yer belirlemek için son derece kullanışlı bu anahtardan vazgeçmemiz lazım demek. Tanrım! Tedavülde gerçekten kaldırılanlar yeri aynen doldurulanlar aslında. İki uçlu başka bir şifre çözme tablosu bulmak gerekecek.

Bu aciliyet karşısında aklıma, Claude Lévi-Strauss ve André Leroi-Gourhan’ın baskısıyla İnsanlık Müzesi’nde geçirdiğim gençlik yıllarım geldi. Antropoloji laboratuvarında kafataslarını tarihlen-dirmeyi ve numaralandırmayı öğreniyorduk örneğin. Tarihi bir kafatasının tarihöncesine ait bir kafatasından nasıl ayrıldığını biliyor musunuz? Dili üstüne yapıştırarak. Tarihöncesine ait olanın kemik zarı yok olduğundan gözeneklidir ve dile sıkıca yapışır. Ötekinde bu olmaz...

Fakat antropolojinin abcsi, yuvarlak kafataslarıyla (brakisefal) uzun kafataslarını (dolikosefal) ayırmaya yarayan *yatay sefalik endistir*. Bu indis en çapı yüzle çarpılıp anteroposterior çapa bölünerek bulunur. Yüz indisi tam yuvarlak bir başa tekabül eder ki, öyle bir başa aşırı hidrosefali durumları hariç rastlanmaz. En yuvarlak kafatasları doksan, en uzun olanlar yetmiş indis civarındır.

Müzenin bölüm ve koridorlarında genişlik ölçer pergellerimizi kuşanmış, bekçilerin ve temizlikçi kadınların peşinden koşuyorduk indislerini “almak” için. Kısa bir süre sonra, bizi teşhisimizi doğ-

rulamak hariç her tür ölçümden muaf tutacak neredeyse yanılmaz bir bakışa sahip olacaktık.

İndis estetik açıdan net. Dolikosefallerin kaderi “ortada saç ayrımı” modeli. İsaların çoğunluğunda, Parmigianino’nun *Uzun Boyunlu Bakire ve Çocuk-İsa*sında, Rossetti’nin Rafaello öncesi genç kızlarında olduğu üzere. Gerçeğe daha yakın şekliyle de Paul Valéry, Alain, Alfred Cortot vb. Yuvarlak kafalara da tas modeli iyi gidiyor. Dürer’in Aziz Petrus’u, Sokrates, Verlaine ve birkaç tanesinde olduğu gibi.

Fakat ayrım esas psikolojik açıdan önemli. Dolikosefaller dinamizm, mücadelecilik ve değişkenlikleriyle öne çıkıyorlar. Brakise-faller ise sükûnet, bilgelik ve istikrarlarıyla.

Dolayısıyla politikadaki durumlar da açıklığa kavuşuyor. Dolikosefaller tarafında Chirac, Lang, Juppé, Giscard d’Estaing. Brakise-faller tarafında Jospin, Toubon, Balladur, Seguin. Her yeni hükümet oluşumunda, üyelerini genişlik ölçerden geçirmek ilginç olurdu. Frenolojinin yaratıcısı F. J. Gall’in yazdığı üzere: “Beyin, coğrafi haritası kafatası olan çok büyük bir kitledir.”

Pierrot ya da Gecenin Gizemleri öykümdeki Pierrot ve Arlequin. Kıyafet açısından bakıldığında fırında çalışan fırıncı-çırağı-Pierrot geniş beyaz giysisinin altında çıplak. Eti el altında. Soğan-adam Arlequin ise tam tersine soydukça altından başka bir kat çıkan bir palyaçoya benziyor. Afrika’da gördüğüm bir fakir çeşidini getiriyor aklıma. Dışarıya ancak bütün giysileri üstlerinde çıkıyorlar ve soyunmak –suya girmek için örneğin– sonu gelmez bir işe dönüşüyor. *İlineğin* toplamından oluşan Arlequin’in karşısında *özdeksel* Pierrot.

Comtesse de Segur un *General Durakine*’inden, o zamanki Rusya’da seyahat eden önemli şahsiyetlerin birinci arabacının yanına bir “feltyegre” koyduklarını öğreniyoruz. Polis barikat ve kontrollerini bertaraf etmek ve hancıları yolcuları ağırlamaya sağlamakla görevli polislermiş bunlar. Hep bu tür bir memurla seyahat ettiğim ADC’ni hatırlattı bana fena halde. Eski Rusya’dan miras SSCB’de de öyleydi demek.

Stendhal: *Rafaello'nun daha benzer hale getirmek için idealleştirdiği gibi idealleştirmek.*

Alman bir arkadaşım torunuyla ilgili olarak: "Babasına tükürüğü kadar benziyor."

Debussy'nin *Deniz'i*. 1939, Villers'deydi. On dört yaşımdaydım. Küçük bir sandalım vardı, ceviz kabuğu gibi bir şey. Her gün sınırı genişletip plaj ince sarı bir çizgiye dönüşünceye kadar açılıyordum. Devrilsem yüzerek dönebilmem söz konusu değildi. Hep yalnızdım. Anne-babam hayatımı bu şekilde riske attığımdan şüphelenmedi asla. Saatler süren uzaklaşmadan sonra, sıçrayan suların güneşte kurumasıyla tuz beyazıyla kaplı oluyordu bedenim. Debussy'nin müziği o saatleri tekrar yaşıyor kulaklarımda. Harika bir yaz, etraf ölümle çevrili, ufukta yıldırım dolu kara bir bulut dikmiş yaklaşan savaş. Tuzla lekelenmiş çıplak bedenimle dalgaların yeşil sırtında kayıyorum. Korkuyorum ve mutluyum.

Haziran

Bahçede geziniyorum. Sokak tarafında kuvvetli bir vınlama dikkatimi çekiyor. Sokağın öteki tarafında eski bir evin çatlak cephesi görünüyor. Kocaman siyah bir arı bulutu sokağın eni boyunca dalgalanıyor ve cephedeki gediklerden birinin içinde yok oluyor. Bir saatten uzun sürüyor bu durum. Sonra hiçbir şey: Evin içi arı dolu. Akşam arkadaşlarım girecek içine. Yardım çağırdım. Yabancısı olmadığından gelmediler. Bir arıcı getirtmeliymişim...

Chevreuse'ün, kaderi ismine yazılı mermercisi Jean Borne* bahçe duvarına mermer bir plaka ve küçük bir Küpidon şeklinde siyah ferforje bir madalyon takıyor. Annemin küllerinin durduğu vazoyu –vasiyetine istinaden– oraya gömeceğim. Hayal kırıklığına uğratmak durumunda kaldığım yeğenim getirdi vazoyu. Her yere yanında götürebileceği bir oyuncak ayının içini küllerle doldurmak gibi komik bir fikri vardı. Küpidon'a gelince, annemin her odasında vardı. Ellerini arkasında birleştirmiş haliyle üzgün görünüyor. Sadağı ve yayı yere düşmüş. Cinsiyete yüklenen yasaklar açısından epey simgesel. Kız ve erkek kardeşlerim ile çocukları arasında yoklama yaptım, plaka üstünde anneme ne şekilde hitap etmem gerektiği konusunda. Çoğunluk aile arası lakabından yana karar bildirdi: *Ralphine* (babama Ralph diyorduk).

Stampa'dan güzel isimli bir İtalyan gazeteci olan Claudio Altarocca iki saat boyunca Afrika gezilerim konusunda yayılım ateşine tutuyor beni. Dağılmış, serseme dönmüş olarak çıkıyoruz. Bahçe batan güneşte sükûnetle ışıldıyor. İtalyan beyefendi melankolik görünüyor. Ben: "Söyleşiden memnun kalmadınız mı? —Yo, yo.

Ama böyle işte, güzellik hüznlendiriyor beni.” Benimki mi diye soruyorum, Afrika hikâyelerim mi, yoksa bahçeninki mi? Gönlü kırık bir gülümsemeyle bakıyor aşağıdan.

Eve iki kilometreden daha az uzaklıkta, Herbouvilliers çıkışında, yaylada, önemli fakat gizemli bir çalışma yürütülüyor. Dönüşte Belediye Başkanı Robert Delerozoy’ı arıyorum. Orada bulunan bir petrol katmanını değerlendirmek için bir sondaj çalışması yapıldığını açıklıyor. Katman yeterli bulunursa işletilecek. Kuyu iskelesi, boru hattı olmadığından tank-kamyonların gidiş gelişi için yol yapılacak vb. Kırk beş senedir burada yaşıyorum ve yayımlanan her şeyi burada yazdım. Yine de, etrafımdaki köyün kıyametvari bir yıkım tehdidi altında olmasını sükûnetle karşıladım. Kıça yenen şahane bir tekmeden ibaret eski çaresiz bir endişenin karşılık bulması aslında. Aşırı, kati, çıkışsız yerleşikliğimi eleştiriyorum. Sadece kendime güvenerek. Evet, gitmek, taşınmak, seneler içinde birikmiş eski püsküleri boşaltmak, her şeye sıfırdan başlamak, amma genç işi! Arkadaşlarımdan bir kısmı böyle davranıyor. Hayranlık duyuyor ama aynısını yapamıyorum. Bernard Clavel’de çılgınlık sınırında durum. İrlanda’dan Kanada’ya, Kanada’dan İsviçre’ye geçip arada Fransa’ya yerleşiyor tekrar. Bir yere yerleştğinde ancak birkaç seneliğine olduğunu biliyor mu yoksa her seferinde kalıcı huzur limanını bulduğunu mu düşünüyor acaba?

Gallimard’dan gelen telefonla Sosyal Sigortalar Dergisi’nin *Samanların Üstündeki Bebek* öykümü (*Veda Yemeği*) yayımlamak için izin istediğini öğreniyorum. Öyküde, “Sigorta”nın hesap açığının bebeklerin yıllardır eskiden olduğu gibi evlerde değil kliniklerde doğuyor olmalarından kaynaklandığını anlatıyorum. Yani beyaz önlükler, dezenfektan kokuları, sağlık aletleri gürültüleriyle çevrili. İlaç manisine meyilli olmalarına neden olan bir “doğum izi” yani. Hayatları boyunca kendilerini gereksiz ve zararlı ilaçlarla doldurmak için eczane peşinde koşuyorlar. Bu “doğum izini” mümkün mertebe çeşitlendirmek için sigortanın, bebeklerin annenin seçeceği yerde, örneğin Louvre Müzesi, Mont-Blanc zirvesi, Sein Adası,

Eiffel Kulesi'nin üçüncü katı, tren vagonu vb. doğması için gereken –toplamı daha düşük olacak– masrafları karşılamasını önermiştim.

Beş saat boyunca 2. Hat'tın (Nation-Dauphine) kondüktörlerinden birinin yanında durdum. Romanım için. Hikâyelerimi yazmak için gereken bu tecrübeler asla hayal kırıklığına uğratmaz beni. Bakarım ve dinlerim. Her zaman ilginç ve beklenmedik olur. Aynı şekilde, *Meteorlar* için çöp depolarını arşınladım ve engelli çocuklar bakımevinde kaldım, *Altın Damla* için Sahra'yı katettim ve Chartres'daki bir kesimevinde bir gün geçirdim vb. Buna bir de ilişki kurulan çalışanların –özellikle de az ya da çok küçümsendiklerini hissediyorlarsa– kendileri ve işleriyle ilgilenilmesinden duydukları memnuniyet ekleniyor. İkinci hatta denk gelmem tesadüf ama pişman değilim. Yer üstünde olduğu kısımlarda –Stalingrad, Barbès vb– kondüktör “loca”sındaki manzara beklenmedik. Tren Paris'in en popüler mahallelerinden geçiyor ve hat parizyen şıklık ve zenginliğin merkezi Avenue Foch'ta şahane bir şekilde son buluyor. Kondüktör, takıntısının yolcu intiharı –senede üç yüz kadar oluyor– ve ortaya çıkan korkunç mezbaha görüntüsü olduğunu söylüyor. Travma geçiren bazı kondüktörler işe devam edemiyormuş. Bazen cesedin tekerlekleri altında bulunduğu vagonu kaldırmak için mançuna getirtmek gerekiyormuş. Hayaline gelince, basit: değişik tekerlek sistemi nedeniyle 1. Hat'ta (Neuilly-Vincennes) geçmek. “O tekerlekler insanın hayatını değiştiriyor!” diyor heyecan içinde.

Albrecht Dürer'in ölümünü vaat eden dalak ağrıları ve herhangi bir şeyi kavramamı engelleyen baş parmaklarımdaki romatizma, kürek kemiğimde koroner daralmaya delalet sivri uç ve beni sümük çeşmesine dönüştüren bir nezleden sonra, şimdi de popomdan başlayıp sol bacağımın tümüne yayılarak işkence eden siyatik ağrısı. Gövdem ne yapsa da hırçınlığını açık etse şaşırdı. Günün birinde gebermek gelecek aklına.

Jules Renard: *Mezarlık. Ölülerin şikâyet yolu çamlar.*

Belki de savaş öldürdüğümüz hayvanların intikamıdır.

Philippe Sollers'in, annesinin kız kardeşinin babasının erkek kardeşiyle evlenip kendi evlerinin tıpatıp aynısı yan evde oturduklarını anlattığını duydum. Ayna-aileler.

Varlığı fark edilmese bile, evde birkaç günlüğüne bir misafir olması, her şeyi mahvedebilecek sinirsel ürpermeler oluşmasına neden oluyor bende. Oysa misafirim sigara içmiyor, iri değil, fazla konuşmuyor ama yine de konuşuyor, vb. Çiftleri mahveden bir faktör sinir olmak. İyi ve çok sevişiliyorsa her şey düzeliyor elbette... Giraudoux'nun *Elektra*'sında Kraliçe Clytemnestra kocası Kral Agamemnon'u sevgilisi Egisthe'i yerine geçirmek için değil, çay fincanını alırken veya tacını başına takarken küçük parmağını havaya kaldırdığı için öldürdüğünü açıklar. Küçük kusurlar, fiziksel uyum durumunda şefkati körüklerken, ters durumda patlayıcı bir öfkeye neden olabiliyor.

Plon Yayınları edebiyat dizisi direktörüken tanıştığım tuhaf Georges Roditi'ye ziyaret. Bütün hayatı boyunca *Mükkemmeliyetçi Zihin* isimli bir kitap yazdı sürekli sil baştan. Kendisini 16. yüzyılda Venedik'te yaşayan Selanikli bir musevi olarak, Giorgio Roditi adıyla, kitabından alıntılar yaparak *La Couleuvrine* isimli kitabına dahil etme niyetimi memnuniyetle karşıladı. Friedrich Sieburg'a olan aşkından intihar eden ve ardında Anabelle Buffet'e dönüşecek olan bir kız çocuğu bırakan bir kız kardeşi vardı. Doksan yaşındaydı ve bunadığını söylüyordu. Bunamasına dair nasıl belirtiler gösterdiğini soruyorum. "Gözyaşlarıyla" diyor. Hiç ağlamamıştı. Kısa bir süredir gözyaşlarına boğulmasına neden olan bir hassasiyet duyuyormuş her fırsatta.

Elli yıl önce Amerikalılar Normandiya'ya gelmiş oldukları için TF1 kanalı Cornelius Ryan ve Daryl F. Zanuck'un *En Uzun Gün* filminin "renklendirilmiş" (neden "boyanmış" değil?)* versiyonunu yayınlıyor ve Arte kanalı da Amerikan, İngiliz ve Alman menşeli orijinal filmler gösteriyor. Siyah-beyaz filmlerin vahşi gerçeğiyle John Wayne, Robert Mitchum, Henry Fonda, Sean Connery'yi Amerikan askeri rolünde gördüğümüz karamelli reçelli ekmek kıvamlı Western arasındaki zıtlık çarpıcı. Fransız direnişini iyice gülünç duruma düşürebilmek için İtalyan Sophia Loren'e ve o dönem bir Alman subayıyla ayan beyan birlikte yaşayan Arletty'ye başvurulmuş. Bu "renklendirme" insanı kabulü zor ama yadsınmaz bir gerçekle yüz yüze getiriyor: içinde yaşadığımız gerçeklik renkli değil. Hatta siyah-beyaz da değil. Gri. Güncel filmlerin bize hissettirdiği üzere gri.

İsviçre seyahati. Schaffhausen'deki meşhur Ren Nehri çağlayanını göstermeye götürüyorlar beni. Victor Hugo'nun *Ren*'de yaptığı kıyamete benzeyen betimlemeyi anımsıyorum. Biraz hayal kırıklığına uğruyorum –Hugo'suz– ama yine de güzel, keyifli ve çok ferahlatıcı –kelimenin bütün anlamlarında– buluyorum. Aralıksız maruz kaldıkları bu homurtunun orada yaşayanlar üstünde ne gibi fiziksel etkileri –özellikle de sinirler ve iştme üstünde– olabileceğini merak ediyorum. V. H.'dan alıntı: *Çağlayanın en korkunç yerinde, büyük bir kaya köpüğün altında kaybolup kaybolup tekrar ortaya çıkıyor. Suya batmış bir devin kafatası bu korkunç düşün altında altı bin senedir dövülür gibi [...] Laufen Şatosu'ndan yara inen eğri büğrü patika bir bahçeden geçiyor. Muhteşem çağlayan nedeniyle sesim soluğum kesilmiş geçerken, bu dünya harikasıyla yaşamaya alışık bir çocuk çiçekler arasında oynuyor ve şarkı söyleyerek parmaklarını pembe aslanağızlarına sokuyordu.*

Bazı adamlar –özellikle de yazarlar (Ernest Hemingway, Romain Gary)– cinsel olarak iktidarsızlaştıklarını hissettikleri için intihar

* Fr. "colorisée" ve "coloriée" (ç. n.)

etmişler. Böylesi bir aptallık karşısında apışıp kalıyorum. Sonra da belli bir aptallık derecesi adaletli şekilde ölüm cezası alıyordur belki diyorum. Sınır aşılınca adamlar kendi kendilerini cezalandırmışlar. Adalet yerini bulmuş. Bu arada günümüzde Viagra hapının bu tür dramaları sonlandırmış olduğunu da belirtelim. Zavallılık, zavallılık, zavallılık!

Bununla birlikte Henri de Montherlant'ın intiharını gayet iyi anlıyorum. 1972'de 21 Eylül Perşembe günü kafasına bir kurşun sıkıp ardında şu açıklamayı bıraktı: "Kör oluyorum, öldürüyorum kendimi." Édouard Boubat'yla Vancouver'a henüz gelmiştim. Haberi gece radyodan öğrendim. Daha sonra Claude Gallimard'dan bu ölümle ilgili tuhaf bir ayrıntı öğrendim. Montherlant kısa süre önce şöyle demişti ona: "Kendimi güvende hissetmiyorum. Tabancam var ama mermim yok. Bulabilir misiniz?" Claude Gallimard silahı oğlu Christian'a mermiyle doldurma göreviyle birlikte emanet eder. O zamanlar Kültür Bakanı André Malraux, Sebastien-Bottin Sokağı'nda görülüyordu koruması eşliğinde. Christian Gallimard korumayla konuşuyor. "Benim tabancamla aynı kalibre" diyor koruma ve dolduruyor silahı. Claude Gallimard da Montherlant'a geri veriyor tabancayı. Yani Henry de Montherlant, amacı André Malraux'yu korumak olan mermilerle öldürüyor kendisini. Aynı kuşağa ait başka her konuda ayrılan iki yazar arasına atılmış tuhaf bir köprü.

Not: Gerçekten başka her konuda ayrılıyorlar mıydı? Kendi kendime aynı kuşaktan dört yazara neden eşit derecede ve aynı türden bir antipati duyduğumu sordum: Henry de Montherlant, André Malraux, Louis Aragon ve François Mauriac'a karşı. Büyük farklılıklarına karşın ortak bir noktaları, sadece adı geçtiğinde bile beni kokarca görmüş tavşana döndüren, ortak bir ruhani babaları vardı: Maurice Barrès. Ne kadar çabalarsam çabalayayım genç çağdaşları üstündeki olağanüstü nüfuzunu hiç anlayamadım.

İki haftadır ortalığı kırıp geçiren aşırı sıcaklar şimşekli hafif bir yağışta çözüldü nihayet. Bu yağışlı hafiflemekten daha büyük coşkunluğu yok ağaçların ve tahıl tarlalarının. "Plato'da gezinti. Yağmur altında arpa başakları ağır, yaldızlı tüylerini eğip büküyorlar.

Söz konusu platoda birçok alanın artık ekilmediğini ve kaprisli belirsiz sapslarla diken diken olduğunu fark ediyorum. Âdem, sürülmemiş topraklarda büyüyen deli çiçeklere isim verme zahmetine girmemiş. Şunu da görmem gerekecekti demek: kasabamızın okulu kapandıktan sonra “platonun”, bizim platomuzun terk edilmiş bir alana dönüşmesi.

Bir fare yarası gördüğünde bağırır: “Aa! Bir melek.”

Televizyonda Éric Tabarly'nin uçan yelkenlisinin, su helikopterinin tanıtımı. Değneklerinin üstüne dikilmiş, saatte yetmiş kilometrenin üstünde hıza ulaşıyor. Bin yıllık tarihinde, tüm verileri ve sorunları ilk günden itibaren geçerli yelkenli denizciliğinin ara vermeksizin ilerlemeye devam etmesi gerçekten etkileyici. Su helikopteri de bu tarihe cesaret, zarafet ve yumuşaklıkla düşülmüş bir not.

Zaman geçtikçe, ilkokul ve sonrasında üstün yetenekli bir öğrenci olmadığımı daha çok pişman oluyorum. Kitapları yalayıp yutmak, matematikte, müzikte, tüm akıl oyunlarında mükemmelleşmek, tüm dillere hâkim olmak. İnsan bilgi dağarcığının tamamının toplandığı devasa bir baş. Mutlu bir yaşam sürmek için yeterli ve seyahatlerin, aşkların, hatta icatların yerini tutabilecek bir şey olmalı bu. Goethe'nin oyununun başındaki Faust'un zıddında duruyorum burada. Yaşlanınca her şeyi bildiğini fakat yaşamayı unuttuğunu fark ediyor. Tamamen ayrıldığı nokta ansiklopedik bilgisinden hiçbir şey anlamadığı, işe yaramaz bir yığına sahip olduğu, arkadaşları gibi içip kız peşinde koşmuş olsa daha iyi olacağı sonucuna varması. Bana göre bilmenin, güzellik ve derinlik bağlamında benzeri yok. Felsefe dipsiz bir ışık kaynağı, matematikte enfes incelikler, bilimde sersemleten becerinin anahtarları ve özellikle Ah! özellikle de edebiyat ve sanatta görkemli büyüklükte güzellikler var. Fakat tüm bu zenginliklerin ele geçirilebilmesi için hak edilmiş olmaları gerek. Ah! sihirli değnek marifetiyle bildiğim her şeyi bilerek tekrar on yaşında olabilmek, her şeyi baştan, her

şeyi daha iyi, daha güçlü, yani mükemmel şekilde yaşayabilmek. Mükemmel bir hayat sürmek. *Michel 2 ya da Mükemmel Hayat* isimli bir kitap fikri.

“Mükemmel Hayat”la ilgili büyük soru: dengesiz yaradılışın, icadın eksiklik ve kusurlarına ne demeli?

Başarılı bir yazar metninin geride bıraktığı yazardır.

Descartes'ın *Yöntem Üstüne Konuşma*'sının sadece ilk cümlesini okuyan ve ters şekilde anlayan Fransızlar “Kartezyen” sıfatına: genel sağduyuya bağlı anlamını yüklüyor. Radyoda şu rezaleti duydum. “Fransızlar metafizik bir anlayışa sahip olamayacak kadar kartezyenler.” Oysa Descartes modern metafiziği bir daha benzerine rastlanmayan bir cüretle kurmuştur.

Voltaire'in *Felsefe Sözlüğü*'nün bir baskısı geldi bugün ve işte dümdüz, çaresiz vasatlıkta bir genel sağduyu incelemesi olan esas bu. İnsanı bu kadar umutsuzluğa sürükleyen kitap az okudum. Voltaire Fransa'nın genelinde gereğinden fazla bir değer görme halinden istifade ediyor. Eserinden ne kaldı geriye? Birkaç kuru, düz, şiirden uzak hikâye ve artık kimsenin oynamayı aklına getirmediği koca bir tiyatro. Ama Fransızların ideal kabul ettiği komik ve hafif entelektüeli temsil ediyor. Ağır, görkemli ve güçlü olan en büyük Fransızların adlarının Corneille, Balzac, Victor Hugo, Zola vb. olduğunu unutuyorlar.

Güneş saati kadranı gibi hafızam da sadece güneşli saatleri gösterir şekilde işlese.

Seyahatten bunaltıcı bir sıcakta dönüyorum. Akşam sekizde pencereleri ve kepenkleri açıyorum. Bahçeye doğru eğildiğim yemek odası penceresinden içeri bir hayvanın tırmandığını görüyorum. Kedi sanıyorum önce, ama sivri burnuna ve gür kuyruğuna bakılırsa kokarca ya da gelincik olmalı. Benden yana zerrece endişe

duymadan ve şömine odunlarına özel bir ilgi göstererek tüm odayı itinayla dolaşıyor. Sonra kitaplığa geçip yeri kaplayan kitapların her birini inceliyor, kokarcaca yazılmış olanı var mı diye bakar gibi. Ziyaret rahat yirmi dakika sürüyor. Yalnız bu arada bahçe kapısını tamamen açıyor ve dışarıya süt dolu bir tabak yerleştiriyorum. Ziyaretçim çıkıyor, sakince tabağı boşaltıyor ve otların arasında kayboluyor. Sözlüğe baktığımda gelinciğin genellikle albino, yani kırmızı gözlü ve beyaz tüylü, evcil bir kokarca olduğunu öğreniyorum.

30 Haziran. Tüm ayların en ışıklısının son günü. Oysa yaz henüz başlamadı.

11 yaşındaki Leonardo, anneannesiyle ilgili şöyle dedi: “Yanımdan ayrılmak istemiyorum yoksa öldüğünde pişman olurum.”

Bahçemde bir yeşilbaş ördek oğullarından biriyle işi pişirdi. Doğa yumurtalarını kısır yaparak aldı intikamını. İnatla kuluçkaya yattı yine de. İki kez yumurtalardan birini kırarak içini mideye indirirken yakaladım. Sonra tuhaf bir şekilde kabukları yıkadı havuzda. Uğursuz bir karikatürümü gösterdi adeta bana. Tasarlanan ve batan yazıların üstünde daimi bir kuluçka.

FF bahçede duvar işi yapıyor. Tipik bir Fransız köylüsü. Temizlik, bahçe, yıkama, istediğim her işi yapar, *dışarıda* olması koşuluyla. Ama iç duvarlardan birini yıkaması, elektrik süpürgesi dolaştırması ya da en basitinden içmiş olduğumuz kahvelerin fincanlarını mutfığa götürmesi söz konusu değil. Eril saygınlığına ters düşer kesinlikle: Sadece kadınlara ait ev işlerini yapmak. Bu nedenle bu adamların evlenmesi şart.

Genç S.L. epilepsi nöbetleri geçiriyor. Özellikle çocuklukta sık olan bu krizlerin ergenlikten itibaren azaldığını anlattılar. Bir fikir geldi

aklıma: cinsel orgazm sara nöbetine benzerliğinden oturu yerini alıp onu gereksiz kılıyor olmasın? Saralı ergen mastürbasyon yaparak –tabiri caizse– sıkıntısını eline alıp zevke dönüştürüyor belki.

M.W.'ye: “Büyük bir sanat eseri yazmak ve büyük bir aşk yaşamak istiyorum.” Cevabı: “Seni tanıdığım kadarıyla, büyük bir sanat eseri yazarsın daha ziyade.

Temmuz

Ağır ve sıcak hava etrafı epey bir serinleten şiddetli bir yağmurla çözüldü. Camlar buğuyla kaplandı. İlginç bir olay çünkü desenler, işaretlerle ortaya çıkan ve tesadüfe bağlı gibi görünen şey esasen işin içine yüzey fiziği, nem oranı, atmosfer yoğunluğu vb.'nin girdiği kesin bir gerekirciliğe bağlı.

Alıntı:

Otuz yıldır her sabah işe koyulmadan önce, angaryaya razı olup, masanın üstünde beni bekleyen yedi sekiz gazeteyi açıyorum. Orada olduğundan eminim. Sütunlara göz gezdiriyorum hızla ve bulamadığım olmuyor pek. Pespaye bir saldırı, onur kırıcı bir hikâye, yalanlar veya aptallıklarla dolu gazetelerin birinde değilse öbüründe yayılmış duruyor. Yutup hazmediyorum anlayış içinde. Emile Zola

Küçük I.P. gelip burada geçiriyor günü. Hava o kadar güzel ki, dayanamayıp çırlıçıplak çıkıyor güneşe bahçevanımı sevince boğarak. O dalgınlıkla orak ya da bahçe makasıyla yaralanacağından endişe ediyorum bir an.

Coutainville'de M.W. ile. Soğuk ve şiddetli bir K-B rüzgârı suya girmeyi kahramanlığa dönüştürüyor. Buz gibi maddeye dalma fikri tüyleri diken diken ediyor. Ama yapmak lazım. Suyu doğru yürürken karanlık intihar düşünceleri yokluyor. Sonra titreme, kısa süreli boğulma hissi, bir çeşit can çekişme. Ve kısa süre sonra iyi hissetme. Madde beni beşik gibi sallıyor, çevreliyor, bırakıyorum kendimi. Üşümüyorum artık. Endişelerimi, çekincelerimi, diken diken olmamı anlamaz oluyorum. Öldüm.

M.W.'nin ciddi göz sorunları var. Sürekli ameliyat olması gerekiyor. Bu tehditkâr bozukluğu şaşırtıcı bir görüş keskinliğinin yanı sıra aşırı güçlü bir görsel hafızayla telafi eder görünüyor.

Önceki sene göz ucuyla gördüğü insanları tanıyor, biliyor kim olduklarını. Her zamanki restoranımız bir bankaya yakın olduğundan atm'yi gözleyip mudilerin her zaman küçük miktarlarda çektiği paraları gördüğünü iddia ediyor.

Çok güzel hava. Güneş tam 21:30'da batıyor. Hafızama, karanlık günlerde Arguenon koyunun ısıltılı güzelliğini hatırlaması için yalvarıyorum. Bu sürekli elimin altında olsaydı mutsuzluk hayatımdan temelli çıkardı gibi geliyor bana. Kişisel hikâyemin, coğrafyanın görkemli sükûnetiyle yıkanan sefil mutsuzlukları.

Çikolata özütü keşfi. Erkeksi tatlı. Bu da bir şekerleme elbette ama bütün ötekiler gibi çocuksu ya da kadınsı değil. Erkek şekerlemesi. Rengi ve tadı da ondan öyle. Zaten çikolatayı Avrupa'ya getirenler İspanyollar, epey "maço" bir toplum. Madrid'de sarayda o kadar popülerdi ki başpiskopos sabah tüketilmesinin, öteki yiyeceklerin aksine ayine engel olmadığı kararına varmıştı.

J.R. yaşlılığın ele geçirdiği ilginç cinsel-adam durumunu gözler önüne seriyor. Yaşlı Don Juan durumunu. "Orly-Marseille uçağında çok genç bir ergen kız bir daha kendisini görmeyeceğim aleni gerçeğiyle yaraladı beni. Kısa uçuş süresince varlığını tutkuyla içime sindirdim. Gözlerimle içtim onu. Beni görmezden gelmeyi nasıl başarıyor? Aşık olmadığımдан beri giderek daha çok oluyor bu. Aşk yetim ancak kısa süreliğine, geçici olarak ve gelecek umudu olmaksızın uyanıyor. Şevk, hamle ve harikulade ve buruk düşüşler diye anlatıyor.

Bahçedeki zambakların hepsi birkaç saat içinde açıyor. Victor Hugo'nun mısraları geliyor aklıma.

*Doğanın tatlı olduğu aydaydık,
Tepelerin zirvesinde zambaklar.*

Ve Booz, şiirin kahramanı apansız geliveren aşk karşısında:
Yaşımın sayıları sekseni geçti!
Cuk oturdu.

Romen çevirmenim Sergiu Ruba'nın ziyareti. Âmâ olduğunu görünce şaşırıyorum. Genç bir kadın eşlik ediyor. "On bir yaşıma kadar görüyordum. Renkleri hatırlıyorum" diyor bana. Canlılığına, merakına, kültürüne hayran kalıyorum. Âmâlar bende kutsal bir dehşet uyandırıyor. Bunu çocukken, karısı annemin kuzeni olan Mısırlı yazar Taha Hussein'le keşfettim. Ondan söz ettim. Ruba da en büyük romanını andı, *Günlerin Kitabı*'nı. Benim için körlüğün hızlı intiharla sonuçlanacağından eminim. O nedenle âmâlar benim için yaşayan-ölüler.

İsteyelim istemeyelim, hayat hiçbir istemli dahlimizin de olmadığı bir "dönemler" silsilesi. Ardı ardına bir dönem bitiyor ve bir başkası başlıyor. Bir sayfa çevriliyor. Bir yakının ölümü, kötü bir hastalık, meslek değişimi, taşınma, ayrılık vb. Genellikle "çevrilen sayfa"nın ve değişen atmosferin epey bir süre sonra farkına varılıyor.

Kırmızı siyah kocaman bir ördek bahçeyi ele geçirdi. Kedinin yiyeceği için mücadele ede ede tamamen etobur oldu. Her sabah kapının önünde bekliyor beni. Şaşırtıcı bir hızda yuttuğu köpek maması kutuları açmam gerekiyor kendisine. Bu durum güzelce kuluçkaya yatıp üç yumurta yumurtlamasına engel olmadı. Bu geç ve son derece tutumlu kuluçkanın bir sonuca varacağından şüpheliyim ama belli mi olur? Sessiz William'ı okumuş olmalı: "Harekete geçmek için umut etmek, sebat etmek için başarmak şart değildir."

Temmuz aşırı sıcaklarla ilerliyor. Yazın aktif ayı. Çalışıyor insanlar hâlâ. Ağır çaba gerektiren Tour de France.* Yakında, Ağustosla pasif yaza geçilecek. Evler, mağazalar kapanacak, genel uyuşukluk başlayacak. Bölgenin tek açık fırınının önünde kuyruğa girilecek. Sadece burada hem köyde hem Paris'te olunuyor. Yazlıkçı diye bir şey yok. Tatille birlikte boşalıyor bölge. İyiye işaret: İki balıkçılın geçişini görüyorum gökyüzümde. "S" biçimindeki boyunları sayesinde boyunları düz uçan pembe flamingolardan ayırmak kolay.

Anlık hafıza. "Deneğe" giderek uzayan sayı dizileri okunuyor. Hatırlayıp tekrar etmesi isteniyor. Bu şekilde kişiden kişiye ciddi farklılıklar gösteren anlık hafıza ölçülüyor. Anlık hafızası zayıf olanlar çok uzun olan cümleleri okuyamıyorlar. Uzun bir cümleyi anlamak için başını akılda tutmak gerekiyor çünkü ve bu da herkesin yapabildiği bir şey değil. Bazıları ipin ucunu kaçırıp bir Proust veya Thomas Mann cümlesinde kaybolabiliyor.

Yağmur. Tüm çatlaklarıyla içen bahçemin yatışma hissini paylaşıyorum. Kırın kızıl lekeleri şaşırtıcı bir hızla siliniyor. Bereketlenen topraktan güçlü bir koku yükseliyor.

"Vezir Olsaydım" isimli radyo oyununa davet edildim. Verilen başkanlık portföyü ile programınızı açıklıyorsunuz. Millî Savunmayı istiyorum. Hemen adını değiştirip "Medeniyet'e" çeviriyorum. Medeniyet, askerlerin sivile dönüştürüldüğü işlemin adı. Mesela, 14 Temmuz askeri geçidi Jean-Paul Goude'un bize 14 Temmuz 1989'da örneğini verdiği türden bir geçide dönüşmeli. Savaş uçakları yerlerini orman yangınlarıyla savaşı bir Canadair nesline bırakmalı. *Charles de Gaulle* uçak gemisi tenis kortu kompleksine, bir çeşit yüzen Roland-Garros'a dönüşmeli vb.

* Fransa Bisiklet Turu. (ç. n.)

Civilisation aynı zamanda "sivilleştirme" anlamına gelir. (ç. n.)

Bu sabah küçük postacıım Ghislaine kapımı çaldı. Taahhütlü mektup sandım önce. Alakası yokmuş. Bana teslim edilecek mektubu olmadığını söylemek içinmiş. Bu bir ilk olduğundan, boşu boşuna bekleyeceğimden endişe ettiği için çalmış kapıyı.

Ullis marketi sinemasında Marlon Brando, Charlton Heston, Kirk Douglas'lı vb. eski bir film. Işıklar yanıyor, kalkıyoruz, küçük bir kız. 'Ah! O zamanki adamlar daha yakışıklıymış yalnız'.

Büyük Beauce ovasının başlangıcı gibi duran "plato"da alacakaranlık gezintisi. Elli kilometre ileride Chartres'in Çan Kulesi yükseliyor. Koca koca biçerdöverler heybetli toz bulutları içinde gemi gibi süzülerek ilerliyor. Bir tanesi benim hizamda duruyor ve aracı kullanan adam yanına bindiriyor beni. İçerisi ses yalıtımlı ve klimalı. İşi arazilerin nem oranının en düşük olduğu akşamüstü saatlerinde yapmayı tercih ettiklerini anlattı. Tarlaların verimliliği son yıllarda şahane hale gelmiş. Hektarda yüz kental. Bununla birlikte iş gücü ihtiyacı yerlerdeymiş. Bir asır önce yüz işçinin yaptığı işi iki işçi yapıyor bugün. Endişe verici buluyorum durumu. Savaş zamanı Burgonya'da tarlalarda çalışıyordum. Çok zorluydu ama hasat zamanı kutlama havasında bir araya gelirdi küçük bir topluluk. Özellikle de orağın çalıştığı günler. Tüm köy olağanüstü bir yiyecek içecek miktarı eşliğinde el atardı işe.

K.F'nin ölümü. En iyi arkadaşını kaybetmemiş olan ölümün anlamını bilemez. Cochin Hastanesi'nden alındı bedeni. Zayıf, mumlu yüzünü görüyorum tabutta. Pere-Lachaise Mezarlığı. Krematoryum hem camiye hem de gaz fabrikasına benziyor. Beyaz yakalı, siyah elbiseli dört yaşlarında bir kız basamaklarda oyun oynuyor. Uzun sarı saçlarından süzülüyor güneş. Küçük grupta bir sürü tanımadığım insan görmek şaşırtıyor beni. K.F. bölümlere ayırdığı arkadaşlıklar yaşıyormuş demek. Aynı derecede yakın olduğu, fakat kendi aralarında hiçbir yakınlığı olmayan ve birbirlerinden

hoşlanma ihtimalleri de bulunmayan arkadaşlarını bir araya getirmekten kaçınmıştı.

K.'nın, bütün hayatım boyunca yaşadığım felaketlerin toplamını, şu son iki yılda, uzun ve acılı can çekişme sürecinde üstlendiği düşüncesinden kurtulamıyorum. Onun sayesinde yeni bir gidişe, yazılacak büyük bir sanat eseri ve yaşanacak büyük bir aşkla son bir döneme tanık olacağım. Kara safra. Kalbınızden aktığı vakit felaketi çağırıyor adeta. O da dört bir yandan koşarak geliyor.

Yıllarca nefretle bir sonraki seneye ertelediğim adres defterimi güncelleyip temize çekme angaryasına giriştim nihayet. Dort yüz elli tane var. Yirmi yılda üçte biri ölmüş. Bu numunede insanlığın yerleşik-göçebe ayrımının net olarak mevcut olduğunu da fark ediyorum. Adresi sabit olanlarla art arda taşınanlar. Ben birinci türe dahilim ama grupta beni açık ara geçen P.M. var. "Ailemin evinde yaşamakla kalmıyor, doğduğum yatakta uyuyorum bir de ve umarım orada ölürüm" diyor.

Gazetemi okurken portomun tadını çıkarıyorum. Az buz değil üç aydır bütün alkollü içecekleri yasaklamıştım kendime. Bu sabah şu üç soruya cevap verebildim. 1. Bu yoklukla baş edebiliyor muyum? Cevap: evet. 2. Yoksunluk hissediyor muyum? Cevap: evet. 3. Ne işime yaradı? Cevap: yok.

Eve yakın Saint-Arnoult'da, Aragon ve Elsa Triolet'nin mulkunu ziyaret ediyorum. Mezarları orada ve bir tür hac yerine dönüşmüş. Bir gün Aragon ithafli bir romanını göndermiş ve "Biliyor musunuz, Elsa'yla sizin papaz evini gezmiştik ve neredeyse satın alıyorduk" notunu eklemiş. Hayır, bilmiyordum. Zaten mütevazı evimin Saint-Arnoult'daki şatafatlı, koca mülkle karşılaştırılamayacağı açıkça ortada.

Dünya Kupası medyayı gürültü kopararak istila etti yine. Şu inci kaldı aklımda: Fransız ekibin bir oyuncusu arkadaşları *La Marseillaise*'i* söylerken ağzını açmıyordu. Açıkladı: “*La Marseillaise*'i söylemek beni çok duygulandırıyor, o zaman da daha kötü oynuyorum.”

Yaşlılık üç teselliyi beraberinde getiriyor: Para, güç ve ün. Bu yetilere eşlik eden bir erotik boyut da cabası. Zengin, güçlü veya ünlü erkek cinsel istek uyandırıyor. Bunun sıradan ve küçük ama aleni olduğu uygulama bankacı ya da vergi müfettişi ziyareti: açığa çıkan finansal samimiyet uygunsuzluk derecesi daha yüksek doktor ziyaretinde külot indirmeye benziyor.

Not: Büyük siyasi iktidara sahip adamların güçten yoksun kalınca çok hızlı ölmeleri dikkat çekici. Kral Faruk ve İran Şahı'ndan Erich Honecker ve François Mitterrand'a uzanan yakın geçmiş örneklerini listelemek kolay, liste uzun olurdu. Zaten ciddi şekilde hastalardı denecektir. Evet, ama iktidar hayatta tutuyordu onları. Mevki kaybıyla bırakıyorlar kendilerini ölüme.

Si vis vitam para mortem. Ölüm, hayatın bütünleyici parçası. Dolu ve bütün bir hayat kendi ölümünü de barındırır.

Jeanne Calment'in, Arles'da, yüz yirmi üç yaşında ölümü. İnsanlığın duayeni. Diyeti sorulduğunda: “Mantıklı olmak lazım. Yüz on dört yaşında alkol ve tütünü bıraktım” demişti.

Plajda on dört ve on altı yaşında, iki, iyi örnek kız. Topluca, burun basık ve kalkık ama tazelik fışkırıyor. Sarışın, mavi ve pembe, yumuşak butlar, etli omuzlar, poğaça gibi güneşle yaldızlanmış bütün vücutları. Kalın ve çekici burunlarıyla domuzumsu ama görkemli şekilde şehvetli bu kızlar moda defilelerinin aranan

iskeletimsi kızlarının tam tersi. Rubens'ten Renoir'a geleneksel resmin olmasını istediği kadın bu. Gıda iştahıyla erotik arzusunun tek itkide füzyonu.

Aniden, açlık-susuzluk karşıtlığının harikulade bereketini anlayıveriyorum. Ten açlığı, başka tene, yamyamlık. Aksine susuzluk şefkate. Susuzluk maneviyatı. Sarhoşluk sadece susuzluktan geçer. Papazlar ne yaptıklarını biliyor, ayinde şarabımsıyı kendilerine ayırıp ekmeğimsiyi inananlar topluluğuna bırakıyorlar. Böylesine basit, aleni şeylerin keşfi deha gerektiriyor ama sonra sonsuza kadar parlıyorlar.

Civardaki fırtına dünün ağır sıcağını serinletiyor. Güneyden fırtına geliyor.

Olimpiyat oyunları. Atletizm yarışmalarını tutkuyla izliyorum. Özellikle de korkunç "Geleneksel kadınlığı" güzelce yenen kadın atletleri. Koşu yarışlarıyla ilgili bir önerim var. Saniye bölümleri söz konusu. Kondisyonlarının en küçük ayrıntısının bile sonuçları oluyor. Ancak bu ayrıntılardan biri de pistlerin yuvarlaklığı. Yuvarlak çizmek, dönemeçleri aşmak tartışmasız biçimde milisaniyelere mal oluyor. Muhakkak durum bir gün gözden geçirilecek ve sonrasında sadece düz pistlerde koşulacak. Taç biçimli sıralarıyla klasik oval pistlerin sonu gelecek.

Gel-git her gün bir saat rötarlı. Aslında yirmi üç saatlik bir devri var. Devri yirmi dört saatlik olsaydı bütün sene boyunca, gündüz ve gece aynı saatlerde gerçekleşecek kabarma ve alçalmalarda korkunç bir tekdüzelik olurdu.

Güneş. Yaz çıplaklığına uymak için uzatıyorum ona tenimi. Beden beyaz ve hassassa giysilerinin annesi gibi terk ettiği bir fetüse benziyor. Bronzlaşma bedene, biraz hayvanların kuştüyü, tüy veya pullarına benzer zayıf bir koruma sağlıyor.

“Mezar” projesi. Bahçeye tepesinde diken diken uçlu kısım bulunan yaklaşık iki metrelik bir direk yerleştirmek. Et ve balık parçaları koyup gündüzcü ve gececi yırtıcı kuşları çekmek ve yakalamak istiyorum. Puhu, atmaca, şahin, kerkenez.

P.H.’den korkunç haber. Yayılan kanserden ölüyormuş. Kemoterapi yüzünden saçlarını kaybettiğinden yün başlıklarımın birini yolluyorum ona (örgü değil, tığ işi, Cousteau’nunkilerle karışmasın!). Eklediğim el yazısı notla bildiriyorum: Kitaplarımı yazarken başımdaydı. Sadece *başı* değil, *başyapıtları* da örttü yani.

Muhteşem fırtına. Çay evinde C.B.’yle, çatıdan ayağımıza bir yağmur perdesi inerken tüten, patlayan bahçeyi seyrederek akşam yemeği yiyorum.

Yılın en sevdiğim, yazın en güzel ayı, hem asil hem çocuksu, zambaklarla taçlanan ıhlamur kokulu temmuzun sona ermesine üzüliyorum. Ağustos yavaş yavaş sonbaharın çürüklüğüne doğru yalpalayan yaz hareketsizliği demek.

C.H. beni görmeye geldi on bir yaşındaki güzel kızı Angela’yla. O kadar sağlıklı, ıslık ıslık, mutlu görünüyor ki, hayatta kendinden çıkmak için başka birine yeterince ihtiyaç duyacak mı acaba diye merak ediyorum. Küçük kızlar sıkça bu izlenimi bırakır bende. Aşırı uyum sağlama, bozulmaz, bencil bir mutluluk. Oğlan çocuklarında daha az rastlanıyor sanki.

Derinleştirilesi bir fikir: Çocukluktan beri konuşulan dilin yüz biçimine etkisi. Tipik İngiliz veya Portekizli yüzünü şekillendiren İngilizce ve Portekizce vb. Kültürün doğa üstündeki etkisinin,

aklın fiziğe karşı zaferinin en çarpıcı örneği olur. Böylece, şu ya da bu milletin tipik güzelliğinin konuşulan dilden kaynaklandığı söylenebilir...

Sıcaklık artmaya devam ediyor. Gökyüzü elektrik yükleniyor ve soluyor. Gök gürültüleri, homurdanmalar ama tek bir damla yok. Kuru fırtına. Deli bir fikir geliyor aklıma: Sıcağı yenmek için kışın olduğu gibi güzel bir şömine ateşi yakmak. Ateşin karşısına büzülüp, bu hasta gökyüzünden düşen vahşi sıcaklığın aksine, o tamamen eve ait, evcilleştirilmiş sıcaklığa sığınmak. Sert geçen kış boyunca devasa buzdolabına “soğuk odasına” sığınan kasabım geliyor aklıma. Dayanılabir bir ısıda (+5°) çalışabilmek için.

Yeni, ilginç bir kavram: *ışık kirliliği*. Geceleyin Choisel'in göğüne bakınca Doğuda belli belirsiz bir ışıltıyla parladığı görülüyor. Paris'in ışıkları. Doğal karanlığın yapay ışıklarla bozuluşu. Kirliliği maddesellikten çıkarmaya yönelik bir şey icat edilmişti zaten daha önce: *termik kirlilik*. Örneğin bir nehir, atom santralinin temiz ama sıcak su atıklarıyla ısınıyor. Işık kirliliğiyle, kirlenmeyi ruhanileştirme konusunda bir adım daha atmış oluyoruz. Yakında kötülük tamamen manevi bir şey olacak.

Alexandre (9 yaş): “Tanrıya inanıyor musun?” Ben: “Evet, elbette!” Alexandre: “Öyle mi, ben de. O zaman öldüğümüzde gökyüzünde buluşuruz yine.”

Choisel operasyon kliniği ziyareti. Hayal edilmesi gerçekten güç felaketlere uğramış kazazedeler var. On dört yaşındaki küçük Georges sınıf arkadaşları tarafından köprüünün üstünden Yvette nehrine itilmiş. On bir kırıkla çıkarmışlar. Bir delikanlının yüzü pansumanla maskelenmiş. Bir restoranda aççıymış ve işe bisikletle gidiyormuş her gün. O sabah çok şiddetli bir rüzgâr esiyormuş. Bir korudan geçerken büyük bir dal çarpmış ve yüzünü darmadağın etmiş.

İspanyol-Portekiz kırması çok güzel bir oğlan çocuğu bir dürbünü evirip çeviriyor. Cesareti kırılmış halde bırakıyor elinden. Uzun kirpikleri düzgün görmesine engel oluyor.

Kasabım: “Mösyö Tournier, sizi benim gibi gerçekten tanıyınca kitaplarınızı okumaya gerek kalmıyor, değil mi?”

Dış savaşlar ile iç savaşlar arasında belimizi büken acılar açısından temel bir zıtlık var. Hastalıklar için de geçerli. Mikrobik bir hastalık dıştan gelen bir saldırıyken (dış savaş), kanser organizmamın kendi kendine saldırması (iç savaş). O yüzden ilkinde ateş çıkıyor (organizmam saldırgana karşı harekete geçiyor) oysa kanser gelişirken ateş çıkmıyor. Aynı ayrımı ruh dünyasında da yapmaya çalışırsak: dışarıdan kaynaklanan acılar, benden kaynaklanan acılar (sıkıntı, depresyon, pişmanlıklar vb).

Bir “hat gezici” ekiple beraber metronun derinliklerine dalıyorum. Çekiç ve lamba donanımlarıyla hatları metre metre inceliyorlar. 9. Hattaki Republique istasyonundaydı randevumuz. İstasyon platformunda bir “koruyucu” bekliyordu bizi. Kondüktörleri hat üstünde adamlar olduğuna dair uyaracaktı. Bu ray kontrolünün trafik varken yapılması gerekiyor çünkü hattın ne kadar göçtüğünü tren geçerken ölçmek lazım. Yan açıklık (yetmiş santimetre) gayet iyi, çünkü ayakları üstüne yerleştirip moloz yükseltisinden kurtulmayı sağlıyor. Republique-Oberkampf-St Ambroise-Voltaire-Charonne-Boulets-Montreuil- Nation’u “geziyoruz.” Yani üç saatte altı tünel. Gelen trene dikkat etmek gerekiyor hep. Normalde tren geçerken korunmanızı sağlayan bir girinti var ama genellikle duvara yapışılıyor ve tren bedeninizi yalayarak geçiyor. İnsan vücudunun kalınlığını kaldırmayacak kadar dar yerlerde kırmızı bir çarpı işareti var duvarlarda. Oralarda durmamaya dikkat etmek ya da duvarın dibine yatmak lazım. Sağdaki elektrikli raya

da dokunmamak gerekiyor. Adamların üstünden nasıl cesaretle, tereddütsüz geçtiklerini görünce şaşkına dönüyorum. Yolcuların camdan attıkları ve yeri kaplayan nesnelerin çeşitliliği inanılmaz: şişeler, kola kutuları, boya spreyleri, giysiler, ayakkabılar, enjektörler, kol çantaları (hırsızların attığı) vb. Sonuçta epey etkileyici oldu ışık ve gölge oyunları, fışkıran kaynak sesleriyle. Adamlarla konuşurken bunları fark ettiklerini ve onlar için sıradan bu işyerini sevdiklerini fark ediyorum.

İki açıdan “kara” mizah dolu bir hikâye: Siyahi âmâ şarkıcı Ray Charles’a bir kadın hayranı şöyle diyor bir gün: “Kör olmak korkunç olmalı!” O da: “Elbette, ama daha kötüsü de olabilirdi, bir de siyahi olabilirdim üstüne!”

Harika bir zaman. Zambaklar açtı, ıhlamurlar koku saçıyor.

Alıntı:

Papaz evinde yerleşik, sanki hayat yolunun sınırlarında bir bekçi gibi. Bu acılar krallığına giren çıkamı karşılar gibi. Chateaubriand, Hıristiyanlığın Dehası.

George Sand uzmanı Georges Lubin’e, Gaston Leroux’nun papazeviyle ilgili sihirli cümlesinin –“(papazevi) çekiciliğinden, bahçe de ışıltısının bir şey kaybetmemiş”– Georges Sand kaynaklı olup olmadığını sormak için yazmışım. Doğruymuş. Fazla baskısı olmayan bir metinde, ikinci “Marcie’ye Mektup”un sonundaymış. G. Sand’ın yazdığı şöyle: “Papazevi temizliğinden bir şey kaybetmemiş, bahçe de ışıltısından.” O papazevi Lombardie’nin küçük bir şehrinde. Papazı da üç yetim yeğenini –Giulia, Luigina ve Arpolice’i– yanına almış.

Ağustos

Dışarıda birisinin “Michell!” dediği hissiyle uyandım gecenin bir yarısı. İnce bir ses, kadın ya da çocuk sesi. Tam kalkacağım, kendi kendime beni uyandırmak isteyen biri varsa zili çalar mutlaka diyorum. Ama hayaletlerin zil çaldığı görülmüş şey midir? Tekrar olması –isterdim epey– ilginç olurdu. Masallarda genellikle yukarıdan gelen çağrı yani ölüm kehanetidir. Bu arada bir süredir saat 3’e doğru kısa bir uyanmanın ardından tekrar uyuyor ve dikkat çekici bir canlılık ve tutarlılıkta rüyalar görüyorum. Kutluyorum kendimi çünkü son derece zayıf düşsel kapasiteme hayıflanmışımdır hep.

Evliliklerle ilgili tuhaf bir istatistik duydum. Genel kural olarak erkekler kendilerinden sosyal statü olarak daha aşağıda kadınlarla evleniyor, dolayısıyla kadınlar da sosyal statüsü daha yüksek erkeklerle. Yani bekârların çoğu erkeklerde en düşük sosyal statüye, kadınlarda da en yüksek sosyal statüye sahip. Partner yokluğundan.

Çok zengin bir kız, ilişkilerini sancıyan bir şüpheyle, erkeklerin parası için peşinde oldukları düşüncesiyle zehirleyecek. Stendhal’ın *Pembe ve Yeşil* romanının konusu. Gerçekteyse en zengin kadınların milyarder, dolayısıyla hesap kitap olasılığı en düşük erkeklerle evlendiklerini görüyoruz (Callas, Lady Di). Prens ile çoban kızı birleştiren peri masallarına pek yer yok yani.

Fransız Kültür Merkezi’nin yeni salonunun açılışında resital verecek olan çellist Paul Tortelier ile Demokratik Almanya Cumhuriyeti ne seyahat. Nüanstan çok şevk ve netlikle çalan canlı ve naif bir karakter. Alanında metal tellerle gerçekleşen devrimi anlatıyor. Pablo Casals bağırsak tellerden asla vazgeçmedi. Pütürlü kuru, metal telli yeni enstrümanların mükemmel kayganlığına tercih edilebilir şüphesiz.

Catherine'e "Mürver çiçeği meni kokuyor" diyorum. Burnunu yaklaştırıp: "Aa! Meni böyle mi kokuyor?" diyor. Minik bir bakire numarası yaparak dalga mı geçiyorsun benimle diye soruyorum. Sonra da gün boyu kafası meşgul, kaşları çatık mürver çiçeklerini koklarken yakalıyorum onu.

Almanların *Hochsommer* (yazın zirvesi) dediği şey. İlkbaharın yeşil gençliği çoktan geride kalmış. Otlarda, yapraklarda bir yorgunluk, bir çeşit sıcak sarhoşluğu var. Orada burada sarı lekeler. Sağa solu karıştırıyorum, elimde bahçe makasıyla uzun uzun. Teni ısırın elektrik yüklü bir sıcak. Gelmeyen fırtınayı bekliyor insan.

Seksin korkunç yanı doyuma ulaşmanın onu doyurmayıp aksine azdirmasından kaynaklanıyor. Öyle ki ne kadar çok düzüşürsen o kadar düzüşmek istiyorsun. Organizmaya gereken sıvı miktarını alınca sakinleşen susuzlukla, alkoliğin kendiliğinden, doyumun etkisiyle artan marazi susuzluğunu karşılaştırmak. Peki doyuma ulaştığında uzun bir süre için hafifleyen "normal" cinsel arzu var mıdır? Hayvanlarda belki. İnsanda, fazlaca beyin var içinde.

Yeraltı parkına inerken bir çeşit alarm sesi duyuyorum. Sesin kaynağına yöneldiğimde çalmak için ön camını kırdıkları güzel, beyaz bir Mercedes görüyorum. Kaputun üstünde cam parçaları var. Alarm sesi durmadan haykırıyor. Şikâyet eden yaralı bir hayvan gibi gerçekten.

Tiyatro oyunu fikri. Yaşlı, romatizmadan beli bükük ve iktidarsız Kazanova, Chateau de Dux-en-Boheme'de kütüphanecilik yapıyor. Baştan çıkarıp terk ettiği kadınların öcünü alan şato hizmetçilerinin şamar oğlanı olmuş. Bir yandan da meşhur *Anılar*'ını yazarak

âşık kariyerinin en parlak dönemlerini yaşıyor tekrar. Şimdiki zaman-geçmiş zaman kontrpuanı.

Beethoven'ın *Dördüncü Piyano Konçertosu*'nun ilk bölümü sancılı ısrarıyla geliyor sürekli aklıma ve her seferinde hayranlık uyandıran bir şaşkınlıkla. Bu müziğin güzelliğine alışamıyorum. Bir yandan da bir sonraki romanımın ses açısından dengi gibi. Dinlerken kendi kendime: "E tabii ama, işte bu, böyle yazmak lazım!" Sanki bütün roman oradaymış da, benim sadece tamamen hâkim olunan bir yabancı dilmişçesine müziği kelimelere çevirmem gerekiyormuş gibi.

Bligny Hastanesi'nde kardiyolojik testler. Çok tatlı davranıyorum. Kalbimin atış ritmiyle çizdiği ince, kaligrafik –titrek ama mükemmel düzenli– elektrokardiyogramımı veriyorlar anı olarak. Bir şeyim yok, iyiyim. Sadece içimde varlığını hissettiğim, kendini bir an bile unutturmayan ölüm var. (Sacha Guitry'nin, ölümünden kısa süre önce, sağlığıyla ilgili son derece rahatlatıcı bir rapor vermiş olan doktoruna söyledikleri aklıma geliyor: "Yani doktor, sonuçta sağlıklı ölüyorum.")

Yağmur yağıyor. Çatı penceresinden sarkmış oluktaki durgun suyu fark ediyorum. Elimle bir tomar yaldızlı çamur topluyorum içinden: çatıda sürüsüne bereket ıhlamurun dışı organları.

Düzenli olarak gelip mutfak penceresinin camına çarpan bir kuş var. Genellikle zarar görmeden gidiyor. Sıklıkla da baygın yere düşüyor ve birkaç dakika sonra tekrar uçuyor. Tek bir kez ceset topladım yerden. Bazen cama yapışmış bir tüy buluyorum. Genellikle yeşil, yeşil ispinoz olduğunun kanıtı. Işık ve yansıma işi olsa gerek. Evin tek bir penceresi neden oluyor bu kazaya.

Jean Giraudoux'nun *Acınılası Simon*'undan alıntı: "Her akşam yatağında, Cumhurbaşkanı olabileceğini tekrarla kendine. Yolu kolay, her yerde, her zaman birinci olman yeterli."

Evet, demokrasi bu işte. Maalesef bu normal ve sakin sürecin sonucunda ancak Albert Lebrun'ler, René Coty'ler çıkıyor. Bir De Gaulle'ün çıkması içinse 1940 ve 1958 ulusal felaketleri gerekiyor.

Tesadüf yanılısaması. Bu kavram en yüzeysel teste bile dayanmıyor aslında. Metroda otururken yanımdaki beyin adının Michel Tournier olduğunu öğreniyorum. Çok şaşıyorum tesadüfe. Yanlış yapıyorum çünkü şaşırmak için metroda yanımda milyonlarca Dupont ve Durand oturmuş olduğunu unutmam gerekir.

Gün o kadar güzel, bahçe o kadar ıslıklı ve ev öyle hoş ki bir natürmort'la hatırlanabilir kılma ihtiyacı hissediyorum. Masamın üstüne bir şamdan, bir bardak, bir sürahi, ve içinde bir domates, bir avokado ve kirazlar olan bir sepet koyup renkli ve siyah-beyaz resimlerini çekiyorum. Makineyi tripotun üstüne yerleştirdim tabii, resmin netliğini artırmak için. *Stilleben* yapan geçmiş zaman ressamı da aynı ihtiyaca boyun eğiyordu bence: sükûnet, lüks ve dinginliğinin bütün gücüyle orada soluk almaya devam edecek bir sahneyi sonsuzluğa kazımak.

Norveçli arkadaşım P.C., şarap hakkında: "Bizde, İskandinavya'da, hafta boyunca ayık kalıp Cumartesi akşamları deli gibi sarhoş olunur. Fransa'da Fransızların çoğunun hafif sarhoşluk halinde yaşadığını keşfettim mutlulukla." Benzerinin aşkta da yaşanabileceği cevabını verdim. Kimileri âşık olup vahim bir kriz geçiriyor. Kriz geçince bir dahaki sefere kadar akıllarına gelmiyor. Kimileriye sürekli hafif bir aşk sarhoşluğunda yaşıyorlar. Asla büyük krizler olmadan, yakmadan sıcak tutan küçük bir ateş her an.

İlk ayinlerine katılacak olanlara dini eğitimlerini veren papaz, öğrencilerinden birinin, haçı haç şeklinde bir tornavida sanıyor olduğunu fark etmiş.

S.K. ile öğle yemeği. “Yaşlıların” erotik hayatından söz ediyoruz. Yaşları nedeniyle diskalifiye olması gereken erkeklerin, ün, güç ve paranın erotikleştirme etkisiyle arzulanabilir hale geldikleri doğrulanıyor. Kadınların bir Picasso, Rubinstein ya da Karajan’ın kollarına nasıl atıldığına bakmak yeterli. Onassis’in nesini sevdiği sorulan Callas’ın verdiği cevabı hatırlatıyorum: “Kroisos kadar yakışıklı!”

Liselilerle sohbet. Biri soruyor: “Eşcinsel misiniz?” Cevap veriyorum: “Evet, romanlarımda en az iki eşcinsel olduğuna göre, *Meteorlar*’daki Alexandre ve *Altın Damla*’daki M. Achille, elbette. Ama aynı zamanda fetişistim (*Fetişist*’i yazdığım için), yaşlı nine, papaz, köpek vb, yani hikâyelerimdeki her canlıyı, her kişiyim. Romancı olmak budur. Yazmayı bitirdiğimde kendi kendime ne olduğumu ise pek bilmiyorum, pek de ilgilenmiyorum bununla. Hamlet, Neron, Alceste, Don Juan veya Faust olmuş ve soyunup makyajını sildiğinde hiç kimseye dönüşmüş oyuncuya benziyorum. *Kutsal Ruh* kitabımın verdiği başarısızlık dersi de bu olsa gerek. Kitabın öznesi –M.T.– çok tutarsız çıktı.”

Aynı özne –M.T.– Chateau Cerisy-la-Salle’de bir hafta süren (21-28 Ağustos) bir konferansın konusu oldu. Konu daha önce de gündeme gelmiş, fakat bu aşırı onur karşısında şaşırıp paniklemiş ve reddetmişim. Rembrandt’ın *Anatomi Dersi*’ndeki siyah şapkalı karanlık insanların çevrelediği parça parça incelenen, çıplak bir ceset olarak görüyordum kendimi ya da okçuların oklarıyla kalbura çevirdiği kütüğe bağlı Aziz Sebastianus’lardan biri gibi. Aslında –söylemişlerdi– bu tür toplantılarda ilgili kişinin “fiziksel” varlığı kesinlikle gerekli değildi. *Sirte Kıyısı*’nın yazarına seneye planlanmış Julien Gracq konferansına gidip gitmeyeceğini sordum: “Hayır” diye cevap verdi, “kendi sınavımı verememekten korkarım!”

Ama nasıl gitmez insan böyle bir randevuya? İnsanlar dünyanın dört bir yanından kendi imkânlarıyla gelirken gitmeye tenezzül etmemek olur mu?

Cerisy büyük meşelerle çevrili küçük bir göl kıyısında çok güzel görünen koyu renk şist üstü bir şato. Sert ama albenili bir yer. Esas sürpriz Fransa'nın her yanından ve Avustralya, Çin, Brezilya, Norveç, Yeni Zelanda ve kim bilir daha nereden gelmiş olan yetmiş kişilik küçük topluluktur. İyice baktım onlara, yakınlaştıracı aile havasını arayarak, çünkü işte oradaydı *ailem*. Gözlemlediğim gibi yazıyorum işte: bu aileyle mutlu ve gururluyum. Veda vakti gelince "hepinizi ruhani, ince, zarif, neşeli ve güzel buluyor ve sizi seviyorum!" dedim.

Paul Valéry, Gustave Cohen'in Sorbonne'da öğrencilerine ex cathedra *Deniz Mezarlığı*'nı anlatırken amfitiyatroya gizlice sızıvermiş:

Kendimi gölge gibi hissediyordum... yazmış. Tutsak edilmiş bir gölge gibi hissediyor ama yine de bazı anlar kendimi takip eden, not alan ve öğretmenlerinin şiirini kıta kıta okuyup yorumladığı gölgeye arada bir gülümseyen öğrencilerden birinin yerine koyuyordum...

Öğrenci olarak şaire –yalnız, teşhir edilmiş ve sırasının üstünde rahatsız– pek hayranlık beslemediğimi itiraf edeyim. Varlığım orada olmanın değişik şekilleri arasında tuhaf şekilde bölünmüştü.

Paul Valéry'nin tecrübesinde şu özellik vardı gerçekten: Gustave Cohen'in üstünde çalıştığı metin mısralı, Cohen'in yorumu ise elbette düzyazı formundaydı. Şiiri düzyazıya geçirmeliydi yani sonuçta, tartışılır ve belki de boş bir girişim. "Şu ya da bu şiirde ne demek istediğim anlaşılmaya çalışıldığında" diyor Valéry, "bir şey demeye değil yapmaya çalıştığımı ve söylediğimi yapma niyetimin istediği olduğunu söylüyorum..."

Şiir hakkında yapılan bu tespit müzik ya da resim konusunda daha da geçerli bence. Nota ve renklerle "yapmak" şiirden daha da az "söylemek"tir ve eseri yorumdan ayıran mesafe de daha büyüktür.

Sadece düzyazı yazmış biri olarak bu ses boşluğu bende olmadı. Hatta aksine metinlerim ve yol açtıkları yorumlar arasında aleni bir bağ vardı. Bir yanda bir küçük öykü diğerinde bir sone. Sade-

ce soneyi çevreleyecek yorumları görenler hep az çok zamansız durumda kalacak oysa ki öykü kendiliğinden yorumunu talep ediyor demek. Cerisy’de duyduğum düşünceler genel olarak edebiyata ve özellikle de öyküye her zaman vermiş olduğum anlam doğrultusundaydı. Şair, romancı, hikâyeci, anlatıcı okura eserin sadece yarısını verir ve ondan okur ya da dinlerken öteki yarısını kafasında yazmasını ister. Bence en önemli edebi eserler artlarından her nesilde yenilenen bir takibe yol açanlardır. İlk romanım *Cuma*’yla, oyunun başından itibaren Daniel Defoe’nun muhteşem eseri *Robinson Crusoe*’nun geniş sülalesine eklenmiş oldum. Fakat hikâyelerimde yer alan gulyabaniler, cüceler, vezirler ve kraliçeler de bana hikâyeci atalarımın ödünç verdikleri şeyler.

Oysa Cerisy konuşmalarını dinlediğim saatler içinde okumanın bütün sihrinin sebebi o ortak-yaratıya *in vivo* katılıyormuşum hissi-ne kapıldım mutlulukla. Metinlerimde buldukları niyetlerin tümü benim miydi gerçekten? Bir öykümle öbürü arasında gerçekten o kadar bağ, o kadar geçit var mıydı? Evet ve hayır. Çünkü o niyetler, o bağlar, o geçitler gerçekten de varlar fakat sadece yorumlama erdemiyle, yazarın bilinçli isteğiyle değil.

Bir akşam, eserin “okuma”yla zenginleşmesi olgusuyla ilgili çarpıcı ve çok komik bir görsel illüstrasyon gördük. Marcel Bluwal’ın *Altın Damla* kitabımdan uyarladığı filmin gösterimi. Romanın bölümlerinden biri genç Bedevimin bütün Paris’i arkasında devesiyle katetmesiyle ilgili. Benzersiz, çok komik ve şahane şoku yaratan ise Bedevimle devesinin Louvre meydanındaki cam piramidin önünden geçişi oldu. Bu şaşırtıcı görüntü romanımda yoktu ama onu taçlandırıyor, hatta tamamını barındırıyordu.

Alıntı:

Hieronimus düşüncelerini terinde boğmak için Ölü Deniz bozkırları boyunca kum taşıyordu. O bozkırları ben de zihnimin ağırlığı altında aştım (Chateaubriand, Vie de Rance).

Cellat, İskoç kraliçesinin [Mary Stuart] kafasını keserken saçını beynine gömdü bir balta darbesiyle, havailiğini korkunç şekilde eleştirircesine (age).

XIV. Louis Paris halkından (çocukluğunda tanık olduğu İsyan) ve taşralı aristokratların bağımsızlığından endişe ediyordu. Dolayısıyla Versailles'a yerleşti ve aristokratları daha iyi şekilde etkisizleştirebilmek için oraya çağırdı. Versailles iki korkunun sonucudur yani, biri merkezkaç, biri merkezci.

Dini inancın bende rastladığı en büyük engel inanmaya hazır olmamdır. İnanç ancak şüpheci, akılcı, ihtiyatlı, gerçek ile yanlışın arasındaki fark konusunda takıntılı bir manevi ortamda doğar ve büyür. Oysa ben her şeye, herhangi bir şeye inanıyorum: Peri masalları, mitoloji, şairlerin, ressamların buluşları. Tarihsel doğruluğun bir anlamı yok benim gözümde. Dolayısıyla bu uçuşan şeylerle karışan dini inanç ne kök salabilir ne de olmazsa olmazı olan üstünlüğü sağlayabilir.

André Breton 1924 senesine, “uç uğursuz adamı, salak, hain ve polisi, doğuran”, yani Loti, Barrès ve France'ı, “güzel beyaz bir çentik” attı. Beyaz çentiğini haklı çıkarmak için Michel Tournier'nin doğumunu da ekleyebilirdi. Ama Alphonse Allais'nin de şaşırtmasına neden olduğu üzere, büyük adamların ölümü fark edilir, doğumu değil.

Ateşlenme üstüne notlar.

Beden kaynamakta ve ruh bu cadı kazanına eğilip olayı incelemekte büyük bir ilgiyle. Müzik, okuma, ziyaretler vb. uygunsuz dikkat dağıtıcılar olarak bir kenara itiliyor. Başka işim var. Ne peki? İşte gizem orada. Bedenin ateşi zihni yutuyor, sıkılmasına, hayal kurmasına, kaçmasına engel oluyor. Nekâhat fantezileri. Beden ateşle coşuyor, zihin hastalıkla güçsüz düşmüş, birbirlerine yaklaşıyor ve sabitlenip hayranlıkla duruyorlar karşı karşıya. Belki de hayvanların hayatı böyledir. Hayvanlar sıkıntı belirtisi, boş saatleri uydurulmuş etkinliklerle doldurma ihtiyacı göstermez hiç. İnsanın doğası gereği ayrıdır ruhla beden. Hastalıkla yakınlaşırlar.

Akşam yemeğim portakal suyu. Kısaca televizyona göz atıyor ve odama çekiliyorum güvecimle baş başa geçireceğim beni bekleyen on iki saatin mutluluğuyla. Neredeyse hiçbir şey yemiyorum. Büyük miktarlarda limonlu çay tüketiyorum. Fakat bu diyetle geçirdiğim beş güne rağmen bir gram bile vermedim. Kabul etmek lazım ki tüm bu sıvı tüketimi birikiyor ve şişiriyor beni.

Sonra ateş düşüp mahcup bir iştah belirince tekrar büyük bir hızla kilo kaybediyorum. Üç günde beş kilo. Anlaşılan biriken ve ateşin tuttuğu bütün sıvılar çıkıveriyor. Boşalan bir küvetim. Nereye kadar devam edecek acaba? Kilom düşünülünce, üç hafta uygulasam bu rejimi tamamen yok olurdum.

Hastalığın işlevi. Sağlıklı olmak için arada bir hasta olmak gerekiyor. Organizmayı alarmda tutuyor bu durum. Babam: “At gibiyim. Ölmek için yatacağım” derdi. Hiç hasta görmedik onu. Onu şaşkına çeviren birden çok hastalığın etkisiyle birkaç gün içinde çöktü.

Aşırı sıcakta siesta. Sinekler tarafından rahatsız edilmemek için iki yöntem var: Karanlık (sivrisineklerin aksine karanlıkta uçmuyorlar) ve hava akımı (vantilatör).

Yoğun güneş. Başında kocaman hasır bir şapka olan küçük bir kız çöküp büzülüyor, geniş kenarlarının gölgesine bütünüyle girmek için.

Tanrım hayatımı aydınlatıp altüst edecek büyük bir aşk getir başıma!

Yaz ortası ve yürek sakinliği içinde bu duayı ederken titremiyor değilim. Çünkü tecrübeyle sabit, dualarım ateşli olmamakla beraber uzun vadede hep gerçekleşirler.

Eylül

Yapay kalp. Dikkate değer olan kısım doğal kalbi hiçbir şekilde taklit etmeye çalışmıyor oluşu. Biyo-uyumlu karbon seramikten yapılıyor, yani etrafındaki canlı dokularda hiçbir reaksiyona neden olmuyor. Gözenekli ve sömürgeleşmeye uygun: Organizmaya yerleşince unutturuyor kendini ve giriyor dekora, okyanus dibinde mercanların istila ettiği bir kalıntı gibi. Nasıl uçaklar kuşlar gibi kanat çırpıyorsa bu kalp de doğal bir kalp gibi atmayacak. Atardamarlara sürekli bir dalga sağlayan rotasyonlu bir pompa. Çark –doğada olmayan– aralıklı doğal sürecin yerine geçiyor.

Henry de Montherlant: *Kendimi gözlemlediğimde, endişeleniyorum. Kendimi karşılaştırdığımda, rahatlıyorum.*

Berlin. Odamın penceresinden sokağa park etmiş, içinde kutup ayılarının korkunç korkunç sallandığı bir dizi kafes-vagon görünüyor tuhaf biçimde. Yanılmıyorsam, engelli çocuk bakımevlerinde (*Meteorlar* için ziyaret ettiğim) bazı otistikler böyle sonu gelmez şekilde sallanıyordu. Berlin’de olduğumuzdan Ufa’da çalışan sinemacı arkadaşımız René Crétin geliyor aklıma. Kuzey Kutbu’nda bazı sahneler çekmesi gerektiğinde aysberglerde kutup ayısı aramıştı. Umutsuzluk nedeniyle reji Berlin Tiergarten’inden kiraladığı kutup ayılarını uçakla çekim bölgesine nakletmişti. Felaket ise kutup soğuşuna hiç alışık olmayan hayvanların hastalanması oldu. Hayatlarından endişe edildi. Veteriner ve bir dolu örtü getirtmeleri gerekti. Ayılar sıkı sıkı sarılıyor ve sadece çekim esnasında dışarı çıkarılıyordu.

Mullrose ziyareti. Okçuluk yeri. Oku atmadan önce, gerginliğin en uç noktasında, okçunun yüzü oka benzemeye başlıyor. El çenenin altına yerleşik. Yay teli burnun ucuna değiyor ve çeneden destek alıyor. Bazıları çenelerini plasterle koruyor.

Yüz ve iki yüz metre şampiyonu Renate Stecher'le tanışma. Otuz altı yaşında iki kızı var, oğlu da yolda. Henüz hiçbir kadının yüz metreyi on saniyenin altında koşmadığını söylüyor. Peki ya iki yüz metre? İkinci yüz metrenin ilk yüzün verdiği hızla daha hızlı koşulduğu ve toplamda daha iyi bir dereceye ulaşıldığı fikrini atıyorum ortaya. Düzeltiyor beni. Yüz elli metreden itibaren yorgunluk baş gösteriyor ve hız düşüyormuş. Ayrıca, iki yüz metrede dönemeç olduğundan başlangıç noktasına göre bir sıralanma oluyor diyor. Pistin iç kısmındaki atletin rakiplerini görme ve takip etme avantajı var yani.

Koşucuların yaşı. Sprinterler maratonculardan daha genç oluyor normalde ama yaşla beraber sprinterler maratoncu olmuyor.

Mitterrand Choisel'de. Yeni ziyaret ettiğim DAC hakkında sorular soruyor bana. Sokaklarda, evlerde dolaşan Witz'i anlatıyorum. Erich Honecker nihayet Doğu Almanların hakkında ne düşündüğünü merak eder. Kılık değiştirerek bir bara gider. Yalnız oturan birinin yanına gidip bir kadeh içer onunla. Sonunda sorar adama: "Söylesene Yoldaş, Honecker hakkında ne düşünüyorsun?" Adam etrafına bakar korkuyla. "Erich J-Honecker hakkında ne düşündüğümü mü bilmek istiyorsun? – Evet. – Öyleyse benimle gel." Beraber çıkarlar. Yabancıyla S-Bahn'dan Wannsee'ye giderler. Orada bir kayak kiraladılar adam ve gölün ortasına kadar kürek çekip Honecker'in kulağına doğru eğilir ve şöyle der: "Honecker hakkında ne düşündüğümü mü bilmek istiyorsun? – Evet. – Hiç de fena bulmuyorum onu!"

E Mitterrand bu fıkraya daha önce hiç görmediğim kadar güldü. Yanımızda olan Éric Orsenna aradı akşam: "Biliyor musunuz, Cumhurbaşkanı, Honecker fıkranızı çok sevdi ve her yerde anlatıyor. Son kamuoyu yoklamaları aleyhinde olduğu için de ekliyor: 'Kamuoyu yoklamalarının hiçbir anlamı olmadığına kanıtı!'"

Perili ev (masal projesi). Evvel zaman içinde zengin bir tüccar İsfahan'a yerleşmeye karar verir. Pek çok satılık ev dolaşır şehirde. Biri konumu, boyutları ve içiyle ötekileri geride bırakır. Tüccar fiyatının öteki bütün evlerden daha ucuz olduğunu öğrenince şaşırıp kalır. Emlakçı bunun üstüne evin perili olduğunu ve önceki üç ev sahibinin gittiğini söyler.

Emin olmak istediği için eski ev sahiplerini görmeye ve hikâyelerini dinlemeye gider adamımız. 1. İlk ev sahibinin yaşadıkları ve lanetin başlangıcı. 2. İkinci ev sahibinin anlattıkları. 3. Üçüncü ev sahibinin anlattıkları.

Fakat tüccar evi almaya karar verir ve yerleşir. Gizemi aydınlatmayı başararak lanete son verir. Dört ev sahibinin geçmiş ve şimdiki hayatları birbirine girift biçimde karışır ve psikanalitik bir tedavi gibi sonlanır hikâye. Sonuçta perili eve hasta bilinçaltı gibi ve ev sahiplerinin nesnelliği göz önüne alınarak muamele etmek gerekir. Nevroz tedavisi için ilk üçü çare olarak taşınmayı seçmiştir. Dördüncü ise siyah odanın anahtarını bulmuştur.

Konferans nedeniyle kısa Atina yolculuğu. Genç bir gazeteci kadın televizyon stüdyosunda konuk ediyor beni. Ne diyeceğini bilemiyor hiç. Stüdyo Yunan tanrılarının fotoğraflarıyla kaplı olduğundan kendimi en çok hangisiyle özdeşleştirdiğimi soruyor en sonunda. Hazırlıksız yakalandığımdan öylesine cevap veriyorum: "Biliyor musunuz, bana en çok Brüksel'deki Manneken Piss' ilham verir!" Stüdyoda panik. Hummalı şekilde sözlük aranıyor. Nihayet İşeyen küçük adamın bir fotoğrafını yayınlamayı başarıyorlar. Sayemde Atinalılar en eski Brükselliği tanıyorlar artık.

Auffargis'te kardeşim Jean-Loup'da akşam yemeği. Dönüşte Rambouillet Ormanı'nı geçerken bir hayvan uğultusu eşlik ediyor. Karşıdan karşıya geçmekte olan binlerce kurbaga lastiklerimin altında

eziliyor. Parlak gözlü küçük tavşanlar farlara atlıyor. Koca bir kirpi bayırın yukarısında yok oluyor. Bir baykuş pamuk kanatlarını çırpıyor ön camımın önünde.

Histerik adam. Dernek ilke olarak çelişkili. Aslında *histerik* Yunanca *hustera*'dan geliyor ve rahim demek, yani sadece kadınlar için kullanılabilir. Doktor Charcot, Salpêtriere'de zihinsel ve fizyolojik sıkıntılarını olağanüstü etkileyici krizlerle dışa vuran kadınları teşhir ederek nam salmıştı. Kalabalık ve sosyetik bir grup bir şey için muhakkak hazır bulunuyordu. "Histeri krizi" yuvarlak sırt üstü, sadece baş ve topuklar üstünde duran vücut, tiz çığlıkların eşlik ettiği kasılmalar gibi klasik numaralardan oluşan bir teatralleştirilmeye sahne oluyordu.

Bu patolojinin çok revaçta olduğu dönemin ardından bir asırdır epey gerilediği ortada. O zamanki toplumun etkisi var mutlaka. Hatta insan histeri sorununun bir cinsiyetten ötekine aktarılmış olabileceğini düşünüyor. Histerik adamlar çağında mı yaşıyoruz?

Etimolojik kökene saygı çerçevesinde histerinin şöyle bir tanımı yapılabilir: cinsellik başa vuruyor. Histerik aklıyla değil cinsel organıyla düşünüp hareket ediyor. Böylece gururlu "erkekliliğiyle" adamların, kadınlarınkıyla karşılaştırılmaz şekilde eski ve özellikle de tehlikeli bir histerinin kurbanı olduğu anlaşılıyor. Erkek kibriyle sarhoş siyasi liderlerin başlattığı savaşları düşünelim.

Kişisel ölçekte daha da belirgin. Aristokrasiyi asırlar boyu kırıp geçiren sayısız düellonun nedeni "onur meselesi"dir. Corneille'in *Le Cid*'inin okullarda en çok okunup yorumlanan klasik oyun olması üzüntü vericidir. Tahayyül edilebilecek en gerzekçe suç savunması. "Gel, ödevini yerine getir ve yozlaşmış oğul babasının onuruyla bir an yaşasın." Yani bir hiç için birbirimizi öldürelim, sözün ve hareketin güzelliği için sadece. Fakat sadece erkeklerin düello yaptığı da açık. Kadınların "onur meselesi" yok demek.

Artık düello yapmadığımız ortada. Katil maçoşluk daha iyisini bulduğu için şüphesiz. Bu durum otomobillerde serpildi. Fransa'nın güzel yollarında birkaç saat araba sürmeniz yeterli. Saldırgan deliliği endişe ve kızgınlık terleri döktüren bir topluma dalıveriyorsunuz. Normal zamanda sağduyulu ve dengeli birçok adam elleri arasında

direksiyon, ayakları altında gaz olunca h d k salaklara dönüşüyor. Sonucu biliyoruz: Fransa'da her sene sekiz binin üstünde  l ,    yüz bin yaralı. Katliamın sorumluları arasında kadınların oranı çok düşük yalnız. Tipik direksiyon katili erkek ve genç. Aklıyla değil cinsel organıyla kullanıyor arabayı çünkü. Emin olmak için araba hızının düşürülmesi söz konusu olduğunda ifade ettiği öfkeye bakmak yeterli. Kanıtlar aksini söylerken bir tür hırçınlıkla hızın kazalarla bir ilgisi olmadığını iddia ediyor. Açıkça görülüyor ki aklını yitirmiş. Konuşan o değil, "erkekliği" Etimolojik açıdan histeri halinde.

Yalnız bunu yazmak dürüstlük ve cesaret istiyor. Araba olgusunun en iğrenç yanı insanın kendisinin de bu üzüntü verici bulacılıktan kaçamıyor oluşu. O cinai itkileri, en azından başlangıç seviyesinde hissetmeden direksiyona geçmek mümkün değil. Konu hâkim olmak tabii. şüphesiz, şüphesiz ama bu itkilerin en sakın halinin, en barışlıl varlığı, beni bile teğet geçtiğini fark ederek kendimi kirlenmiş ve aşağılanmış hissetmek bile fazla geliyor...

29 Eylül. Baca temizleyicisi ş minelerimi temizlemeye geldi. Ama her şeyden önce iyi bayramlar diledi. Evet, bugün Aziz Mikail yortusu! Almanya'da baca temizleyicileri sihirli kabul edilen uzun bir şapka takıyor. Sokakta  ocuklar koşturuyorlar dokunabilmek için. şans getirsin diye!

Claude Bernard: "Bitkilerin hassasiyeti üstüne yaptığım araştırmalarda anesteziklerle büyüme ve çiçeklenmenin durdurulabildiğini gördüm. Bir bitki alıp, örneğin suda büyüme ve çiçeklenmeye devam etme özelliğine sahip bir d ğ n  eği, suyuna birkaç damla eter ya da kloroform kattığımızda her şeyin durduğunu ve çiçeğin sabit kaldığını görüyoruz. Fakat ilginç olan olgu duran çiçeğin solmaması: ta  kısmı ışıl ışıl, goncası taptaze durmaya devam ediyor. Uyuyan  i eği gerçekleştirmiş oluyoruz. İnsan çiçeklerini de aynı şekilde durdurabilirsek!  ekicilikleri de hisleri de daha az geçici hale gelirdi şüphesiz." En katı bilimin yolu peri masalına çıktığında.

Hızlı ve temiz bir ölüm ummama neden olan küçük kalp sancıları.

“Hassas” diye adlandırılan bir banliyö lisesine ziyaret. Öğrenciler her ırkı temsil eder görünüyor. İlke olarak tartışmaya açıldığını duyduğum karma eğitim konusundan söz ediyorum müdüre. Öğrenciler arasındaki taciz olayları artıyormuş. Odasına iki oğlanla bir kızı çağırmış daha yeni. Gözyaşları içindeki kız iki oğlanın kendisine eziyet ettiklerini anlatmış. Oğlanlar bıyıklı olmakla suçlamış kızı. Kızın çok esmer olduğu ve üst dudağının yukarısında bir gölge olduğu doğru ama çok güzel bir kız. Oğlanlar gülüyor ve kızın espri anlayışının olmadığını söylüyorlar.

Bir göz doktorunun “hayvanlarda makula yok” dediğini duydum. Yani genel bir görüşleri var yalnızca. Makula veya sarı leke. Gözün dibinde, gözbebeğinin ve göz merceğinin ortasından geçen eksenin arka ucunda retinanın sarı renkli çöküntüsü. Retinanın ışık etkisine karşı en hassas bölümü.

Makula eksikliği kuşların olağanüstü görüş keskinliği düşünülünce şaşırtıcı bir hal alıyor. Tam aksini söylemek gerekir belki de: kuşların bütün retinası bir makuladan ibaret. Genel görüşleri yok mu?

Ölümüm. Benim için hava hoş. Sorun tüm dünyanın benimle temel bir ilişki içinde olması. Tüm insanlık benim temsilim. Erkekler, kadınlar, çocuklar, hayvanlar, bitkiler, manzaralar, hepsi aklımda. Keserlerse bağı her şey yok olur.

“Hayır” diyorsun bana, “sen yok olduktan sonra dünya çoklu ve kaotik yaşamını sürdürmeye devam edecek, sen doğmadan önce yaptığı gibi.”

İnanmıyorum kesinlikle. Doğumumdan önce dünyanın geçmişi vardı, ölümümden sonra geleceği olacak. Fakat o geçmişle gelecek ve şimdiki dünya benim kafamın içinde aynı zamanda, başka yerde değil. Bu baş düşerse her şey hiç olur. Yok olmakla ilgili bir sıkıntım

yok ama tüm dünya ve insanlık da aynı anda yokluğa gömüleceği için üzülüyorum.

Ağladığımı görüyorum rüyamda. Sadece. Gözyaşları. İçimde ve çevremde bu genel acıyı teyit edecek kadar üzüntü mevcut. Güzel havanın ısrarı uzun sürünce kasvetli oluyor. Kucak dolusu gül şaşaalı bir koku yayıyor eve. Tuhaf ve tesellisiz mutluluk. Bir dakika daha Madam le Bourreau (Cellat) diyorum yaşlılığa!

Yaşlılık. Ebeveynlerimin arkadaşı o yaşlı “yürüyücü” geliyor aklıma sık sık. Çok parası vardı ve hayatını iki tutku kaplıyordu, atlar ve kadınlar. Her iki grup için de yaşlıydı ama modası geçmiş at yarışı sever kıyafetleriyle, kendisine şefkat uyandıran ve biraz bunak amca muamelesi yapan bir grup genç kadınla yarışlara gitmeyi sürdürüyordu.

Mektupların en tuhafını aldım. Hem doğum hem ölüm bildiren: Béatrice, 15 Eylül 23:50. Ekteki mektupta annesi şöyle yazmış: “Birkaç gün ölü taşımışım onu. İlk mezarı ben oldum...” Bu anne-mezar konusunun ucu bucağı yok. Bir fetüsün ölümünün nasıl fark edilebileceğini ve annenin onu ne kadar süreyle taşımaya devam edebileceğini bir uzmana sormak lazım.

Peder Étienne Sacre’ın ziyareti. Lübnanlı Maruni bir papaz. Çağdaş Arap edebiyatının var olamayacağını, zira edebi Arapçanın kimsenin hiçbir zaman canlandıramayacağı ölü bir dil olduğunu söylüyor.

Saint-John Perse Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri iken Başbakan Raymond Poincaré ona şöyle demiş: “Doğru mu duyduklarım, Léger, kayıp anlarınızda ilham perisiyle mi şakalaşıyorsunuz?”

İki İtalyan çevirmenim Oreste Del Buono ve Maria Luisa Spaziani'yle radyo programı. İtalyan bir eleştirmenin, Del Buono'nun *Kızıl-ğaçlar Kralı* çevirisinin orijinalinden daha iyi olduğunu yazdığını aktarıyorum. Çıkışta Maria Luisa Spaziani *Meteorlar* çevirisinden söz etmemiş olmamı eleştiriyor buruk buruk. İlk fırsatta telafi edeceğime söz veriyorum. Ertesi gün çıkıyor fırsat röportaj biçiminde ve gazeteciye “Maria Luisa'nın *Meteorlar* çevirisi o kadar iyi ki Gallimard Fransızcaya çevirtiyor aslının yerine koymak için” diyorum.

Maria Luisa *Madam Bovary*'yi çevirirken Flaubert'in açıklamasız yaptığı küçük bir tespite şaşırmış. Bovary'ler Andervilliers Mar-ki'sine yemeğe davetlidirler. Emma keşif halindedir ve “pek çok hanımın eldivenlerini kadehlere koymadığını fark eder.”

Ne anlama geliyordu bu? Hiçbir fikrim yoktu. Annemden – doksan yaşında– geldi açıklama. Saint-Claude rahibeleri tarafından, şüphesiz Emma'nın kilere yakın ilkelerle eğitildiği doğrudu aslında. Saygın bir hanımın yemek boyunca hiçbir şey içmemesi gerektiği öğretilmişti onlara. Hizmetlilerin bir şey doldurmaması için eldivenleriyle kapatıyorlardı kadehlerini. Emma, aristokrasiye mensup hanımların bu imtina kuralına boyun eğmediklerini fark ediyordu şaşkınlıkla.

Loyolalı Ignatius *Anayasalar*'ında Tarikat üyelerinin *perinde ac cadaver*, ceset gibi itaat etmelerini talep ediyor. Bu uğursuz ifade daha baştan mantığa aykırı. Bir cesedin –hemen canlanma durumları dışında– koşulsuz şartsız itaati görülmüş şey değildir. Mecburen Ignatius'un maruz kalınan saldırı ne olursa olsun karşılık vermeme-yi gerektiren, tamamen edilgen bir itaat öngördüğünü varsaymak lazım. Epey sert nekrofil kokuları yayılıyor burna doğru.

Ekim

Freddy Thall'un, Zürih'teki Dolder Oteli'nde yaptığı piyano doĝa lamalarının olduğu plağı buldum bir dolapta. Zürih G l 'ne hâkim, lüks ve görkemli eski bir palastır Dolder. Hiç kalmadım ama meraktan gitmişliğim var.  ay salonundaki piyanist her gün 16:00'dan 18:00'e ve 21:00'den 23:00'e –*Bana aşktan söz edin, Nono-Nanette, Tea for Two* vb.– eski nostaljik popüler parçaları birbirine bağlayarak doĝa lama yapar mecburen. Freddy Thall kabın üstünde işlevine uygun biçimde, i inin gözyaşı dolu olduğunu tahmin ettiğimiz torbaların üstündeki bakışları yorgun, yağlı, kat kat yaşlı bir  apkın.

Gaston Deferre ve Edmonde Charles-Roux'nun daveti üstüne Marsilya'ya yıldıırım seyahati. Forslu arabalarımız yakın zamanda Gaston Deferre'in katkılarıyla restorasyonu yapılan eski hayır kurumunun önünde duruyor. Mahalle “hassas” denilen türden. Bir grup ergen küçük kortejimizi izliyor. Aniden biri, aralarından ayrılıp yanımıza yaklaşıyor, karşımda duruyor, burnuma bir silah dayıyor ve ateş ediyor. Silah dolu değil. Sonra gülerek geri dönüyor ve arkadaşlarına katılıyor yine. Yanımda duran *Provençal* muhabirine: “Beni  ld rseydi ne güzel bir üçüncü sayfa haberiniz olurdu!” diyorum.  ld r lmenin özenilecek, prestijli, trafik kazasından (Nimier, Camus, Barthes) kesinlikle daha az salakça, intihardan (Hemingway, Montherlant, Gary, Deleuze) daha az tartışmaya açık ve hastalıktan (Malraux, Sartre, Yourcenar) daha az kirli bir ölüm olduğunu ekliyorum.

Julien Green'le öğle yemeği. Kara mizahtan söz ediyoruz. Bir Amerikan gazetesindeki üçüncü sayfa haberini anlatıyor: Central Park'ta tecavüz edilip öldürülen bir genç kızın cesedi bulunmuş.  anta-

sında günlüğü varmış. Önceki gün hiçbir şeyin olmadığı tatsız bir hayatı olduğundan şikâyet ediyormuş.

Jorge Semprun, televizyonda bir yarışma programında katılanlardan birinin uzun uzun şu sorunun cevabını düşündüğünü görmüş: “Düşünüyorum öyleyse varım diyen Fransız filozof kimdir?”

Bir anda yüzü aydınlanmış. Cevabı bulmuş! “La Palice!” diye bağırmış.

Bir kez daha Baudelaire’in şu mısralarının kara güzelliğine kapılıyor:

*Kalk borusu kışla avlularında şarkısını söylüyordu
Ve sabah rüzgârı fenerlere üflüyordu
Kötücül rüyalar sürüsünün yastıkları üstünde
Esmer ergenleri kıvrandırdığı saatte.*

Saint-François d’Aleçon Koleji’nin kocaman ve buz gibi yurdunda öğrenci olarak buluveriyorum kendimi yeniden. Süvari kışlası yakınımızdaydı. Kalk borusunun şikâyetçi sesini duyduğumuzda otuz dakika sonra sıranın bize geleceğini biliyorduk.

Fırtına. Rüzgâr ölü yaprakları dağıtmıyor, derli toplu öbekler halinde topluyor. Şiddetli fakat özenli bir rüzgâr. Doğadaki düzensizlik hep insan işi.

Göçebe mi, yerleşik mi? İnsanlığın temel ayrımı. Göçebe çoban Habil’in yerleşik çiftçi Kabil’le bitmek bilmez kavgası. Ya da ağaçla, oyma kayığın. Seçim yapmak lazım çünkü kayığı yaparken ağaç gidiyor.

Her sene Ekim başında olduğu üzere medya Edebiyat Nobeli'yle ilgili tahmin yürütüyor ve her sene olduğu gibi adım geçiyor. “Nobellileştirilebilecek” biri olduğum doğru ama Nobel'in asla nobellileştirilebilecek birine gitmediği de bir gerçek. En tipik örneği Graham Green. O kadar uzun süre “nobellileştirilebilecek” durumdaydı ki bazı sözlükler –eskiliğe dayanır gibi– hiç almadığı Nobel'i atfediyorlar. Stockholm Akademisi ödülü en karanlık olana vererek şaşırtma ve tahminleri boşa çıkarma yolunu benimseyeli çok oluyor. Bu meşhur ödülü almak da korkunç olmalı. Maske taşıyor insan o zaman. Bu söylediğimi ben değil Nobel ödülü söylüyor. Eğlenmemi ve etrafı da eğlendirmemi sağlayan elimdeki hafif kalem, ağır bir topuza dönüşür, hantal ve ölümcül çevrelemeler* yapardım elimde olmadan. Sartre'ın öfkesini hatırlıyorum: bir söyleşi sırasında France Musique programlarını sertçe eleştirmişti. Ardından da sorumlu kişi kapıya konmuştu. Düşük olasılığa rağmen Nobel alsaydım papazevini içinde adı geçen Tournier'nin balmumu mankeninin hüküm süreceği bir müzeye çevirir taşınırdım. Takma adla yaşayıp yazar ve yeni bir kariyere başlardım. Benim için toptan bir başkalaşımın başlangıcı olurdu. Romain Gary'den Émile Ajar'a geçişin ne harika başlayıp ne trajik şekilde bittiğinin hep aklımda olduğu doğrudur.. Nobel ödülünün muhteşem enerjisi Gary'nin başarısızlığa uğradığı yerde başarmamı sağlardı belki de.

Louvre ziyareti. Kozmopolit topluluk içinde dikkatimi sergilenen sanat şaheserlerine vermemi engelleyen çok güzel yüzler olduğunu fark ediyorum. Sonra şöyle düşünüyorum: bu “güzel yüzlerin burada başka her yerden daha fazla sayıda ve daha belirgin olduğunu gayet aşikâr. Onları ortaya çıkaran ve “aydınlatan” sanat şaheserleri olmasın? Tabloların neden olduğu yorumlar eğlendirici benim için. Pek çok turist *Mona Lisa*'nın boyutları nedeniyle hayal kırıklığına uğradığını itiraf ediyor. Bu kadar ünlü bir tablo nasıl bu kadar küçük olabilir? “*Ach, ich hatte es mir grösser vorgestellt!*” diye bağırıyor bir Alman kadın. Clouet ve Tiziano'nun *I. François* larını

* Eskrim terimi: rakibin silahını veya hareketini ekarte etme amacıyla silahın ucuna çember hareketi yaptırılarak aynı noktaya dönme hareketi. (ç. n.)

yan yana koyma muzipliği yapılmış. Biri açıklıyor: “Tiziano’nunki daha çok benzemiş bence!”

Seyahatler giderek daha zor geliyor. Fiziksel ve ruhsal olarak iyi geldikleri kesin ama ya bedeli! Etkili tedavi dedikleri bu. Giderken dönüşümle duyacağım mutluluğa yapışıyorum. Talleyrand’ın XVIII. Louis’ye söylediği lafı tekrar ediyorum kendime. Napoléon Fransa’ya henüz girmiştir ve karşı konulamaz şekilde Paris’e ilerlemektedir. Talleyrand krala şöyle der: “Majesteleri, dönmek istiyorsanız gitmelisiniz!”

Issy-les-Moulins kütüphanesi ziyareti. Ufak tefek bir adam gelip bölgenin Belediye Başkanı olarak tanıtıyor kendini. *Meteorlar*’da şehrin ev atıklarını yakan fabrikasına ayırdığım güzel sayfalar için teşekkür ediyor. Sert eleştiriler almasına neden olmakla beraber bölgenin finansman için gerçekten ihtiyacı var fabrikaya. Hayranlığımın sürdüğünü ve Centre Pompidou’nun aynı mimara emanet edilmemiş olmasına üzüldüğümü söylüyorum.

Dev tavşancılotu bahçeme gizemli bir hava katıyor. Bu devasa bitki –rahat üç metre var yüksekliği, çapı büyük şemsiye biçimli çiçekleriyle– sadece dört yılda bir ve her seferinde bahçenin değişik yerlerinde ortaya çıkıyor. Tohumlarını toplama ve ekme teşebbüslerimin hepsi başarısızlıkla sonuçlandı. Bu sene kilise duvarında yükseliyor görkemli bir şekilde.

Sızlanma (*grief*): birine karşı var olduğunu düşündüğümüz şikâyet gerekçesi. Tehlikeli biçimde (*grièvement*), vahim (fiziksel sadece). Bu gece, “acılı” (*griève*) gece. Uykusuzluk. Etrafımdaki birine karşı bir “şikâyet gerekçesi” buluyorum. Mal ediyorum kendime. Tutkuyla sivriltiliyor, diken diken yapıyorum gerekçeyi. Batırıyorum birçok kez. Şafak belirmerken bu hayali silahla açtığım yaralarla kaplanmışken, nihayet kötü bir uykuya daldığımda.

Kızılağaçlar Kralı'nın İbranice yayımlanması İsraili bir gazeteciyle fotoğrafçının ziyaretine neden oluyor. Gazeteci Choisel Kilisesi'nin önünde yanımda durarak fotoğrafçıya: "İkimizi beraber çek ve arkadaki sinagogun iyice görünmesini sağla" diyor. Yerimde sıcıyor ve "Ama Beyefendi o bir sinagog değil ki bir cami!" diyorum.

Yeğenim Éric Rambouillet Ormanı'na birkaç kilometre uzakta, sekiz bin hektarlık bir parka götürüyor beni. Geceleyin, azgın geyikleri görüp (hayal meyal) duyabiliyorsunuz (net olarak). Heyecandan bize dikkat edemiyorlar ve otuz metreden az mesafeye kadar yaklaşabiliyoruz. Bekçiler geyikleri parkta tutmak için bir mısır tarlası ve kabayonca dörtgeni yapmışlar. Fazlası gerekmiyor zaten. Bize eşlik eden bekçi Kanada'da tilki ve vaşakları bir ağaç dalına alenen bağladıkları basit bir tüy buketi yardımıyla dikkatlerini dağıtarak tuzağa düşürdüklerini anlatıyor. Nesneye hipnotize olmuş gibi bakan hayvan nereye bastığına dikkat etmez oluyormuş.

Grand Palais'de "Ruh Bedende" sergisi ziyareti. Degas'nın *On Dört Yaşındaki Dansçı* adlı heykelinin yorumlanma şekli şaşırttı beni. O ana kadar, çocuksu suratını safça uzatan eğlenceli bir çocuk –on dört değil de on bir yaşında gibi daha çok– görüyordum ben sadece. Yorum kızı bütünüyle yozlaşmış, hayvansı bir canavara dönüştürüyor. Zola'nın Nana ile ilgili sözüne bakmalı tekrar. O da, Zola'nın püriten gözlerinde sosyal ve cinsel bir pislikti, bir de üstüne *Meyhane* çiftinin, Coupeau ve Gervaise'in kızı olarak bir alkolizm mirası da vardı. İlginç bir fikir: çocuk çevrenin etkisiyle şekillenmezden önce bir soyaçekim ürünüdür.

Eski dostum L.G. nikâh şahidi olmamı istedi. Şatafatlı ve iç karartıcı belediye salonu. Görevli bir düğmeye basıyor ve düğün marşı, F. Mendelssohn'un *Bir Yaz Gecesi Rüyası* çalmaya başlıyor. Salonda kimse bunun oyunda bunak bir kadınla bir eşiğin çiftleşmesine

tekabül ettiğini bilir görünmüyor. F. Mauriac'ın lafı geliyor aklıma: "Kim bilir kaç kere sevilen kişinin başını göğsümüze bastırdığımızda onun aslında bir eşek başı olduğunu fark etmedik!"

Gecenin üçünde fırtınanın şiddetiyle uyanıyorum. Rüzgâr evin duvarlarını titretiyor. Kuvvetle hıştırtılarını duyduğum ağaçlarım için üzülüyorum. Hangisi dayanamayacak acaba diye düşünüyorum. Üç fıstık çamımdan biri mi, ıhlamlardan biri mi, kestane ağacı mı? Şafakta ölüm sükûneti. Teftişe çıkıyorum. Felaket yok ama bahçenin, sanki bir yüzün üstünden çok büyük bir acı geçmiş gibi, sert bir çehresi var.

"Yumrukları sıkılı uyumak" denir. Aslında doğru, bebekler uyurken yumruklarını kaparlar. Bense aksine, uyumaya çalıştığımda, gevşeme ve teslimiyet pozisyonu aldırmaya, iki elimi de açıp düz yerleştirmeye özen gösteriyorum.

*Nibelungen*den söz etmemi isteyen Alman televizyonunu ziyaret. Siegfried ejderhayı yendi ve kanında yüzerek yaralanmaz bir tene sahip oldu. Fakat omzuna bir ağaç yaprağı düştü ve orası yaralanabilir kaldı. Katili orayı hedefleyecek.

Her insan sınavlardan geçiyor ve deneyimleriyle yara almaz hale geliyor bence. Ama genellikle onu tüketen bir *wunde Stelle*'si, alkol, uyuşturucu, para, seks gibi bir zayıf noktası kalıyor. Politika bize her yıl örneklerini veriyor bu durumun. Gazeteci soruyor: "Peki Mösyö Tournier, ya sizin *wunde Stelle*'niz nedir?" Ejderha kanında yüzmediğimi, vücudumun her noktasının yaralanabilir olduğunu, baştan aşağıya *wunde Stelle* olduğumu söylüyorum.

Bulvar Arago protestan mabedinde geniş bir topluluk önünde dini konferans. Koroda papazın yerinde duruyorum. Çok çekinerek konuşmaya başlıyorum: "Sizlere eli boş gelmek istemediğimden öncelikle teolog Angelus Choiselus'un öğüdünü sunuyorum: *Ha-*

yatın, aşkı ve ölümün maceralı yoluna yüreğin şen, neşeyle koyul ve merak etme, sendelersen eğer Tanrı'nın elinden daha aşağıya düşmeyeceksin asla."

Tam bitiriyorum alıntıyı ki, kalabalıktan kan donduran bir çığlık duyuluyor. Daha önce duymuşluğum olduğu için tanıyorum çığlığı, sara krizi başlangıcı. Epey şişman bir adam sıranın üstünde kıvranıyor. Yanındakiler dehşet içinde onu zapt etmeye çalışıyorlar. Taşımak, Samu'nün ambulansına yerleştirmek vb gerekiyor. On beş dakika sonra konuşmaya başlıyorum tekrar ama Angelus Choiselus'un öğüdünü tekrar etmeye cesaret edemiyorum.

Sorbonne'da her gün gördüğüm L.F'ye: "Bu gizemi açıkla bana. Genç değilsin artık, domuz gibi de çirkinsin, göbeklisin, kambursun, döküntü şeyler giyiyorsun. Tek kurusun yok. Buna rağmen sana deli olduğu belli bir sürü güzel kız var etrafında" deyince, dayanılmaz cazibesinin kadınları sevmesinden kaynaklandığını söyledi. "Erkeklerin çoğu onları becermek, sonra da başlarından defetmek istiyor. Ben onlarla beraber zaman geçirmeyi seviyorum. Onlarla yaşamayı, kokularını, dağınıklıklarını, hatta âdetlerini bile seviyorum. Bunu hiss ediyor, biliyor ve bu gerçekten nadir rastlanır zevkle ödüllendiriyorlar."

Birden çok sınıfla sohbet etmek için Montaigne Lisesi'ne davetliyim. Yanımda benimle röportaj yapmak için gelen İspanyol gazeteciyi de götürüyorum. Seans çıkışı Madrid veya Barselona'ya kıyasla onu çocuklarla ilgili en çok neyin şaşırttığını soruyorum. "Yüz çeşitliliği" diyor, "bizde sadece İspanyollar var, burada ise Asyalılar, siyahi Afrikalılar, Kuzeyli sarışınlar, kızılar, Araplar vb yan yana."

Antoine Blondin: *Kendi eşiğimde yaşamayı öğrendim çünkü içerisi çok karanlık.*

Yıldızçiçeklerini, ayçiçeklerini, altınbaşakları yerlere kadar eğen rüzgâr sıcak, yağmur ılık. Yere düşen ilk kestaneleri topluyorum.

Çocukluk anısı. Bligny-sur-Ouche. Bonnard değirmeni. Tamamen tahtadan, geçen nehrin harekete geçirdiği ve tohum öğüten bir çeşit fabrika: tahta + nehir + buğday = yoğun kokular.

Gazete haberine göre, civar yerlerden kilometreler katedip Aigreville'deki (Seine-et-Marne) bir bistroya loto bileti almaya geliyorlarmış. Her gün kuyruk oluyormuş. On yedi milyon ikramiye kazanan bilet orada satılmış meğer. En eğlenceli tarafı kimsenin o kazanan bileti kimin aldığını bilmiyor oluşu. Şanslı bilet sahibi saklanıyor. Varsayımlar gırlla. Onun bunun harcamalarında herkesin gözü.

Kamçı; sapı kayış ve saç örgüsüyle güzelleştirilmiş bir sopadır. Sopa sadece ve basitçe ezerken ("dövücü" silah), kayış sarar. Kamçı kayış kamçılanan bedeni kucaklayarak saran küçük bir koldur. Şefkatli fakat kan çıkana kadar yaralayan bir kucaklama. İsa kamçısıyla Yahuda öpücüğü. Kamçı şaklaması: kayış kucaklayacağı bir beden bulamadığında.

Geceyi yabancı bir şehirde geçirdiğim zaman ana tren garına yakın otelleri tercih ediyorum çünkü orada gece veya gündüz herhangi saatte sevdiğim bir dekor ve insan faunası bulacağımdan emin oluyorum. Bazen Lyon Garı'na (Güney'e doğru gidişlerin garı) yakın bir yere taşınmayı ve mutluluk içinde yaşamayı hayal ediyorum. Bir sürü restoran, bar var ve büyük hat trenlerinin gelişi gidiş saatlerini de ezbere öğrenirdim kesin. Yabancı yolcuları karşılar, kendim de yabancı garlarda uzaklaşmadığım uzun yolculuklara çıkardım. Başlık dâhisi Maurice Dekobra *Sleeping'lerin Madonnası* demişti, ben de Ekspreslerin Madon'u olmayı hayal ediyorum.

Her sene olduğu gibi, Ekim ayının ilk haftası Médan'da Zola hacı var. Zola'nın iki çocuğunun –Jacques ve Denise– torunları olmaları gerektiği üzere güzelce çevrelenmiş durumda. Geçen sene fotoğrafçı Zola üstüne bir bildiri sunmuştum. Bu sene onur konuğu Pierre Schoendoerffer. *Bozgun* romanından söz ediyor özellikle ve Sedan'la yakından yaşadığı Die Bien Phu arasında benzetme yapıyor. III. Napoléon Bismarck karşısında teslim sözleşmesi imzalamaya gittiğinde yüzünden belli olan bozuk sağlığını gizlemek için makyaj yaptığını belirttiği için eleştirilmişti Zola. Hindiçini'nde General Lattre de Tassigny'nin de aynı nedenle makyaj yaptığını hatırlattı Schoendoerffer. (Birkaç ay sonra da ölmüştü).

P.R. öğle yemeğine geldi. Karısına duyduğu fiziksel ve duygusal aşkın geri dönülmez şekilde soğumasının, ne yapacağını bilemediği bir acı duymasına neden olduğunu anlattı. Karşılığının (Hanımefendi nezdinde) olmaması ilginç olurdu.

Büyük öğrencilerle konuşmaya gittiğim lisede politik liderlerden söz ettik. Ben: "Görevleri gereği hepsi katil" dedim. Sağ elimi kaldırdım: "Bu eli görüyor musunuz? Dokuz Devlet Başkanının elini sıktı bu el. Valla, iki kuruşluk ahlakım olsa bunu keser, tuvalete atardım. Neyse ki bende yok o iki kuruşluk ahlak!"

Roma seyahati. Palmiye sayısı şaşırtıcı. İnsan Roma'da nerede olursa olsun en azından bir palmiye görüyor mutlaka.

Claude Autant-Lara, *Bedendeki Şeytan*'ı çekerken, Gerard Philipe'in –o zamanlar yirmi beş yaşında– kulaklarının kepçeliğinden dolayı makyöze kulaklarını yapıştırttığını anlatıyor. Bazen kulaklardan biri ayrılıyormuş ve sahneyi tekrar çekmek zorunda kalıyorlarmış.

Bu sabah, baskısı büyük yankı uyandırmış olan *Katolik Kilisesi Kateşizmi* (1992) geçti elime. Tesadüf mü, Tanrının parmağı mı? Elimdeki kitap hemen 462-463. sayfaların olduğu yerden açılıveriyor. Beşinci Emir in olduğu kısım. Sayfa 462'deki alıntı: *Öldürmeyeceksin*. Sayfa 463'teki yorum: idam cezası “çok vahim durumlar için” onaylanıyor. Sadece benzer durumlarda ölüm emri verdiklerine kani Stalin, Hitler, Pol Pot alkış tutardı. O durumları tanımlamak kalıyor geriye. Bize bırakıyorlar o işi. En kötüsü papazların İsa'yla alay etmesi. Suratına tüküren Romalı askerler “ne yaptıklarını bilmiyorlardı.” Kitabın yazarı papazlar ne yaptıklarını biliyorlar. Bir duvar dibine sıralayıp kurşuna dizelim o zaman.

Kateşizm yok mu yani? Bir tane biliyorum bugün itibariyle, J.-S. Bach'ın ışık ve neşeyle parlayan müziği. St. Thomas Kilisesi'nin kantorumun coşkun inancında, küfrümüz ve papazlarımızın sefaletin tesellisini buluyoruz.

Edmond Michelet'nin Buchenwald esaretini anlatışını dinledim. Hayatta kalmak için bir ideolojinin manevi desteği lazımmış. Bütün kurban durumundakiler –nedensiz toplananlar– sinek gibi dökülüyorlarmış. Küçük bir karaborsacı ağlaşıyormuş: “Beni niye koydular buraya, hiçbir şey yapmadım ki ben!” Michelet açıklıyormuş: “Tam da hiçbir şey yapmadığın için geberiyorsun işte!”

Kasım

Her gece, radyo dinleyerek geçirdiğim uzun ve mutlu uykusuzluk. Çok eski söyleşi programlarını (“Le Bon Plaisir” gibi) yayınlıyorlar ve Jean-Louis Bory, Maurice Clavel, Max-Pol Fouchet, Armand Lanoux vb gibi, genellikle vefat etmiş eski arkadaşlarım bir saatliğine başucuma yerleşiyorlar. Bu geceye ve ölüme ait ziyaretler radyo işindeymişcesine sesimin duyulmasıyla vahimleşiyor arada. Ölü birinin ses kaydı kadar ürkütücü bir şey yok. Fotoğrafı veya görüntüsü sesin varlığı kadar korkunç değil. Annem ne zaman bana gelse kayıt yapmayı düşündüm –çocukluğu, Ralph’le ilk buluşmaları vb konularda– ve vazgeçtim hep sonunda. O kayıtlar ölümünden sonra cesedini mumyalatıp giydirerek yemek odama koymam kadar abes olurdu. Ölülerini rahat bırakmak lazım.

M.J. doğrulatmak gerekecek tuhaf bir şey anlattı: Kısmen felçli multipl skleroz (MS) hastaları motor melekelerine saat yirmi üçle dört arası kavuşuyormuş tekrar. Sanki güneşten mümkün mertebe uzaklaşmak üstlerinden bir yük kaldırır gibi.

Hareketsiz koca sis kümeleri alacakaranlıktan ertesi gün geç saate kadar boğuyor gökyüzünü. Havada ölü bir şey var. Meteorolojik olaylar içinde benim için en önemlisi rüzgâr, dahası Ile-de-France’da bu kadar nadir olmasına üzülüyorum. Göğün derin nefesi o.

R. Kipling: *Kadın sadece kadındır ama iyi bir puro, iyi bir purodur.*

İnançlı mısınız? Soru bana sertçe yöneltildi. Kimsenin kesin olarak inançlı olduğunu söyleyemeyeceği gibi, tersine, Tanrı’nın olmadığını

da kesin olarak söyleyemeyeceği cevabını verdim. Sözümü bir anekdotla (uydurulmuş elbette) açıkladım. Uzay uçuşundan dönen Gagarin (12 Nisan 1961) Devlet başkanlarıyla görüşmektedir. Öncelikle Sovyet Başbakanı'nı görür, Nikita Kruşçev sorar: "Uzaydan geldin, söyle bana yoldaş, Tanrının olmadığını gözlemleyebildin mi? — Ne yazık ki hayır, gördüm onu, buluttan koltuğunda beyaz sakallı bir ihtiyar. — Hep şüphelenmiştim zaten!" diye bağırır Kruşçev, "İçten içe papazların haklı olduğunu düşünmüşümdür hep! SSCB ve Marx'ın tarihi materyalizmi açısından büyük bir felaketti bu! Senin için en değerli olanın başı üstüne yemin et bana, kimseye söylemeyeceksin." Gargarin yemin eder ve dünya turuna devam eder. Nihayet Vatikan'a gelir Papa XXIII. Ioannes'in huzuruna çıkar: "Söyle bana evladım" der papa, "gökten geliyorsun, Tanrıyı gördün mü, o var mı? — Ne yazık ki hayır" der Gagarin, yeminini hatırlayarak. "İyice baktım bir şey görmedim. Tanrı yok. — Hep şüphelenmiştim zaten! İçten içe hep ateistlerin haklı olduğunu düşünmüşümdür!"

Orta Afrika Cumhuriyeti İmparatoru I. Bokassa. On yedi madalyalı Fransız Yüzbaşı, maaşını alıyor hâlâ. Hırsı I. Napoleon'a benzerliğiyle temize çıkıyor gibi geliyor bana. Napoleon'un kimyevi formülü: Adolf Hitler + I. Bokassa.

André Gide'in "değerli" yazısı: *Derin gök mavisinin geniş asma yapraklarının arasından ortaya çıkmasına engel olmayacak yoğunlukta bir asma çardağının altında oturuyorduk (Ainsi soit-il, s. 115).*

Tartışmasız gülünçlüğüne rağmen çok etkiliyor beni.

Bossuet: *İlahi Majestelerinin sırlarını fazla önceden araştıran, zafetinin altında ezilecektir (Nefsani İstekler Üstüne).*

Sizi çeşitli nesnelerle kirleten düşüncelerinizi ve gözlerinizi izlemeyin. Düşüncenin yozlaşması, gözlerin zinasıdır bu (age).

Bu durumun bu küçük kitabı –çeşitli meraklardan ortaya çıkan– kesin olarak mahkûm edip cehaleti ve körlüğü övdüğüne şüphe yok.

Tübingen anısı (1946-1950). Fabian von Schlabrendorff (1907-1980). Bir hikâyesi olmadığı düşünölebilecek, sakın durgun bir yargıçtı. Oysa hikâyesi öyle olağanüstüydü ki bir çeşit idol olarak kabul ediliyor ve şans getirsin diye gidip kendisine dokunuluyordu. Başına gelenler şöyle:

20 Temmuz 1944'te Doğu Prusya'da Hitler'in karargâhı Wolfsschanze'de kıl payı başarısız olan bir suikast girişimi olur. Tepki korkunçtur. Yüzlerce şüpheli tutuklanır, işkence görür ve asılır. Cellat Volksgerichtshof (Halk Yüksek Mahkemesi) Başkanı Roland Freisler'dir. Berlin Adalet Sarayı'ndaki bir oturumun filmini izledim. Kırmızı başlık ve giysili Freisler histerik bir öfkeye kapılmış, maruz kaldığı "sorgularda" inanılmaz ölçüde küçölmüş sanığa en ağır hakaretleri savuruyordu. İdam cezası otomatikti ve Adalet Sarayı avlusunda derhal uygulanıyordu. Schlabrendorff da fırtınaya kapılmıştır. 3 Şubat 1945'te Freisler'in karşısındadır. Mekanizma çalışır, Freisler hakaretlerini haykırır. Fakat aniden hava bombardımanı sirenleri çalmaya başlar. Yönetmelik oturuma ara verilmesini ve herkesin sığınaklara inmesini gerektiriyordur. Öyle de yapılır. Amerikan bombardımanı sağanak gibi yağar ve bombalardan biri Adalet Sarayı'na düşer. Freisler ölür, mahkeme odaları yıkılır ama Schlabrendorff kurtulur. Hapse atılır. Birkaç hafta sonra Ruslar tarafından kurtarılır.

Tübingen anısı. *Rororo*'lar. Savaşın hemen ardından gelen yıllarda hiçbir şey yoktu, kitap yapmak için kâğıt da dahil olmak üzere. Eldeki kâğıt, zavallı halk olaylardan ve o gün verilecek yiyecek kuponlarından haberdar olsun diye yazılı basına ayrılıyordu.

İşte o dönemde Rowohlt yayınları gerçekten harika olarak tanımlanabilecek bir fikri hayata geçirdi: *rororo*. Dönüşümlü olarak yayımlanan, *Die Welt*, *Figaro*, *Le Monde* gibi görünen ama ismi André Gide'in Vatikan'ın Zindanları, Tolstoy'un *Anna Karenina*'sı ya da Thomas Man'ın *Venedik'te Ölüm*'ü idi. *Rowohlt-Rotations-Roman*'dı bu (Rowohlt-Rotasyon baskı-Roman) ve fiyatı bir marktı. Bunu gerçekleştirmeyi sağlayan mucize, bir romanın basılan vuruş

sayısının (harfler, boşluklar ve noktalama işaretleri) normal bir gazeteninkiyle yaklaşık olarak aynı, yani 500.000 ila 2.000.000 arasında değişiyor olmasıydı. Bir kitap ya da kültür müzesinin bu “rororo”lardan birkaç örnek sergilemesi doğru olur.

Tübingen anısı. O savaş sonrası yıllarda, Almanya, üstü tüten bir kalıntılar yığından ibaret olduğundan, başta ailelerinin yanında olmayan öğrenciler olmak üzere bütün halk açıktan mustarıptı. Ama içlerinden biri sağlıklı görünüşü ve yuvarlak yanaklarıyla dikkat çekiyordu. Özenle koruduğu bir sırrı vardı ama bana –yabancı olduğum için şüphesiz– sırrını açıklamayı kabul etti. Tübingen’in sakın ve gizemli, klinik ve uzmanlaşmış kurumlarla dolu bir mahallesi vardı. Biri de Pasteur Enstitüsü’yü. O dönemde Pasteur Enstitüsü’nün temel işlevi at yetiştiriciliği idi. Seçilen mikrop –çiçek, difteri veya cüzam– enjekte ediliyor, organizmanın ilgili antikorları salgılaması bekleniyor ve zavallı hayvandan birkaç litre kan alınıyordu. Kan pıhtılaştırılıyor, pıhtı atılıyor ve geriye kalan serumdan aşı üretiliyordu.

Arkadaşımın içeride tanıdıkları vardı o pıhtıları almasını sağlayan. O zamanlar henüz buzdolabı yoktu. İçinde siyahımsı ve jölemsi bir kütlenin titreştiği bir çeşit tencere gösterdi bana. Tavada sotelediği dilimler kesiyordu. Çiçek, difteri, cüzam vb ile çeşnilendirilmiş bir çeşit at sucuğuyla ziyafet çekiyorduk. Belirtmek lazım, yaklaşık 300 derecelik tava ısısı sayesinde risksiz şekilde tabii.

Tübingen anısı. Şehrin, Neckar’ın üstündeki Eberhard Köprüsü’ne çıkan anacaddesinin adı Mühlstrasse. Şehirde bulunan Fransızların çoğunun bilmediği, gelişlerinden kısa süre önce caddenin adının Adolf-Hitlerstrasse olduğu. Bir gün akış yönündeki bir baraj nedeniyle nehrin seviyesi ciddi şekilde azaldı. Artık köprüden geçerken, suların içinde sağdan soldan, Hitler’in balçık ve çamur içinde çıkan büstleri görünüyordu. Şehirdekiler köprü korkuluklarının üstünden atmak suretiyle kurtulmuştu büstlerden.

Gecenin bir yarısı uyandım. Mucize eseri on iki yaşındayım ve geçmiş olan zamanı reddediyorum. “Oynamıyorum işte! Yeter! Anne-babamı, erkek ve kız kardeşlerimi, Saint-Germain’deki büyük evimi, köpeğimi, bisikletimi, Saint-Erembert Koleji’ndeki arkadaşlarımı geri verin!” Şafak geceye ait bu zamandışılığa bir son veriyor fakat.

Batı düşünce tarihi pek çok zihin mimarını bir araya getiren gelişmelerin, bir sonraki nesilde olumsuz ve demagojik bir yöntem izleyen yıkıcının her şeyi baştan sorgulamasıyla oluşmuştur.

“Presokratikler” –Thales, Anaksagoras, Herakleitos ve Parmenides– metafizik düşünceye baştan ve son kertesinde sahipti’ler. Sonra ucu başı olmayan soruları ve absürd “Kendini bil” (dünyada benden daha az ilginç ne var acaba?) ilkesiyle Sokrates çıkar ortaya.

Şüpheli ve ortalık karıştırıcı Pascal’in peşlerinden geldiği modern metafiziğin temellerini atan Kartezyen neslin şeması da aynı (Decartes, Spinoza, Malebranche, Leibniz). Sonra Nietzsche ve sefil gölgesi Kierkegaard tarafından mayınlanan, Almanya’daki Kantçı nesille –Kant, Fichte, Schelling, Hegel– sil baştan.

Pascal. Biçimsiz bir yığın olan *Düşünceler*, Montaigne’in *Denemeler*’inin kenarına alınmış bir dizi nottan ibarettir. Sistematiğe saçmalık. “Meleği oynayan salağı oynar.” Evet ama salağı oynamak melek olmaya yetmiyor. Bazı “düşünceler” Labiche karakterlerine yakışır türden: “Orijinallerine hayranlık duyulmayan şeylerin benzerliğinin uyandırdığı hayranlık olan resim ne kadar boş bir heves.” İnsan ne yapacağını şaşırıyor.

Otofaj hikâyesi. Tırnaklarını kemirerek başlar. Sonra popo ve kol parçalarını kesip tavada çevirir. İyileşti mi? Hayır, midesi kendi kendini sindirmekte. Doktorların “mide ülseri” dedikleri. Sonunda ölür ve önceden bedeninin olduğu yerde bir mide suyu birikintisi bulunur sadece.

R.B. aşkı tamamen unutmuş Kopenhag hayvanat bahçesi maymunlarına Afrika ormanlarındaki türdeşlerinin erotik aşk oyunlarının görüldüğü bir film izleterek aşkın tekrar öğretilmesini anlattı. Bu hikâyeden sonra porno filmlerin yüksek eğitim değerinden şüphe edilebilir mi?

Lanetliler filminde Visconti bize ona göre SS işkencecilerinin nasıl yaratıldığını açıklıyor. Ruhr'lü büyük bir sanayici ailenin vârisini alıyorsunuz. Travesti kılığında kabare şarkıları söyletiyorsunuz. Uyuşturucu kullanması ve on yaşında bir Yahudi kız çocuğunu –tecavüz ederek– intihara sürüklemesi de gerekiyor.

Öf! Tüm bunların hayali olması ne kötü çünkü gerçek olsa o karanlık yıllarda çok çok az sayıda SS olurdu! Hayır sevgili vikont, SS öyle yapılmaz. Küçük muhafazakâr, iyi eş, iyi baba bir butikçi alalım. Son derece özenli bir dürüstlüğe sahip ama konjonktür nedeniyle iflas etmiş olsun. Ondan beklenen tek erdemin kör itaat olduğunu belleterek –zor bir iş değil– memura çevirelim kendisini. Tamamen sözel bir kesip çıkarma operasyonuna maruz bırakalım: “Hayır” kelimesinin kesip çıkarılması. Tamamdır: fırınları ısıtın!

Bir eseri değerlendirmede hiç kimse eser sahibinden daha az yetkin değildir. Bir eserin değerinin –ne olursa olsun– sıfırla sonsuz arasında bir yerde olduğu kesindir. Oysa eser sahibi öyle görmez. Onun için bazen sıfırdadır, bazen sonsuzda.

Dört yaşındaki İvan resim yapmaya bayılıyor. Evler, ağaçlar, hayvanlar yapıyor. Ona yazmayı öğretmeye girişiyorum. Yazsın diye harfler veriyorum. Harfleri yazmadığını, dışarıdaki eşyalar gibi özenle *resimlediğini* fark ediyorum. İlk kez resim yapmakla yazmayı ayıran temel farkın ayırdına varıyorum. Üstelik aksi doğru, çok rahat yazıyor fakat resim yapamıyorum. Belki de kaligrafi bu ayrımı yok ediyordur.

Pek çok yazar gibi, Goethe'nin de başucu masasında gece gelip geçen ve sabahına kesinlikle unutulmuş fikirleri hızlıca not almasını sağlayacak malzeme bulunur. Fakat bir sabah, kısa süreli uyanıklığı esnasında not aldığı parlak ve çok önemli bir fikrin anısıyla uyanır. Defterinde sadece koca yatay bir çizgi bulduğundaki şaşkınlığı ne kadar büyük olmuştur kim bilir? Ne demeye çalıştı acaba? Hiçbir zaman bilemedi.

Boynuz Burnu'nu geçmiş yaşlı bir gemicinin köpük anılarını anlattığını duyuyorum. Albatroslarla ilgili anlattıklarını Beaudelaire'in meşhur şiiriyle karşılaştırmak eğlenceli. Bu devasa kuşlar gerçekten de gemileri takip ediyormuş her gün denize dökülen artıklarla ziyafet çekmek için. Tayfalar içlerinden denize düşecek olanı bekleyen feci sonun farkındaydı. Yakalayıp çıkartılamadan bir albatros sürüsü üstüne çullanıp gözlerini oyduktan sonra başını paramparça ederdi. Bu tehdide karşı intikam alan adamlar, olta iğnesi, yem ve iple albatrosları yakalayıp hayvanları her tür işkenceye tabi tutuyorlardı. Baudelaire'in –bu sahnelerle mutlaka tanık olmuş olan– yumuşatarak şu dizelerle anlattığı şey:

*Birinin kısa pipoyla gagası kamaşıyor,
Diğeri topallayarak uçan sakatı taklit ediyor.*

Tabii mutlaka!

Édouard Boubat'ya Fransa, Kanada, Japonya ve Mısır'da eşlik ettim ve şaşkınlıkla bir mucizeye tanık oldum: adımlarının altında beliren ve ona benzeyen o karakterler, o sahneler, o manzaralar. Sadece fotoğraf çekmesi yetiyordu. Bir gün bana şöyle dedi: "Fotoğraf yabancı, hafif, havai bir şeydir. Resimlerimin kendilerini bana göstermemesi için yanımda kaba, patavatsız bir eşlikçi olması yeterli." Bu övgüden gurur duydum.

Yunanlar insanı üç bölüme ayırıyorlardı: *Noûs* (akıl), *Thumos* (kalp) ve *Epithumetikon* (arzu). Büyük iş, akıl yürüten başla, gurultu ve ereksiyon dolu organ-karın arasına gelip sokulan –yüzyıllarca unutulmuş– *Thumos*’ta. *Thumos*, his, tutku, duygu, cesaret, öfke vb. Bedenin oyuk tek yeri, kalbin neşeli ya da endişeli tamtamıyla attığı yankı kafesi toraksla. Tutkuları, aşağı görülen *Epithumetikon*’un dibine tıkıştırılan Hristiyan felsefesi uzun süre yok saydı onu. 17. ve 18. yüzyıllarda duygu dinleriyle tekrar icat edildi şüphesiz. Marguerite-Marie Alacoque’un, *Sacré-Cœur de Jésus*’süyle ona popüler ve imgeli biçimini verdiği güne dek.

Bilgisayarlar gelecekteki toplum açısından risk oluşturuyor mu? En yetenekli insanlardan daha akıllı bilgisayarların bunu dünya işlerinin kontrolünü ele geçirmek ve insanları köleleştirmek için kullanma riski düşük bence. Zaten öyleyse, yani insanların en bilgesinden daha bilge bir robot olacaksa, dünyayı keyfine göre yönetmesi daha iyi olmaz mı?

Bence tehlike başka yerde. Bilgisayarın sahip olduğu insanüstü tek yetisi hafıza. Fakat geçmişle ilgili birikim bazı sınırlar içinde de olsa önemli bir avantaj. Aynı zamanda doğanın her yeni nesilde –ebeveynlerin bilgisi kalıtımla çocuklara nakledilmediği için– son derece bilgece kurtulduğu bir yük, bir safra ama. Fransa’da, yasal sistemdeki rezalet, bilgisayarın dönüşebileceği musibetle ilgili genel bir fikir veriyor. Talep üstüne belge veren adli sicil kurumu. Sayesinde, mahkûm olan ve cezasını çeken bir adam kendisini işsizlik ve suç tekrarına mahkûm eden yakışsızlığı taşımaya devam ediyor. Bir robot bütün davranışlarımızı, bütün sözlerimizi kaydedip bizi sürekli bu ağır ve tehdit edici yükü yüzleştirdiğinde hayatımızın neye dönüşeceğini hayal etmek güç. Her şeyi silip yeni baştan başlama yetisi son derece değerli bir şey ve çocuğun doğumuyla başlıyor. Daha mütevazı örneği gece uykusu ve sabahın köründe uyanma. Total amnezi, her şeyi unutma yetisine sahip olacak olan ölümsüz olurdu.

Hapiste pezevenkliğin tadı Delly’nin pembe romanlarında çıkıyor.

FC. ve oburluğu. Giderek daha yoğun şekilde yemek düşünüp gidererek daha az zevk alarak yemek yiyor. Mutfak sanatının zıddı olan yemekler için (tereyağlı makarna) ani bir açlık duyabiliyor. Kadınlarla ilgili: “Ne kadar yolunda giderse o kadar canım istiyor ve o oranda daha az zevk alıyorum” diyen M.S.’ye benzetiyorum durumunu.

Yedi yıllık evlilikte yedinci kez hamile olan ve buna son derece öfkelenen Anne-Marie kocasıyla beraber Chartres’a gidiyor. İkisi de çok dindar, katedrale gidiyorlar. Kocası: “Bir dilek tut.” Kadın parmağıyla karnını göstererek: “Gebersin!” diyor. Adam tokatlıyor karısını. Bebek prematüre doğuyor. Kadın öteki altısını sevmediği kadar seviyor bebeği. Daha beş aylıkken, o yaşta son derece nadir iki özelliğe sahip olduğunu gözlemletiyor bana: espri anlayışı var ve zarif.

Bir kâbus-hayal: Michelangelo, Beethoven veya Van Gogh adında bir komşum varmış. Özellikle harika ama zorlu, mutsuz ve talepkâr insanlar seçtim. Çevrelerindeki kilerin kendilerini doğal ve sınırsız olarak adamalarını gerektirecek kişiler. Fakat orada olacağım. Eserin büyüklüğünü bilerek, doğum anındaki inanılmaz ısıldamaya maruz kalarak. Dehşetle özlem karışımı bir hisle, komşuma karşı nihayetinde ister istemez duyacağım zorbaca, yiyip bitiren hayranlığı, bu tutkunun beni hangi uçlara indirgeyeceğini hayal ediyorum. Üstelik hiçbir itiraz olmadan, kalbi olduğu kadar aklı da yönetecek kati mecburiyet erdemıyla sadece. Kader bugüne kadar bu yıkıcı sınavdan korudu beni. Hem korkakça seviniyor, hem üzüliyorum.

— Bunağın biriyim! — Gerçekten öyle olsaydınız bunu söylemezsiniz. — Her zaman söylemiyorum zaten!

Alıntı. Albert Camus *Caligula*’da yaşamın sakın mutluluğunu, esasen çok anlamlı şu dört kelimeyle anlatıyor: “Yeşil gökyüzünde dağkırılancılarının çığlığı.”

Not: Dağkırangıcıyla kırlangıç arasındaki fark nedir? Dağkırangıcının karnı beyazken, kırlangıcın sadece boynunda beyaz bir leke var. Ama esas dağkırangıcı hep havada: ya uçuyor, ya tünüyor. Yere düştüğünde çok kısa olan ayaklarıyla ne yürüyebiliyor, ne de tekrar havalanabiliyor.

Minyatürleştirme. 50'li yıllarda henüz bilgisayardan söz edilmiyordu. "Sibernetik"ten söz ediliyordu. Fransa'da sibernetik papalarından birinin adı Norbert Wiener idi. Radyoda soru sordum. Satranç oynadığım için günün birinde bir robota karşı oynayabilir miyiz diye sordum. "Bugün de yapılabilir ama alet yedi katlı bir bina büyüklüğünde olur" diye cevap verdi. Altına yerleşik bilgisayarla kalınlığı iki santimetreyi geçmeyen satranç tahtalı oyunlara uzun zamandır sahibiz.

Gelişmenin minyatürleştirmeye karşılık geldiği pek çok durumdan biri. Yeni değil. *Kolomborna* isimli metnimde, ateşli silahlardan söz ediyor, kocaman mancınıktan kolombornaya geçişi anlatıyorum. Kolombornayı bir adam tek başına taşıyabiliyor hatta atının selesine yaslayabiliyordu. Minyatürleştirme işte.

Alıntı. "Yaşayan bir köpek olmak ölü bir aslan olmaya yeğdir." *Vaiz*.

Alıntı. "Kendini kesen baltaya koku veren sandal ağacı gibi ol" *Upanişad*.

Çocukluklar. On yaşlarında çocuklara: "Umarım aranızda ileride yazar olmak isteyenler vardır?" Sessizliğin ardından bir el kalktı: "Ne kadar kazanıyorsunuz?"

Mükemmel soru. Teliften, sözleşmelerden, ek teliften vb söz ediyorum. Miktarın düşüklüğü nedeniyle genel bir şaşkınlık yaşanıyor. Ah Beyler! Grasset, Seuil, Gallimard vb, keşke burada olup, yazarın kitapçıdaki fiyatın yaklaşık % 10'unu kazandığını söylediğimdeki kızgınlıklarını görseydiniz. O kadar az!

Bu sert gerçekçilik içeren konuları kapatmak için çok hoşlarına giden “absürd” bir hikâye anlatıyorum.

Ayrımcılığın en sert olduğu dönemde Güney Afrika’da geçiyor. Beyaz bir gezgin kentin beyazlar için olan otellerinin hiçbirinde yer bulamaz. Siyahlar için olan bir otele gider.

— Evet. Boş odamız var ama siz beyazsınız. Burada kalamazsınız.

— Tek sorun o olsun, diye cevap verir gezgin. Valizini açar, ayakkabı boyası tüpünü alır ve yüzünü siyaha boyar.

— Böyle olur, der otelin patronu.

Odasına kapanmadan önce hizmetçiden kendisini saat yedide kaldırmasını ister çünkü saat sekizde binmesi gereken bir tren vardır.

Ertesi gün kadın adamı söylenen saatte uyandırır ve adam gara gider. Beyazlara ait bir vagona yaklaşır.

— Siyahsınız, der trenin şefi, bu vagona yolculuk edemezsiniz.

— Tek sorun o olsun, diye cevap verir gezgin.

Valizini açar bir havlu alır, kolonyayla ıslatır ve yüzünü siler. Havlunun olduğu gibi durduğunu görünce çok şaşırır. Valizden bir ayna çıkarır, kendine bakar ve bağırır: “Kahretsin, salak hizmetçi odaları karıştırmış!”

Aralık

Yazar portreleri uzmanı Sophie Bassouls vazgeçirmeye çalıştığım biraz delice bir işe kalkıştı. Minitel* sayesinde Michel Tournier adında otuz kadar Fransız belirleyip fotoğraflarını çekmek üzere Fransa'yı dolaşmaya başladı. Fikrin eğlenceli olduğunu ama ancak Michel Tournier yerine Jacques Chirac'ı konu alırsa başarı şansının olabileceğini söyledim. Ona sahip olduğum en güzel gazete kupürünü gösterdim. *La Republique du Centre*'dan. Tezgâhının önünde beyaz önlüğüyle bir kasabın fotoğrafı var. Altındaki metin: *Michel Tournier, [kasaba adı] Kasabı: "Limoges futbol takımının Michel Tournier isimli ileri-orta saha oyuncusuyla karıştırılmaktan bıktım artık."*

Benim için çok yeni: Ölümün yakınlığını hissediyorum. Üstelik sağlığım çok iyi olmasına rağmen. Hatta, önceden olmayan ve endişe verici bir aşırı iyi hissetme hissi basıyor bazen. Eğlenceli tarafı, bu takıntının konusu vampirler olan bir sonraki romanım *Hermine*'le son derece uyumlu olması. En beter deneyimlerden fayda sağlayan şahane meslek!

19 Aralık. Üç doğum günü: Jean Genet, Edith Piaf, Michel Tournier. Telefonlar geliyor – hep beklenmedik anda. Bir tanesinin kim olduğunu anlamak mümkün olmadı. Gözü yaşlı bir ses adımı söyledi birçok kez ve sonra hiçbir şey yok. Çok uğursuz bir şey. "Aşk acısı"ndan söz edildiğinde sevilmeden seven düşünülür sadece. Peki kendisine her şeyini vermeye hazır kişiye karşılığında bir şey veremeyen ya da ancak öylesine bir acıma hissedebilecek sevilenin kederinden kim söz edecek? Berikinin zenginliği karşısında bu büyük ziyanın, bu rezaletin, bu sefilliğin kederinden kim söz edecek?

*İnternet öncesi, Fransa'yı kapsayan bir iletişim ağı. (ç. n.)

Sol tarafta, göbek deliğinden on santimetre kadar uzakta hafif bir ağrı. Ağrının pek bir anlamı yok ama neyin belirtisi? Albrecht Dürer'in bende iki "autonus"ünden birini açıyorum. Bir tüy kalem resmi. Sağ işaretparmağıyla sol yanını gösteriyor. Üstüne: "Parmağımla gösterdiğim yer ağrıyor" yazmış. Dalak iltihabından, yani bir çeşit *spleen*'den öldüğü sanılıyor. Ben de *spleen*'den, Dürer'in sıkıntısından ölsem gam yemem.

Yalnız yaşayan ve işi yeni bırakmış olan komşum S.P. –otuz altı yaşında– derin depresyona dalmış gibi görünüyor. İntihardan söz ediyor bana. "Herhangi bir şey yapmadan önce, gel anlat bana" diyorum. "Olmaz çünkü seni tanıdığım kadarıyla bana fikir değiştirebilirsin." Yine de. Gece pencereden baktığımda onun penceresinde her zaman ışık oluyor. O salaklığı yaparsa burnumun dibinde yapacak.

Émile Zola'nın *Kadınların Cenneti*'ni okuyorum yine zevkle. Büyük mağazasının Gaillon Meydanı'nda, Michodière ve Saint-Augustin sokaklarının köşesinde, Goncourt restoranı Drouant'nın karşısında olduğunu fark ediyorum. Zola birçok kez Fransız Akademisi'ne başvurduğu için –sonuç alamadan– Goncourt Akademisi'nden çıkartılmıştı.

Quartier Latin'de gezinirken, Hautefeuille Sokağı'nda küçük *La Tourelle* restoranını buluyorum. Ellili yıllarda ana mahallemizdi bu mahalle: Gilles Deleuze, Evelyne Rey, Claude Lanzmann, Karl Flinker. Gidip yemek yemek istiyor fakat masanın kenarına göz yaşlarıyla yığılacağımdan korkarak vazgeçiyorum.

Andrei Makine'nin *Le Testament français*'si (1995 Goncourt Ödülü). Çok özel bir yazar ailesine ait olduğunu fark ediyorum: Anadilin-

de yazmayan yazarlar ailesi. Almanca yazan Fransız Adalbert von Chamisso, Fransızca yazan Rus Sophie Rostopchine, Almanca yazan Çek Kafka, İngilizce yazan Polonyalı Joseph Conrad, Fransızca yazan Arjantinli Hector Bianchiotti vb. Bu yazarların diliyle ilgili araştırma yapmak gerekir. Kökleri olmayan, geç öğrenilmiş, yani “sentetik” ve taklit edilmiş, hep biraz hile kokan: fazla ‘yapılmış’ bir dil. Saint-Simon’u en büyük Fransız stilisti yapan beceriksizlikleri bulma şansınız hiç yok.

Araştırmalarda belli olmuştu: Plajlarda giderek daha fazla şişman çocuk görülüyor. Fakat çoğu iyi idare ediyor: görkemle. Obez ama görkemli. Küçük bebeklerde bu neredeyse hep böyle. Sonra daha zor hale geliyor. Ferahlık gerekiyor. Aşırı et hayat ve ruh tarafından sulanmış gibi. Görkemli beden, ruhun delip geçtiği et. Aksi durumda kat, gıdı, yağ biçiminde kaçıyor ruhtan. Çiçeğin açıp serpilmesi değil, fazla olgun meyvenin çürümesi.

Hastalıkların özü ya nitelikle ya nicelikle ilgili.

Nitelikle ilgili: hiper ya da hipo. Örneğin tansiyon, kalp ritmi, kandaki bileşenler vb. Tabiat dengesi, uyumu, “eşitliği” gibi tasarlanmış Greko-latin bir sağlık anlayışı.

Nicelikle ilgili: zehir, bakteri, mikrop vb gibi patojen bir yabancı maddenin atılması. Hastanın bir şeytan tarafından “ele geçirilmesi”ni yücelten Musevi-Hıristiyan bir anlayış. İlacın, şeytan çıkarmayla bedenden atılması. Pasteur’ün bağlı olduğu dini gelenek tam olarak buydu.

“Yüreği kabarmak.” Acının bir eksiklik değil, aksine anı, his ve gözyaşlarıyla taşan bir doluluk, bir aşırı doluluk olduğunu kabul eden bu deymi seviyorum.

Kurtuluş anısı. Amerikalıların işgal ettiği Normandiya’da bir çiftçi Military Police’e giderek bir askerin karısına tecavüz ettiği

şikâyetinde bulunuyor. Ertesi gün çiftliğe asker dolu bir kamyon geliyor. Askerler yan yana sıraya sokuluyor ve subay çiftçi kadından suçluyu işaret etmesini istiyor. Birini gösteriyor kadın. Hemen elleri arkadan bağlanıyor ve askerlerden biri kirişin üstünden ucu ilmekli bir ip sallandırıyor. Bunun üstüne kadın subaya koşarak bağırıyor: “Yok artık ama, ufak tefek bir tecavüz için asacak haliniz yok herhalde adamı!”

Arles. Beni Nimes havaalanından getiren taksi beklenmedik bir yoldan gidiyor. Şoför açıklıyor: “Ötekine göre daha az trafikli* olduğu için bu yoldan gidiyorum.”

Arles. Tesisatçı kazanı tamir etmeyi bitiremedi. Gecikme ve ertelemelerine değindiğimde, Kuzeyli bir adam olduğumdan bana açıklıyor: “Biz Provans’ta çalışmayı severiz ama işe saygı da gösteririz. Vahşiler gibi üstüne atlamayız.”

Genç liselilere *Cuma*’mdaki ıssız ada temasından söz ediyorum. “Günümüzde insanlar çok kalabalıklaştı, ıssız ada kalmadı. Tatlı su kaynağı bulunan adalara yerleşildi. Susuz yaşam olması imkânsız elbette” dedim.

Bir ufaklık parmak kaldırdı. Sicilya ile Tunus sahili arasında küçük bir İtalyan adası olan Pantelleria’dan geldiğini anlattı. Yalnız 9000 nüfusun suyunu Sicilya’dan gelen tank-gemiler getiriyormuş.

L’aire du muguet hikâyemin televizyon uyarlamasında başrolü Jean Carmet oynuyor. Emile Ajar takma ismiyle yazılan “Koca Tembel”in uyarlamasında oynarken yönetmen bir sahne nedeniyle tedirgin olmuş. Carmet’nin boynunda kocaman bir boa yılanıyla Champs-Elysees’de yürümesi gerekiyormuş. İnsanların ya paniğe kapılacağından ya da aksine toplaşacaklarından endişe ediliyormuş.

* *Trafiquée* Fransızcada aynı zamanda kaçakçılık anlamına da geliyor. (ç. n.)

Çekmişler. Bir kamyonet durmuş ve bir asistan Carmet'nin boynuna yerleştirecekleri meşhur boayı çıkarmış. Carmet, görülmeyen bir kameraman onu çok uzaktan çekerken kaldırımında yürümeye başlamış. Fakat kimse bu tuhaf yayayı fark eder görünmemiş. Ama nihayet! Yaşlı bir kadın yaklaşmış. Durdurmuş Carmet'yi. "Dikkat edin, demiş, ayakkabınızın bağcığı çözülmüş."

Daniderff'in (1878-1943) şaşırtıcı iki macerası. Bu popüler şarkı yazarının adı Fernand Niquet fakat kendine bulduğu takma ad o dönem Ruslar moda olduğu için Daniderff. 1911'de gerçekleşen ilk macera da bunu doğruluyor. Büyük, devasa Igor Stravinski Paris'te meşhur balesi *Petruşka*'yı yaratıyor. Fakat başlangıçta orkestra ani bir sessizliğe bürünüyor ve solo enstrüman popüler bir melodi çalıyor. Tanınıyor parça: "*Bir bacağı tahtadan, korktu anlaşılmasından, yerleştirdi altına, kauçuk bir parça.*" Daniderff sokaklarda en çok mırıldanılan parçalarından biri olduğu için tanıyor tabii hemen. Stravinski'yi tehdit ederek telif ödemeye zorluyor.

Aradan yıllar geçti. 1936'da Chaplin meşhur filmi *Asri Zamanlar*'ı çekti. Filmin sonunda bir kafede şarkı sahnesi var. Ve hangi şarkı söyleniyor? "*Titine'i kızdırıyorum, Ah! Titine, Titine, Titine!*" Yine Daniderff, ve Chaplin de Stravinski gibi boyun eğmek zorunda kalıyor. Karanlık küçük bir popüler şarkı bestecisi sırasıyla Igor Stravinski ve Charlie Chaplin'in eserlerini aşırmasından daha ihtişamlı bir şey hayal edebilir miydi?

Klavsenci ve piyanistlerin başparmağı kullanmaya başlamasının nedeninin J. S. Bach olduğunu öğrendim. Ondan önce dört parmakla çalınıyormuş.

Bilgisayarcı ekranda kendi aklının işleyişine bakıyor. Bilgisayar = ayna. Oysa televizyon ekranı dış dünyayı yansıtıyor.

Tatiana Rouzeaud'nun kocasıyla beraber ziyareti. Rasputin'in torunu. Rasputin'in anısına adanan *Kızılağaçlar Kralı*'nın yayımlandığı 1970 yılında yazmıştı bana. Ailesinin kaos içindeki Rusya'dan kaçmaya çalıştığı 1920 yılında Vladivostok'ta doğmuş. Annesi ABD'de. Kocas emekli demiryolu işçisi. Çocukları var. Staretz'le ilgili hiçbir anıları yok. Plon'da bürom varken yayınevinde anılarını yayınlayan Prens Yusupov'un arada ziyarete geldiğini anlatıyorum. *Rasputin'i Nasıl Öldürdüm* de koyabilirdi kitabın adını. Karakterin sevimsizliği Rasputin vakasını derinleştirmeme ve 1914'te barışı korumak için savaştığını ve savaş partisi tarafından ortadan kaldırıldığını anlamama neden oldu. Hasta çareviçe karşı "taşıyıcı" rolü onu romanın koruyucu karakterlerinden biri haline getirmeme neden oldu.

Babam Alphonse 11 Aralık 1890'da doğup, yetmiş beş yıl, beş ay, üç gün sonra 14 Mayıs 1966'da öldü. 19 Aralık 1924 doğumlu biri olarak 22 Mayıs 2000'de babamın yaşama süresini geçmiş oldum.

Bir roman üstünde çalışırken zihnime köpek gibi davranıyorum. *Eleazar*'ı yazarken Musa'yı burnunun dibine sokup şöyle diyorum: "Ara! Ara! Bul Musa'yı!" Altı ay sonra getiriyor bana Musa'yı. Adı "Kaynak ve çalı." Sonra burnunun dibine bir kobra koyup: "Ara, ara yılanın sırrını!" diyorum. İki ay sonra, gözkapagını getiriyor, yılanın sırrını.

Televizyonda bir koyun yetiştiricisi okumayı çok sevdiğini ve ağılını kitaplarla doldurduğunu anlatıyor. Fakat kendi kendini yetiştirmiş. Kendi kendini yetiştirenler ile normal eğitim alanlar arasında şu ayrıma dikkat çekiyor: Kendi kendini yetiştirenler sadece sevdikleri şeyleri öğrenir. Kültürleri kişiliklerinin belirlediği sınırlar içinde kalır. Aksine normal eğitimden geçenler her şeyi öğrenmek zorundadır. Çok avantajlıdır, çünkü esas itibariyle kayıtsız kaldığınız, hatta sevimsiz bulduğunuz bilgileri öğrenmek zorunda kalmak kadar zenginleştiren bir şey yoktur.

Şaşırtıcı bir doğruluk söz konusu. Lisede nefret ettiğim fizik ve matematiği “es geçmiş” olmaktan dolayı buruk bir pişmanlık duyuyorum. Son derece zenginleştirici olurlardı benim için. Bunun aksine, her konuda ayrıldığım gazeteci ve gazete yazarlarından oluşan ortamda geçen *Europe no.1* senelerimin (1954-1958) bana pek bir faydası olmadı. Benzer şekilde en az yetenekli olduğumuz spor dalları en hijyenik olanlarıdır.

Marcel Jouhandeau: *Düşmanlarımı seviyorum. Pütürlü dilleriyle yan taraflarımı yalıyorlar. Enfes bir şey.*

Kısa bir süre daha altmışlarımda* olacağım, yani seks yaşı içinde yer alacağım. Sonra yetmişler gelecek, yani “hükümdarlık asası”** dönemine gireceğim. Sadece yaşlısevici gençler “bakacak bana” (köyde denildiği gibi). Gagama pişmiş halde düşecek çayırkuşlarını yutmaya her daim hazır olacağım fakat onları çekmek için küçük parmağımı bile kıpırdatmayacağım anın yaklaştığını hissediyorum. Bu anların ender olma riski yüksek ama varsın öyle olsun!

Noel ile yılbaşı arası hafta, önceki senenin bittiği, yeni senenin başlamadığı, zamandışı tuhaf bir parantez. Bu tuhaf zaman boşluğunda doğmam gerekmiş. Memnun değilim. “Şekerci ateşkesi”nin*** eskatolojik yorumu.

Bir vampirin hikâyesi. Küçükken uğraşısını keşfeder. Daha sonra, tek bir cümle söyleyerek bir kadeh şarabı, oburca içtiği bir kadeh kana dönüştürebilmek için papazlığı uygun görür kendine. Yamamlıkla ilgili dini bir yorum denenebilir mi? *Medusa*’nın meşhur salında kazazedeler yanlarındakilerin cesetlerini yemişlerdi. Yakın zamanda And dağlarında düşen uçtakiler de ölenlerle beslendiler.

* Fr. *sexagénaire*. (ç. n.)

** Öncekine benzer kelime oyunu: *septuagénaire*. (ç. n.)

*** Fransa’da Noel ile yılbaşı arasını tanımlamak için kullanılan eğlenceli deyim. (ç. n.)

Soruyu Ortodoks ilahiyatçı Olivier Clement'a soruyorum: ekmek-şarap ayiniyle farkı ne? Cevabı: "Yamyam et yiyor, yani ölü et, oysa ekmek-şarap ayininde yenen canlı bir beden."

Jean Paulhan: *Bir insanın tanınması kazançlı bir şey. Gizem kazanıyor.*

Coubertin atölyeleri direktörü arıyor beni. Bir helikopter Mont-Saint-Michel Manastırı'ndaki bronz Aziz Mikael'i restore edilmek üzere atölyesine bırakmış. Yaklaşık yüz yıl önce, her tür deniz koşulunda yüz metre yüksekliğinde sergilenmiş bir heykel. Hemen gidiyorum. "Kendi" azizime şefkat gösterirken fotoğraflarımı çekiyorlar. Bu devasa yaldızlı kuşun durumunu oldukça iyi buluyorum. Fakat manastır ziyaretçilerinin bulunduğu yeri düşününce fazla küçük geliyor. Zar zor görüyorlardır. En az on metre uzunluğunda olması gerekirdi. *Başmeleğin Ayakucunda* kitabında Roger Vercel çekili kılıcın ucunun bir paratoner olduğunu ve fırtına olduğunda yıldırımın büyük bir gürültüyle sallanan heykele düştüğünü anlatıyor.

Saç. Erkeklerin seneler içinde nispeten hızlı veya daha yavaş kaybediyor saçlarını. Erkek hormonlarının marifeti. Az sayıda erkeğinki ise duruyor. Bu da onlara epey muğlak bir çekicilik kazandırıyor. İçinde cinsel bir şey olduğu seziliyor. Tüm saçı başında olan olgun erkekte, yaşı ya da yüzünün erkeksiliği göze alınmaksızın, çocuksu bir şey oluyor. Ya da belki hayvansı. Başının üstündeki saç değil de ayı ya da kurt postuymuş gibi. Yadsınmaz hayvansı çekicilik. Arası anormal şekilde açık gözler gibi.

Jean Cayrol yazarak dilekte bulunuyor: "Yeni yıl sana iyi, parlak ve siyah mürekkep getirsin. Karakterlerin güneş ve altın dolu kelimelerinle alıp götürüyor beni."

Gece radyoda eski hocam Gaston Bachelard'ın Burgonya aksanını tanıyorum hemen. Anlamsız sorular yöneltten küçük bir ahmak tarafından sözü kesiliyor sürekli ne yazık ki. Sonra bitiyor: "Gaston Bachelard ve Michel Tournier'nin 1949 tarihli INA programını dinlediniz."

Kocaman güneş, mavi gök. Kar manzaraya çocuksu sihrini getirdi. Arada ipeksi bir ezilme sesiyle çatıdan bir kar örtüsünün düştüğünü anlıyorum.

Haberlerde ise bir dolu savaş, katliam, açlık, salgın. Huzur içinde yaşamaya devam edebilmek için gereken bencillik ve şuursuzluk kabuğu! En ufak merhamet veya dayanışma kırıntısı kalbimize yıldırım düşmüşçesine, anında öldürür bizi.

Bir gazetede Daniel Defoe'yla hayali bir röportaj yayınlıyorum. Mit yaratıcıları eserlerinin nesillere aktarımını bilmeden ölüyorlar. Tirso de Morina –Sevillalı Kadın Avcısı'nda (1620) Don Juan'ın yaratıcısı– kahramanının Molière ve Mozart'ta can bulduğunu görse çok şaşırırdı herhalde. Benim Daniel Defoe'm başta Cuma'm olmak üzere *Robinson Crusoe* (1719) romanından çıkan "robinsonculukları" görüp yazdıklarını tekrar yazıyor: "Hayır, hayır, bunu istemedim ben!" Elli yıl önce yayımlanan *Werther*'i gibi giyinen, konuşan, hatta bazen intihar eden romantik neslin karşısında, Weimar'ın ileri gelenlerinden Goethe'nin çılgılığı böyle oldu en azından.

Çizim, resim, heykel. Çizimin gücü ve hareketi var. Resimden ne kadar uzaklaşırsa heykele o kadar yakınlaşıyor. Çizim ikiboyutlu heykel. Üçüncüsü çizgide saklı ve dinamizm sağlıyor.

Aslında heykeltraşların çoğu aynı zamanda hayranlık uyandırıcı çizimler yapıyordu. Michelangelo (Sistina Şapeli'nin tavanı resimden ziyade çizime yakın), Rodin, Maillol vb.

Bütün gerçeği talep etmek sonsuz tahminde bulunmak demek. Kendini Tanrı yerine koymak aslında. Çünkü bütün gerçeğe, zayıf düşmeden, düzensiz, haksız, hatta suça veya intihara meyilli şekilde tepki vermeden katlanabileceğini iddia etmek demek ki, bu da insani yetilerin üstünde bir şey. Peki insan “Bana hak ettiğim nicelik ve nitelikte gerçek verin yalnızca” deme bilgeliğine nasıl sahip olabilir?

Öfori

Başlangıçta Christophorus vardı. Bu iyi kalpli dev Hıristiyanlığı kabul etmek istiyordu. “Oruç tutmalısın” dedi başvurduğu keşiş. “Ben mi? Oruç tutmak mı? İmkânsız, devim ben. Gücüm yerinde olmalı” diye cevap verdi Christophorus. “Peki madem bu kadar iri ve güçlüsün, nehrin kenarına gidecek ve geçmek isteyen yolcuları sırtında taşıyacaksın” dedi keşiş.

Christophorus uzun seneler boyunca verdi bu hizmeti. Bir gün nehrin kıyısında karşıya geçmek isteyen tek bir çocuk gördü sadece. Çocuğu omzuna alıp suya girdi. Fakat dev o kadar endişelendi, ölmekten o kadar korktu ki çocuk kurşun gibi ağır gelir oldu ona. Nihayet çocuğu karşı tarafta indirdiğinde: “Öyle ağır geldin ki bana, bütün dünyayı sırtımda taşıyorum sandım” dedi çocuğa. “Şaşırtmasın bu seni Christophorus” dedi çocuk, “sırtında sadece dünyayı değil, dünyanın tüm günahlarını üstüne alanı da taşıdın, çünkü kralın İsa’yım ben.”

Oysa sadece iyi kalpli taşıyıcı yok. Taşıyan var, beraberinde götüren var. Sıkan var, saran var. Çocuğu öldürmek için babasının kucağından kopartan uçan gulyabani, Kızılağaçlar Kralı var. *Kızılağaçlar Kralı* romanımın aslında *Fori* (*Phorie*) idi adı, çünkü konu bundan ibaretti.

Fori Yunanca taşımak anlamındaki *phorein*’den geliyor. “Ö” (*eu*) ise mutluluk demek. Christophorus mutluluk içinde taşıyor. O bir mutlulukla taşıyan*, bir Öfori.

Yalnız *Legenda aurea* Christophorus’un yolcuları karşıdan karşıya geçirdiği meşhur nehirden söz etmiyor. Hangi nehirdi o? Nil, Tuna, Ren? Ya da belki metafizik bir nehirdi, karşı tarafa geçişin öteki tarafa geçiş olduğu, Cehennem Nehri (Styks) ya da Keder Irmağı (Akheron)? O zaman Christophorus Yunan Hades’in ve Romalı Pluto’nun dengi oluyor.

Fr. *porte-bonheur* “uğur” anlamında da kullanılır. (ç. n.)

Bu, öforiye daha derin hatta ölümcül bir anlam katar. Yolculuğun sonu aslında amacı, nihayeti ama aynı zamanda tamamlanışı, son noktası. Öfori ölümcül bir mutluluk mudur?

İnsan yaşlandıkça –olgunlaştıkça demek gerekmez mi?– giderek daha sık bir çeşit öfori basmasına maruz kalıyor. Bu yaş almanın güzelliklerinden sadece biri. Mesela gece yatakta pozisyon değiştirirken.

Yaklaşmakta olan ölüm aslında. Çünkü doğuma korkunç bir acı eşlik ediyor, sadece anne için değil, çocuk için de. Yaşama bu vahşi *hic et nunc* katılıştan daha acımasızca bir şey yok. Aksine ölüm, uyuşturucu ve orgazmın çekingen tadımlıklarını teşkil ettiği yoğunluğu ölümcül bir zevkle oluyor. Uzam ve zamanın çenesi –*hic et nunc*– aniden açıldığında yaşama doğdum. Hiçlikte bir kabarcık gibi serpildim, kahkahalar içinde yok olmadan önce.

2017 yılında hayata gözlerini yuman Michel Tournier'nin bakışını dışarıya çevirerek mahrem ve içsel (*intime*) olan günlük yazımına karşı (*extime*) geliştirdiği alternatif bir günlük denemesi: *Dışsal Günlük*.

Bahçenin geçirdiği dönüşümlerden hava olaylarına, tuhaf karşılaşmalardan aforizma niteliğindeki düşüncelere ve yeni öykü fikirlerine varıncaya dek olguları, insanları, durumları barındıran, Tournier'ye özgü yazınsal çeşitlemeler.

Yeni, ilginç bir kavram: ılık kirliliği. Geceleyin Choisel'in göğüne bakınca Doğuda belli belirsiz bir ışıltıyla parladığı görülüyor. Paris'in ışıkları. Doğal karanlığın yapay ışıklarla bozuluşu. Kirliliği maddesellikten çıkarmaya yönelik bir şey icat edilmişti zaten daha önce: termik kirlilik. Örneğin bir nehir, atom santralinin temiz ama sıcak su atıklarıyla ısınıyor. Işık kirliliğiyle, kirlenmeyi ruhanileştirme konusunda bir adım daha atmış oluyoruz. Yakında kötülük tamamen manevi bir şey olacak.

Kapak fotoğrafı: Catherine Hélie © Editions Gallimard.

ISBN 978-975-08-4129-3

14 TL

9 789750 841293